

خداآفرین 203

ایچینه کیلر:

- ۲-----ایکی اسفند دنیا آنا دیلی گونودور
- ۳-----آذربایجان تورکجه سی
- ۹-----آذربایجان تورجه سی حاققیندا بیغجام بیلگی
- ۱۳-----۲.اسفند بوتون دیلره اوزگورلوک گونو اولسو
- ۱۵-----دیل حاققیندا سویله نلر
- ۱۶-----آنا دیلی شعرلری
- ۲۲-----دونیدا کونوشولان ایلک دیل ناسیل اورتایا چیخد
- ۲۴-----آختاریشلار تاپینتیلار
- ۲۶-----آذربایجان عاشیق ادیبیاتی
- ۳۲-----سولدوز شهرینده قاراپاقلارین نوروز شنلیکلی
- ۳۶-----رازهای جاذبه و گیرایی قصه ی " کچل کفترباز " نوشته ی صمد بهرنگی
- ۳۹-----نظامی گنجوی و ارمی مسئله سی
- ۴۵-----آذربایجان عسگری ، یاخود « محمد بی ریا »نین قهرمانامه سی
- ۵۲-----اویکو- حکایه
- ۵۷-----شعیریمیز - سوزوموز

دیرلی اوخوجولار یئنیلنن خدافرین سایتیندا اوز

درگینیزی اوخویا بیلر سیز...

www.khudafarin.ir

شماره مسلسل ۲۰۳ - اسفند ماه - سال ۱۴۰۰ - ۶۸ صفحه

مدیر مسئول سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک

خبرنگاران : علی محمدنیا

تانای شرقی دره جک

ویراستار: سمیه ستاری فر

مدیر سایت : مهندس فرید ستاری فر

زمینه مجله:

فرهنگی؛ مسایل اجتماعی؛ معلومات عمومی؛ طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛ تحلیلی؛ خبری؛ اطلاع رسانی؛ پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارساران پ ۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن: ۰۹۱۹۲۲۸۱۹۱۶ / ۶۶۴۶۰۸۹۵ فاکس: ۶۶۴۹۳۰۸۴

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت wrd به ایمیل یا آدرس ماهنامه به زبانهای ترکی و فارسی جهت معرفی آثار دو نسخه همراه با توضیح مناسب ارسال نمایید.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۱۵۰۰۰۰ و یکساله ۲۵۰۰۰۰ هزار تومان

به شماره کارت بانک تجارت ۰۷۰۳۸۸۷۰۷۰۱۰۳۸۸۷۰۷ به نام حسین

شرقی دره جک واریز نمایید.

KHUDAFARIN

Cultural and scial mnthly magazin managing Directr cncessiner

and chief Editr: Dr. HUSEYN

ŞARĞI DAREJAKI (SUYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktır: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

say 203 Mart 2022, Tehran

tiraj: 3000 تیراژ

www.khudafarin.ir

Telegram: @xudafarindergisi

khudafarin@yahoo.com

ایکی اسفند دونیا آنا دیلی گونودور

دوم اسفند روز جهانی زبان مادری

Freedom to All Languages

International Mother Language Day 21 February

21 fevral (şubat) dünya ana dili günüdür

-آنلاتماق و آنلاشما؛ سسلردن یارانیر

و "دیل" واسیطه سیله ایله گرچکله شیر.

-دیل، دوشونجه و ذکانین بیر گؤستر جیسیدیر.

-دیل، جانلی بیر وارلیقدیر.

-دیل، سوسیال بیر وارلیقدیر.

-دیل، بیر اشتراکاتدیر.

-دیل بیر توپلومون وار اولماسیندا اونملی

فاکتورلارداندیر.

-دیل بیرلیگی، میللتی اولوشدوران

خصوصیتلرین باشیندا گلیر.

-بیر میللتین دیلی؛ اونون تاریخی، دینی و

مدنیتی ایله ایچ ایچه دیر.

- میللت اوچون گرکلی اولان هر شئی، دیل

ایله محافظه اولونور و قورونور.

-دیل؛ میللتین معنوی کولتور دیرلرینی،

میللت اولای بیلیمک خصوصیتلرینی بونیه

سینده محکم محافظه ائدیر.

-دیل، میللتی میدانا گتیرن فردلر آراسیندا

مشترک حس و دوشونجه لر میدانا گتیریر.

-دیل، میللتین بیرلیک و بوتونلوغونو

قورویان ان گوجلوی باغدیر.

چوخ درین کؤکلوی صاحب بیر دیلیمیز اولدوغو

اوچون امینلیکله دئییه بیلریم کی دوغما تورکجه

میز بیزی سیخ بیرلشدیرمه یی و بیر اولوس

مدیر مسئول دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک
Sorumlu müdür : Dr. Hüseyin Şarqıdərək soytürk

دیل ندیر؟

-دیل اینسانلار آراسیندا آنلاشمانی ساغلايان و اوزو

اوچون قایدا قانونو اولان بو قایدالارچرچیوه سینده

گلیشن (تکامل تاپان) و تملی بیلینمین زامانلاردا

آتیلیمیش سسلردن هورولموش بیر آنلاشما

سیستمیدیر.

-دیل، تکامل تاپمیش بیر ارتباط وسیله

سیدیر.

-دیل، سسلردن یارانان بیر آنلاشما

سیستمیدیر.

دیلی، پرتغال دیلی، بیزیم تورکجه میز ایسه دونیانین ان ساییلی دیلریندندیر. عالمیلرین فیکرینه گۆره، سون ۱۰۰ ایل عرضینده ۳۰۰۰-دن ۶۰۰۰-ه قدر دیلی اؤلوم تهلوکه سی گۆزله ییر. دیلین ساخلانماسی اوچون همین دیلده ان آزی ۱۰۰ مین اینسان دانیشمالیدیر. یئر اوزونده اهالی نین ۸۰٪-ی ۷۰۰۰ دیلدن یالنیز ۸۰ دیلی بیلیر. قالان دیلدرده اهالی نین ۲۰٪-ی دانیشیر ۳/۵ مین دیل اهالی نین ۲٪، نه آیددیر.

آذربایجان تورکجه سی (آذربایجان دیلی)

آذربایجان اولکه سینین دؤولت دیلی، اونون اهالیسی نیناونسیت واسیطه سیدیر. آذربایجان دیلی هم ده ایران دا یاشایان ۴۰ میلیون آذربایجانلی و دیگر تورکلرینا دیلیدیر. بو دیل ۲۰۰ مینه یاخین عراقدا یاشایان تورکمان اینسانین دا آنا دیلی کیمی ایستیفاده اولونور. اونلار اؤزلرینی کرکوک و یا تورکمان آدلاندیریر و اکثریتی کرکوک ویلایتینده یاشاییر. آمریکا، دانمارک، هلند، نروژ، فرانسه، چوخلو آذربایجان تورکو یاشاییر. چوخلو ایراندان ایشله مک اوچون گئندلریدیر. تورکیه ده ده آذربایجان تورکلری چوخدور. اونلار ۱۹۲۰ ایلده آذربایجاندا سووئت حاکیمیتی قورولدوقدان و ایکینجی دونیا محاریبه سیندن سونرا گئندلر و اونلارین نسیلریدیر. ۲۰-جی عصرین ۹۰-جی ایلریندن باشلایاراق روسیایا گئدن و ایندی اورادا قالب یاشایان آذربایجان تورکلری داها چوخدور.

بنله لیکله، دونیادا حاضیردا آذربایجان تورکجه سینده دانیشان ۶۰ میلیوندان دان چوخ آدام یاشاییر.

کیمی یاشاتماغی ساغلا یاجاقدیر. یئر کی آنا دیلیمیزی سئوک و اونو دانیشاق هر زامان جانلی ساخلایاق. دیلمیز یوخ اولسا یوخاریدا سادالادیغیم دیرلر یوخ اولاجاق. **بوتون دیلره اوزگورلوک** اسفند آیینین ۲-سی بوتون دونیادا بین الخالق آنا دیلی گونو کیمی قئید اولونور. بیرلشمیش میلتر تشکیلاتی ۱۹۹۹-جو ایلین آبان بنگلادش سفیری نین تشبوسو ایله همین گونو بین الخالق آنا دیلی گونو اعلان ائدی.

بو گونون تاریخی ایسه ایلر اؤنجه یه گئدیپ چیخیر. بنله کی، ۱۹۵۲-جی ایل اسفندین ۱-ده پاکستاندا بنگال دیلی نین قاداغان ائدیلمه سینه اعتراض اولاراق کئچیریلن تظاهراتدا پلیس و سیلاحلی قوووه لرین مداخله سی نتیجه سینده ۴ نفر شهید اولموشدو. بنگلادش نماینده لری اسفندین ۲-نی محض همین شهیدلرین خاطیره سینه احترام علامتی کیمی آنا دیلی گونو آدلاندیریلماسی حاقیندا مراجعت ائتمیشدیلر.

یونسکونون باش کنفرانسیندا ۲- اسفند بین الخالق آنا دیلی گونو اعلان اولونموش و عضو اولکه لره بیلدیریلیمیشدی کی، همین گون مکتبلرده، اونیورسیتتلرده آنا دیلی نین اهمیتی ایله باغلی تدبیرلر، کنفرانسلار، سمینارلار کئچیریلین.

دونیادا محو اولماق تهلوکه سی ایله اوزلشن دیلرین قورونماسی مقصدی ایله هر ایل کئچیریلن بین الخالق آنا دیلی گونو هر کسه اؤز دوغما دیلی نین وارلیغینی حیسس ائتمک، اونونلا غورور دویماق، اونو قوروماق، اینکیشاف ائتدیرمک حقوقو اولدوغونو بیر داها خاطیرلادیر. حاضیردا یئر اوزونده ۷۰۰۰-ه یاخین دیل مؤوجوددور. دونیانین یئددی دیلی دونیا دیلری حساب اولونور: اینگیلیس دیلی، ایسپان دیلی، عرب دیلی، روس دیلی، فرانسیز دیلی، آلمان

اسکی دؤور

آذربایجان ادبی دیلی نین ایشله نیلدیگی آرئال اؤز میقیاسی ایله فرقله نیر. جلاپریلر، قاراقویونلولا، آغقویونلولا، صفویلر کیمی آذربایجان دؤولتلی نین سارای و اوردو دیلی اولان بو دیل بوتون اؤن عاصییدا ادبی دیل رولونو اوینامیشدیر.

همین دؤورون ادبی دیلی یئنی دؤور آذربایجان دیلیندن اؤز ائکسترالینقویستیک (دیلهاریجی) و لینقویستیک (دیلهاریجی) خصوصیتلری ایله ده سئچیلیر.

اسکی دؤور آذربایجان تورکجه سی

اسکی دؤور آذربایجان تورکجه سینین لئکسیک ترکیبی عرب و فارس سؤزلری نین چوخلوغو ایله فرقله نیر. او دؤورون دیل اوسلوبلاری، خصوصن آپاریجی ژانر اولان شعر ادبی دیله کلی میقداردا آیینما سؤزلرین گلمه سینه سبب اولموشدو.

ایکینجی دؤورده ایسه رئالیست شعر مکتبی نین، رئالیزم ادبی متدونون یارانماسی و فورمالاشماسی آیینما سؤزلری ادبی دیلین سیخیشدیریب چیخاردی.

دیگر طرفدن، اسکی آذربایجان ادبی دیلی نین عثمانلی دیلی ایله موشرتک اولان بیر سیرا سؤزلری (شیمدی، شؤیله، شو، کندی و س.) یئنی دؤورده آرتیق ایشلکلیگینی تامامیله ایتیرمیشدی. بو، تورک ادبی دیللی ساحه سینده آیریلما (دیفرئنسسیاسیا) حادثه سی نین تام باشا چاتماسی نین نتیجه سی ایدی.

دؤورلر آراسینداکی فرقلر فونئتیکی سوییه ده ده گوجلودور. بئله کی، یئنی دؤور آذربایجان ادبی دیلی عینی زاماندا فونئم ترکیبی نین ثابتلشمه سی ایله ده سعجیلله نیر.

آذربایجان دیلی اورال-آلتای دیللی عایله سی نین تورک دیلی قروپونون اوغوز یاریمقروپونا داخیلیدیر و ان یاخین قوهوملاری اولان تورک، تورکمن و قاقاوز دیللی ایله بیرلیکده تورک دیللی آرئالی نین جنوب غرب قولونو تشکیل ائدیر.

عنعه وی مورفولوژی و یا تیپولوژی تصنیفات باخیمیندان آذربایجان دیلی ایلتیصاقی (اقلوتیناتیو) دیلر قروپونا داخیلیدیر. انصیرافی (فلئکتیو) دیلردن فرقلی اولاراق آذربایجان دیلینده بوتون سؤز کؤکلری اؤزوملو دیل و گرامری معناسی اولان مستقل سؤزلردیر، گرامری معنالار و گرامری علاقه لر ایسه همیشه سؤز کؤکوندن و اساسیندان سونرا گلن تکمعنالی (مونوسئمانتیک) شکیلچیلر واسیطه سیله ایفاده ائدیلیلر.

آذربایجان تورکجه سی بؤیوک اینکیشاف یولو کئچمیش قدیم دیلردن بیریدیر.

"کیتاب دده قورقود" داستانلاری نین دیلی ادبی دیلین شیفاهی نؤوو کیمی قبول ائدیلسه، حاضیردا خالقا اونسیت واسیطه سی کیمی خیدمت ائدن دیلین یاشی ۱۳۰۰ ایلدن چوخدور. آذربایجان تورکجه سینین یازیلی ادبی دیلی نین تاریخی ایسه هله لیک الده اولان ماتریاللارا گؤره ۱۳-جو عصردن باشلاپیر.

آذربایجان ادبی دیلی نین ۸۰۰ ایله یاخین اینکیشاف تاریخی یکی بؤیوک دؤوره - اسکی و یئنی دؤورلره بؤلونور.

اسکی دؤور ۱۳-۱۷ عصرلری، یئنی دؤور ایسه ۱۷-جی عصردن سونراکی مرحله نی احاطه ائدیر.

يئنى دۇور آذربايجان تور كچه سى

آذربايجان تور كچه سىنىن بو دۇورو اوچ مرحله نى احاطه ائدير: (۱) ادبى دىلين خلقىلشمه سى مرحله سى (۱۸-جى عصر؛ ۲) مىللى دىلين يارانمىسى و اينكىشافى مرحله سى (۱۹-۲۰-عصرين ۱-جى ربيع؛ ۳) معاصر مرحله (۲۰-جى عصرين ۱-جى ربيعوندىن سونرا).

آذربايجان دىلى بۇيوك اينكىشاف يولونا اۇزونون ايكنىجى اينكىشاف مرحله سىندە (مىللى ادبى دىلين تشكولو و اينكىشافى مرحله سىندە) چىخمىشىدىر. بو دىلدە شاعرلە ياناشى، نثر و درام اثرلى يازىلماغا، قزئت و ژورناللار نثر اولونماغا باشلامىش، بعضى رسمى سندلر ترتيب ائدىلمىش، علمى اراشدىرمالار اپارىلمىشىدىر.

او دۇورده آذربايجانا گلن اجنيلر، او جمله دن روسلار و آلمانلار دا اونا مارق گۇسترمىش، بعضىلرى بو دىلى اۇيرنمه يه چاليشمىشلار (روس شاعىرلىرى م.ى. لئرمونتو، آ. ا. بئستوژو-مارلېنسكى، آلمان شرقشوناسى ف. بودنشتتدت). اورتا عصرلرده اسكى آذربايجان تور كچه سىنه آيد صرف و نحو و (قراماتىكا) كىتابلارى و لوغتلر اولسا دا، علمى اثرلر و درسلىكلر ۱۹ عصردن اعتبارا يازىلماغا باشلامىشىدىر. ميرزه كاظم بىين روسجا يازدىغى "تورك-تاتار دىلى نىن عمومى قراماتىكاسى" (۱۸۳۹) اثرى مشهوردور.

م.وزىروون، ل. بوداقوون، ق. ماكاروون، ن. نرېمانوون، م. د. ممدوون، ص. م. غنى زاده نىن آذربايجان دىلىنه آيد درسلىكلرى ده روس دىلىنده يازىلمىشىدىر.

ل. بوداقوون ايكنىجىلىك لوغتى ده ("سراونىتئلغىنى سلووارغ تورئوكو-تاتارسكىخ ازىكوو " ، ۱۸۶۹-۱۸۷۱) وار. م. افشارىن آذربايجان دىلىنه آيد " فن صرف توركى " ("تورك

بىرىنجى دۇوره خاص اولان او// صايت، ح// ق// خ صاميت مووازىلىگى آرتىق بىرىنجىلرىن (او و ح) قلبه سى ايله نتىجله نىر.

اوخشار وضعيت قراماتىكا ساحه سىنده ده اۇزونو گۇستىرير. اىسمىن بىرىنجى دۇوره مخصوص تاثيرلىك حال شكىلچىلرى نىن -يى، -يى، -يو، -يو// نى، -نى، -نو، -نو مووازىلىگى ايكنىجى دۇورده آرتىق آرادان چىخىر. فعلىن -ايسه قطفى گله جك زامان شكىلچىسى اۇز وظيفه سىنى تاماميله -آجاق// ح جك شكىلچىسىنه وئىرير.

اسكى دۇور آذربايجان دىلىنده سۇز بىرلشمه لرى نىن قورولوشو داها چوخ عرب و فارس دىللىرى نىن سىنتاكتىك مودئلىنه اويغون اولموشدور: فصلى- گول (گول فصلى)، تركى-طرىقى-عشق [عشق طرىقى نىن (يولونون) تركى]، داخىلى اهلى كامال (كامال اهلىنه داخىل)... يعنى تعيين ائدن سۇز تعيين اولونان سۇزدن سونرا ايشلنمىشىدىر. ايكنىجى دۇور آذربايجان دىلىنده تاماميله عكسىنه دىر: تعيين ائدن سۇز تعيين اولونان سۇزدن مطلق و هميشه اول ايشله نىر.

دىگر سىنتاكتىك فرق كىمى، بىرىنجى دۇورده، اساسن، بوداق جمله نىن باش جمله نىن ايچرىسىنده يئرلشدىگى تابعلى مركب جمله لر ايشلندىگى حالدا (كىمى كىم، بىوفا دونيادا گۇردوم، بىوفا گۇردوم)، يئنى دۇورده داها چوخ فعلى صىفت تركىبلرى نىن ايشلندىگىنى گۇرمك اولار.

هر ايكى دۇورون ادبى دىلى اۇز نؤوبه سىنده موختلىف مرحله لرى احاطه ائدير. اسكى دۇور آذربايجان دىلى اۇز اينكىشافىندا ايكى مرحله دن كئچمىشىدىر: (۱) ادبى دىلين تشكول مرحله سى (۱۳-۱۴ عصرلر؛ ۲) كلاسسىك شاعر دىلى مرحله سى (۱۵-۱۷ عصرلر).

آذربایجان وطنداشلاری نین دؤولت دیلینی
اؤیرنمه لری اوچون تدبیرلر گؤرور، بو مقصدله
کورسلار تشکیل ائدیردی.

آذربایجاندا سووئت حاکیمیتی قورولدوقدان
(۱۹۲۰) سونرا دا دیل سیاستی مهم اهمیت
کسب ائتمیشدیر. آذربایجانین شمالی ۱۹۹۱ ایله
کیمی شورونین ترکیبینه اولماسینا باخمایاراق،
آذربایجان دیلی نین اورتا مکتبلرده تدریسی نین
عصریاریملیق، اونیورسیتت و اینستیتوتلاردا
تدریسی نین ایسه ۸۸ ایلیک تاریخی وار.

آذربایجان دیلی، اونون تاریخی، دیالکتلری
گئنیش صورتده تدقیق ائدیلمیش، بو ساحه ده
آذربایجان دیلینده یوزلرله اثر چاپ ائدیلمیشدیر.

قدیم یونان ادبیاتی و فلسفه سیندن توتמוש بو
گونه دک مؤوجود اولان بدیعی و علمی اثرلرین
آذربایجان دیلینه ترجمه ائدیلمه سی ایله
پاناشی، ریاضیات، فیزیک، شیمی، طبابت و س.

- یه آید درسلیکلر ده باشقا دیللردن آذربایجان
دیلینه چئوریلیمیشدیر.

حاضریدا آذربایجان دیلینده اوریژینال
درسلیکلرین نشری باشا چاتمیشدیر.

آذربایجان دیلی دؤولت دیلی کیمی آذربایجان
شوروی آنا یاساسیندا (۱۹۷۸) تثبیت
اولونموشدور.

مستقل آذربایجان نین اولوسال رفرندموندا قبول
ائدیلمیش (۱۹۹۵) یئنی آنا یاسا دؤولت دیلی
نین محض آذربایجان تورکجه سیئر آلمیشدیر.

موعاصیر آذربایجان دیلی نین اؤزوملو
خصوصیتلری ایله فرقلنن فونئتیکی و قرامماتیک
قورولوشو واردیر. عملگلمه یئرینه گؤره فرقلنن
حایتلر، یعنی اؤن سیرا (ی، او، ای، ه، اؤ) و آرخا
سیرا (ی، او، آ، او) سایتلر عئینی بیر سؤز و یا
سؤزفورما داخیلینده ایشلنه بیلمز (ی صایتی ایله

دیلی نین قرامماتیکاسی " ، ۱۸۶۹) آدلی دیرلی
اثری ایسه آذربایجانجادر.

۲۰-جی عصرده آذربایجان ادبی دیلی نین
اینکیشافیندا اوچ میل اؤزونو گؤستریر:

ادبی دیلی خالق دیلی ایله عئینیلشدیرمک مئیلی.
بو، اؤزونون باریز عکسینی "ملا نصرالدین" ژورنالی
نین یازیلاریندا، ج. ممدقولوزاده، ح. حاقوئردیئو
کیمی یازیچیلارین اثرلرینده تاپمیشدیر؛ داها
چوخ عثمانلی (تورک) و اسکی آذربایجان دیلی
نین عنعنه سینه سؤیکنن ادبی دیل یاراتماق
مئیلی.

بو، "فیوضات" و "حیات" کیمی بیر چوخ ژورنال
و قزئتلرین، ح. حسین زاده کیمی معاریفپور
یازیچیلارین دیلینده اؤزونو گؤستریر.

بو دیل او واختکی تورک ادبی دیلیندن، دئمک
اولار کی، سئچیلیمیردی؛ هامی طرفیندن
آنلاشیلان، ادبی دیل نورمالارینا اساسلانان ادبی
دیل یاراتماق مئیلی. هئچ بیر دیالکت تاثیرینی
قبول ائتمه یین بو دیلی ع. شایق، ج. جاببارلی،
ص. حسین، ع. صحت کیمی شاعیر و یازیچیلار
یارادیردیلار. ادبی دیل ساحه سینده کیبو وضعیت
عصرین اولریندن ۳۰-جو ایللره ده ک داوام
ائتدی. یئنی دؤور آذربایجان ادبی دیلی نین
معاصیر مرحله سینده مهم حادیثه لردن بیر
آذربایجان ادبی دیلی نین دؤولت دیلی استاتوسو
آلماسی اولدو.

مستقل دؤولتین مهم آتریوتلاریندان بیر اولان
دؤولت دیلی مسله سی آذربایجان خالق
جمهوریتی (۱۹۱۸-۲۰) حکومتی نین دیقت
مرکزینده اولموشدور. ۱۹۱۸-جی ایل ۲۷ اییون
تاریخلی قرار ایله جمهوریت حکومتی او زمان
تورک دیلی آدلانان آذربایجان دیلینی دؤولت
دیلی ائلان ائتدی. حکومت غیره میلترلردن اولان

فعللر سوبئیکت، اوبئیکت و حرکت مونا سبیتینه گۆره ۵ قرامماتیک نۆوع ده (معلوم، مجهول، قاییدیش، قارشیلیقلموشترک، اجبار) ایشله نیر. آذربایجان دیلی نین سینتاکتیک قانونونا گۆره، بیر قایدا اولاراق، مبتدا جمله نین اولینده، خبر سونوندا، تعیین تعیین ائدیگی سۆزدن قباقدان گلیر.

سۆزدوزلتمه ده، اساسن، مورفولوژی (دمیرچی، اوزومچو، تبلیغاتچی؛ دمیرچیلیک، اوزومچولوک، تبلیغاتچیلیق؛ دولچا، قازانچا، اولوق، مئشه لیک؛ قالدیرجی، ائندیرجی؛ سئوینج، گولونج؛ یاواشجا، ایندیجه و س.)

و سینتاکتیک (اوتبیچن، گونموزده، بویونباغی، گوندوغان، ساریکؤینک، الیدولو، آدلی-سانلی، قیرخایاق، بش آچیلان و س.) اوسوللاردان ایستیفاده ائدیلیر. معاصر آذربایجان الیفباسی لاتین قرافیکاسینا عصاصلانیر.

ایشلندیگی ساحه لرله باغلی اولاراق، آذربایجان ادبی دیلی دؤرد اساس اوسلوبو اؤزونده بیرلشدیریر: ایشگذار، مطبوعات، بدیعی و علمی اوسلوب. ادبی دیلین معاصر مرحله سینده بو اوسلوبلارین هامیسی یوکسک درجه ده اینکیشاف

باشلایان ایشیق، ایلدیریم کیمی بیر نچه سۆز (ایستینادیر)؛ عئینی زاماندا دیلورتاسی صامیتلرین (گ، ک) آرخا سیرا، دیلارخاسی صامیتلرین (ک، ق، غ، خ) اؤن سیرا ساینترلره بیر هئجادا ایشلنمه سی ده ممکن دئییل (آلینما سۆزلر ایستینادیر). آذربایجان دیلی نین فونئم ترکیبینه ۱۵ صایت و ۲۵ صامیت واردیر. بو ۴۰ فونئم آذربایجان الیفباسیندا ۳۲ حرفله ایشاره ائدیلیر. اوزون صایتلره و صامیتینه آید آیریجا حرفلر یوخدور.

آذربایجان دیلینده ۹ قیسا (ی، او، ای، اؤ، ح، آ، او، او، ای)، ۶ اوزون (ی، ای، اؤ، ا، آ، او، او، صایت واردیر. اوزون صایتلر چوخ آز حاللاردا، یالینز آلینما سۆزلرده ایشله نیر. فونئیک وورغو، بیر قایدا اولاراق، سونونجو هئجایا دوشور. فونئماتیک وورغونون یئری سۆزون معناسیندان آسیلی اولاراق دییشیر. آذربایجان تورکجه سینده سۆز اولینده ایشلنمه یین ۲ فونئم وار: ای (۱) صایتی و غ صامیتی.

آذربایجان دیلی نین مورفولوژی قورولوشونا اساس (ایسیم، صیفت، سای، عوضلیک، ظرف، فعل) و کؤمکچی (قوشما، باغلیجی، اادات، مودال سۆزلر، نیدا) نیتق حیصه لری داخیلیدیر.

ایسیملرین کمیت، منسوبیت، حال، خبرلیک کاتئقورییالاری وار. بو کاتئقورییالار ایسیملشن (سوبستانتیولشن) دیگر نیتق حیصه لرینه ده آیددیر. آذربایجان دیلینده ایسمین ۶ حالی (آدلیق، یییه لیک، یؤلوک، تاثیرلیک، یئرلیک، چیخیشلیق)، فعلین ۵ زامانی (شهودی کئچمیش، نقلی کئچمیش، ایندیکی، قطعی گله جک، غیری-قطعی گله جک) وار. فعلین شکل کاتئقورییاسی ۶ فورمانی (امر، آرزو، شرط، واجیب، لازیم، خبر) احاطه ائدیر.

گئرمان دیللیری
 رومان دیللیری
 اسلاویان دیللیری
 ایران دیل قروپو
 هیند-آری دیللیری
 بالتیک دیللیری
 کئلت دیللیری
 ایتالیک دیللیری
 یونان دیللیری
 پالتوبالکان دیللیری
 آوراسییا دیل عایله سی
 سئمیت قروپو
 بئربئر-لیوییا قروپو
 چاد قروپو
 کوشیت قروپو
 قافقاز دیللیری
 کارتوئل قروپو
 آبخاز-آدیق دیللیری
 ناخ قروپو
 داغیستان قروپو
 پالتوآسییا دیل عایله سی
 اؤلو دیلر
 اسکی یونان دیلی
 لاتین دیلی
 سانسکریت دیلی
 آسوری دیلی
 اسکی تورک دیلی
 اسکی فارس دیلی
 اسکی روس دیلی

ائتمیشدیر.سیاسی، اقتصادی، علمی، مدنی
 حیاتیندا باش وئرن بؤیوک دییشیکلیکلر موعاصیر
 آذربایجان دیلی نین لوغت ترکیبینه تئرمینلرین
 سورعتله آرتماسینا سبب اولموشدور. بو پروسئس
 ادبی دیلین بوتون اوسلوبلاریندا آیدین مشاهیده
 ائدیلمیر.

آذربایجان دیلی نین لهجه و شیوه لری بش
 قروپدان عیبارتدیر:

**(۱) شرق قروپو (باکی، قوبا، شاماخی دیالئکتلری و
 لنکران، موغان شیوه لری)؛**

**(۲) غرب قروپو (گنجه، قازاخ، قاراباغ دیالئکتلری
 و آیریم شیوه سی)؛**

**(۳) شمال قروپو (شکی دیالئکتی، زاقانالا-قاخ
 شیوه سی)؛**

**(۴) جنوب قروپو (ناخچیوان، اوردوباد
 دیالئکتلری)؛**

**۵. گونئی آذربایجان قروپو (تبریز , اورمیه ,
 قاراداغ , اردبیل - موغان , زنجان (خمسه) ,
 همدان و ساوه , تهران , قاشقای و خراسان).**

دونیا دیل عایله لری

آلتای دیللیری

تورک دیللیری

مونقول قروپو

تونقوس-مانجور دیللیری

اورال دیللیری

فین-اوقور قروپو

سامودی قروپو

هیند-آوروپا دیللیری

آذربایجان تورکجه سی حاقیندا ییغجام بیلگی

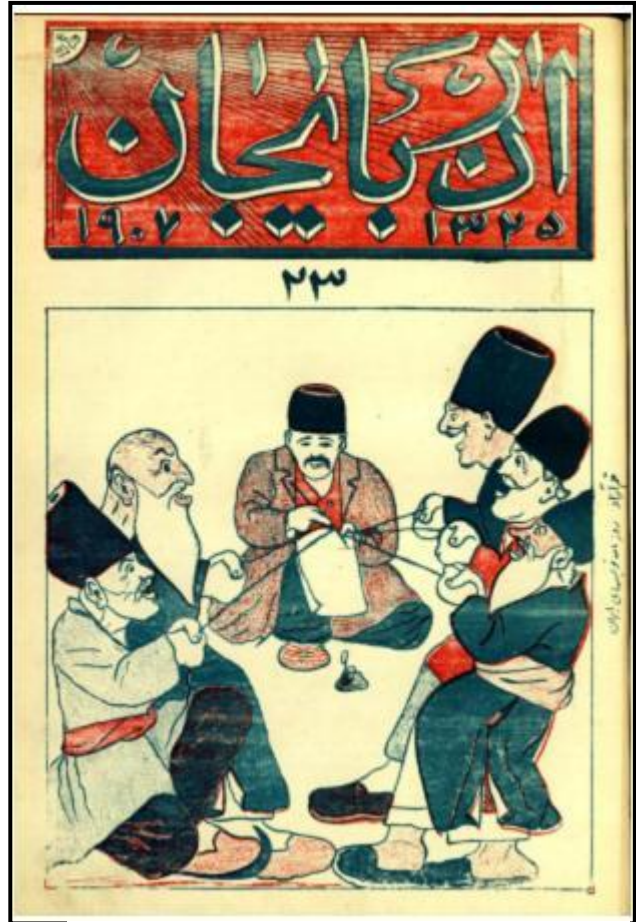
به کوشش : حسین شرقی دره جک

اولوسال آذربایجان تورکجه سی اثرامیزین ۵-جی عصرینده فورمالاشمیشدیر. ۶-۷ عصرلر شیفاهی ادبی دیلیمیزین تشککولو و اینکیشافی دؤورودور. بو دؤورون ان مکمل آبیده سی " کیتاب دده قورقود " داستانلاریدیر.

یازیلی ادبی دیلیمیزین شکل تاریخی ۹-۱۰ عصرلری احاطه ائدیر. بیرینجی مین ایلیگین اورتالاریندا آذربایجان دیلی نین یازیسى، ایفباسی اولموشدور. شیفاهی ادبی دیل نمونه سی ساییلسا دا، ۱۵۰۰ ایلدن آرتیق تاریخی اولان " کیتاب دده قورقود " ون دیلی هم ده کامیل یازی نمونه سیدیر. " کیتاب دده قورقود " دان سونرا ۱۳-جو عصرین دیل ماتریاللارینی الده ائتمک مومکون اولموشدور. آراداکی بوشلوق همین دؤورده یازی ماتریاللاری نین اولماماسی دئمک دئییلدیر. بونو بؤیوک آذربایجان شاعیری نظامی نین قیدلری، قوهوم تورک خالقلاری نین الده ائدیلمیش یازیلی آبیده لری، م.کاشغاری نین " دیوان " ی، آز سونرا میدانا چیخان " داستان احمد حرامی "، " مهر و وفا "، " یوسیف و زلیخا " کیمی کامیل اثرلر ده تصدیق ائدیر.

دیلین آدی. بیرینجی مین ایلیگین اورتالاریندان باشلایراق، دیلیمیز هم تورک دیلی، هم ده آذربایجان تورکجه سی آدلانمیشدیر.

تورک آدینی قدیم دؤورلردن یاشادیب گتیرن توروککی طایفاسی اولموشدور. توروککیلر چوخ گوجلو بیرلیک یاراتمیش و اؤز زامانلاریندا گوجلو آشور دؤولتینی دایم قورخو آلتیندا ساخلامیشلار. توروککی سؤزو " گوجلو، قوووتلی، دوغان، توره ین " معنالاریندا تور/تؤر سؤوندن اووب، توروک/تورک سؤزونو عمله گتیرمیشدیر.

میلادان اول ۴-جو عصرده ایندیکی آذربایجان اراضیسینده آلبانییا، جنوبدا ایسه آتروپاتئنا دؤولتی یارانمیشدیر. اوزون مدت - یونان ایشغالی (م.ا. ۴-جو عصر)، پارفیا (م.ا. ۲۵۰ - ا.ع. ۲۲۶) و ساسانیلر (۶۵۲-۲۲۴) سولاله لری دؤورلرینده اوتایین و بوتایین اهلایسی دایم بیرلیکده اولموش، بیر جانیشینلیکده بیرلشدیریلیمیشدیر.

فئودالیزمین ایلکین اینکیشاف مرحله سینده آذربایجان طایفالاری نین کونسولیداسیاسی باش وئرمیش، نتیجه ده آذربایجان خالقی و اولوسال آذربایجان دیلی شکل تاپمیشدیر.

۴۴۰. تاریخنده پدري عمادله بن الهك وفاتی اوزرینه، بغدادده امیرالامرا اولمش؛ و ۴۴۷ ده سلطان طغرل سلجوق بغدادده دخولنده، استقباله چیمهش ایکن، اخذ واصفهان قرینده طهرک قلعه سنه حبس اولنهرق، اوراده وفات اتمشدر. برادرلری ملک ابو منصور و ابو علی فارسده سلجوقیلرک تحت اطاعتده اولهرق برآز مدت دهاحکم سورمشلردر. — [« جلال الدوله » ماده سنه دخی مراجعت.]

تورک دیلی آدلانديريلديقدان خيلى سونرا دا ديلىمىز " تورک دیلى " آدى ايله تانينماقدا ايدى و حتى ۱۹۳۶-جى ايلده " تورک دیلى " ادلى مکتب درسليگى ده چاپ اولونموشدور. ۱۹۳۶-جى ايلين شوروى آنا ياساسيندا ديلىمىز آدى " آذربايجان ديلى " شكيلينده تثبيت ائديلميشدير. ۱۹۹۲-جى ايل سنديرينه اساسن آذربايجان ديلى ترمينى تورک ديلى ترمينى ايله عوض ائديلميش، ۱۹۹۵-جى ايل اولوسال رفرندومو و جمهوريت آناياساسى ايله " آذربايجان ديلى " ايفاده سى يئنيدن قانونيلشديريلميشدير. آنجاق آذربايجانين (جغرافى - مدنیا نلامدا) گونئی بولومونده بو ديلىن آدى تورک ديلى دير . باخمایاراتى بعضى اوروپا پرست و آنتى تورکلر ديلىمىزى قصدا آذرى آدلانديريلرلار. آنجاق خالق اوزونو تورک و ديلىنى تورک ديلى بيلير.

بيزيم تورکجه خاريجى اولکه لرده ده ايستيفاده اولونور. دونيانين ۸۷ اولکه سينده بو ديلىده دانیشانلار واردير.

عموموميتله، آنا ديلى کيمى آذربايجان تورکجه سينده ۶۰ ميليوندان آرتيق آدام دانيشير. بوندان باشقا، بعضى خالقار آراسيندا آذربايجان تورکجه سى ايکينجى آنا ديلى کيمى ده ايشله نيلير.

بيزيم ديل اؤز ماهيتينه گؤره ايندى دونيانين ان زنگين ميللى ديلىلرندن بيرى سايبيلير. بو ديلىن

تورک سؤزونون تاريخى چوخ قديم اولسا دا، آذربايجاندا ۵ عصردن ساسانيلر دؤورونون کوتوليشمه يه باشلاميشدير. عربلر جنوب اراضيلريندن تدریجا شيمالا قالخديقلارى و آتروپاتئنا سؤزونو اؤز شيوه لرینده " آذربايجان " شکلينه سالديقلارى، آذربايجانليلارى قيسا شکیلده " آذرى " آدلانديرديقلارى اوچون " تورک " سؤزو ايله ياناشى، " آذربايجانلى " ترمينيندن ايستيفاده ائديرديلر. بو سؤزلرين ايشلنمه سى اثرکن باشلاميشدى - تورک سؤزو ۵ عصردن، آذربايجانلى سؤزو ايسه ۶ عصردن ايشلکليگينى گئنيشلنديرميشدير.

عرب تلفوظ ايله تشکل تاپان آذربايجان سؤزو آنتارپاتيانو سؤزونون عمله گلّميشدير. آنتارپاتيانو سؤزونون بيرينجى هئجاسينداكى آن الله آدى نين " ن " صاميتى دوشموش، سؤز آتارپاتيانو، تدریجن آتروپاتئنا شکليني آلميشدير. بير سيرا يازيلاردا آتروپاتئنا سؤزونده ايره لى چيخان د - ز قوووشوق سسى نين کارلاشميش بيرينجى کومپوننتى (ت) اوستونلوک قازانميش، عربلر ايسه اؤز ديلىلرى نين خاراكتئرینه اويغون اولاراتى همين قوووشوق سسين ايکينجى کومپوننتينه اوستونلوک وئرميش، سؤزو آدزيربيجان - آزيربيجان - آذربايجان شکیللرينده تلفوظ ائتميشلر، فرقلنديرمک اوچون آذربايجان اراضيسينده ايشله ديلىن ديلى " الآذرييه " - آذرى ديلى آدلانديرميشلار. آذرى سؤزو بو سؤزدن، بو تلفوظلندير. بو سؤز طايفا آدى دئيل، آذربايجان سؤزونوندير و آذربايجان سؤزونون قيسالديلميش فورماسى کيمى تشکل تاپميشدير.

بئله ليکله، ديلىمىز آدى کيمى، تورک ديلى ايفاده سى نين ده بؤيوک تاريخى واردير. ۱۹۲۴- جو ايلده تورکيهپاراديلديقدان، تورکلرين ديلى

نین دیلی و تورک (عثمانلی) دیلرینه داها چوخ یاخیندیر.

هر بیر دیلین تاریخی همین دیلده دانیشان خالقین تاریخی ایله سیخ باغلی اولور. آذربایجان تورکجه سینین تاریخی ده خالقی میزین تاریخی کیمی چوخ قدیمدیر.

بوتون تاریخ بویو اؤز اوریژیناللیغینی موحافیظه ائدیپ ساخلایان آذربایجان تورکجه سی گئت-گئده اینکیشاف ائده رک ۱۹-جوعصرده میللی دیله چئوریلیمیشدیر. بو دؤورده آذربایجان دیلی نین مستقللیگینه قارشی اولان موباریزه داها دا کسکینلشمیشدیر. لاکین دؤورون قاباقجیل آداملاری و بوتون خالق دیلین میللی وارلیغینی قوروماغا باشلامیشدیر. همین دؤورده بؤیوک متفکر م.ف.آخوندوو دیلیمیزین چوخ قادیر و پوئتیک و وسعت مالیک بیر دیل اولدوغونو هم نظری، هم ده عملی اولاراق ثبوت ائتمه یه چالیشمیشدیر.

۱۹-جوعصرین سونو ۲۰-جی عصرین اوللرینده بیر قروپ اینسان و بعضی دولتلر آذربایجان تورکجه سی نین وارلیغینی اینکار ائتمه یه، اونو قدیر-قییمتدن سالماغا، جان آتمیشلار.. ۲۰عصرین بؤیوک صنعتکارلاریندان ج.ممدقولوزاده، م.ع.صایبر، ح.حاقوئردیئو، حسن رشديه، محمد تقی ذهتابی، محمد حسین شهریار، حسن بی زردابی و باشقالاری دیلیمیزین میللی اوریژیناللیغی اوغروندا جیدی موباریزه آپارمیش و بو مسله ده خالقا دوزگون استیقامت وئرمیشلر.

اولوسال دیلی نین جیلانمیش، موعین نورمالارا سالینمیش قولونا ادبی دیل دئییلیر. ادبی دیل ایجتیماعی موسسپسه و اداره لرده، نشریات و مطبوعاتدا، سینما و تئاترلاردا، رادیو و تلویزیوندا،

اؤزونمخصوص گؤزلیگی و آهنگی واردیر. هر شئیدن اول، خوش آواز یارادان سسلر سیستمینه، زنگین و رنگارنگ سؤز احتیاطینا، تام ثابتلشمیش گرامر قورولوشا مالیکدیر.

بیزیم دیلده ان درین دوغولاری، ان اینجه معنالاری ایسته دیگین شکیلده چوخ موختلیف بدیعی بویالارلا ایفاده ائتمک اولور. بو دیل علمی، سیاسی، فلسفی فیکیرلری چوخ آیدین ایفاده ائتمه یه قادیر اولدوغو کیمی، بدیعی تفکرون گؤزل نمونه لرینی یاراتماق اوچون ده چوخ یارارلیدیر.

عئینی زاماندا دنیا مدنیتی خزینه سینه قیمتلی هدیه کیمی داخل اولان و اونو زنگینلشدیرن محمد فضولی نین مشهور " لیلی و مجنون " پوئماسی، م.آخوندووون کومئدیالاری، محمد حسین شهریارین " حیدر باباسی " و بیر چوخ میثلسیز صنعت اثرلری همین دیلده یارانمیشدیر. فلسفی-سیاسی اثرلر ده بو دیلده چوخ گؤزل سسله نیر.

دییین گؤزلیگی، اونون زنگینلیگی و دیگر خصوصیتلری تاریخن بیر سیرا گؤزکملی شخصیتلرین نظر و دقتینی اؤزونه جلب ائتمیشدیر. آذربایجان تورکجه سی منشاچه معاصیر تورک دیلرینه مخصوصدور.

تورک دیللی قروپو ژنتیک علامتلر اساسیندا تصنیف ائدیلن ان بؤیوک دیل قروپلاریندان بیریدیر. باشقا دیل قروپلاریندا اولدوغو کیمی، بو قروپا داخل ائدیلن دیلر ده بیر-بیرینه لئکسیک، مورفولوژی و سینتاکتیک جهتدن چوخ یاخیندیر . آذربایجانجا، قازاخجا، تاتارجا، تورکمنجه، اؤزبکجه، قیرغیزجا و آنادولو تورکجه سی بیر عایله دیرلر.

آذربایجان تورکجه سی تورک دیللی قروپونداکی معاصیر دیلردن تورکمن، قاقاوز، کریم تاتارلاری

سیستمینده کیفونئملردن، ائله ده فونئتیک قایدا و حادیتله لردن داها عومومی و سعجییوی اولانلاری گؤتورولموشدور؛

(۲) اولوسال دیلی نین لوغت ترکیبیدن هامی اوچون عومومی اولان، آیدین معنالی، مدنی سعجیییه لی سؤزلر سئچیلیب قبول ائدلمیشدیر؛ (۳) گرامری قورولوشدان ایسه موختلیف واریانتلی شکیلچیلر و دیگر گرامری قانونلار اوزرینده سئچمه عملیاتی آپارلمیشدیر.

بوتون بونلارلا برابر، ادبی دیلین فورمالاشماسیندا اولوسال دیلی دیالکتلری نین ده خصوصی رولو

اولموشدور. بئله کی، بو و یا دیگر ادبی دیل اولوسال دیلی نین موعین دیالکتی اساسیندا یارانیب اینکیشاف ائدیر.

آذربایجان ادبی دیلی نین ایکی فورماسی واردیر:

(۱) شیفاهی و (۲) یازیلی. آذربایجان ادبی دیلی نین فورمالاشماسیندا و اینکیشافیندا عزالدین.حسن

اوغلو، عمادالدین.نسیمی، محمد.فضولی، ملا پناه واقیف، م.و.ویدادی، م.ف.آخوندوو، میزره حسن رشدییه، جلیل ممدقولوزاده و س.

متفکرلریمیزین موستئنا رولو اولموشدور. همچی نین بو استیقامتده فعالیت گؤسترن مطبوعاتیمیزدا تاریخن ایشیق اوزو گؤرموش ح.ب.زردابی نین رئاکتورو اولدوغو "اکیچی" قزئتیی نین و ج.ممدقولوزاده نین رئاکتورلوق ائتدیگی "ملا نصرالدین" ژورنالی نین آدلارینی خصوصیه چکمک لازیمدیر.

معاریف و مدنیت اوجاقلاریندا و س. استفاده اولونان دیلدیر.

هر بیر ادبی دیل هم شیفاهی، هم ده یازیلی فورمالارا، عئینی زاماندا زنگین اوسلوبی رنگارنگلییه مالیک اولور. ادبی دیلین هامی اوچون آیدین و عومومی اولماسی اونون اساس علامتترینی تشکیل ائدیر.

ادبی دیل مدنی و تاریخی حادیتله دیر. بو دیل جمعیتین مدنی طلباتی اساسیندا و معین ضرورت نتیجه سینده شیفاهی یوللا یارانیر.

ادبی دیلی اولوسال دیلی اساسیندا شیفاهی

فورمادا تشککول تاپماغا باشلامیشدیر. ادبی دیلیمیز فورمالاشماغا باشلادیغی دؤوردن اولوسال دیلی نین مؤوجود واسیطه و ماتئریاللارینا اساسلانمیش، اونلارین معین حیصه سینی سئچیب قبول ائتمیشدیر.

بو زامان اولوسال دیلی نین آنجاق بیر ساحه سی دئییل، اونون بوتون قورولوشو، یعنی سس سیستمی، لوغت ترکیبی و گرامر قورولوشو نظره آیینمیش و سئچمه عملیاتی آپارلمیشدیر. بو سئچمه عملیاتی، تخمینن، آشاغیداکی فورمالاردا اولموشدور: عومخالق دیلی نین سس

ایکی اسفند دنیا آنادیل گونو بوتون

دیللره اؤز گور لوک گونو اولسون!

ایرسی ایله تانیس اولماغا، اونلارلا اونسیت قورماغا
ایمکان یارادیر.

دیل حاقیندا دیرلی بویروقلار

بیرینه ائله بیر سؤز سؤیله کی، یا یاشات، یا دا
اؤلدور؛ آما اصلا یارالی بوراخما. (شمس تبریزی)
بوتون بؤیوک صنعتکارلار اصلینده همیشه عینی
سواللاری قویورلار؛ لاکین هره اؤز دؤورونون دیلینده.

(بو تورخان)

دانیس کی، سنی گوروم. (سوکرات)
دیل فیکری او زامان داها یاخشی ایفاده ائده بیلیر
کی، اونو اؤز آهنگینه اوغونلاشدیرا بیلیر.

(بو تورخان)

دیل اینسانی دیرلندیرمک اوچون واسیطه دیر.
محمد پئیغمبر (ص)

دیل کئچمیش نسیللرین دوشونجه سینه
بیچیلیمیش لیباسدیر. او، ایندیکی نسله دار دا گله
بیلر، گئن ده. (بو تورخان)

دیل مدنیتله بیرگه بوی آتیر. (آن. تولستوی)
دیل نه قدر بؤیوک میدان آچا بیلسه، فیکیر ده
اؤزونو او قدر آزاد حیسس ائدر. (بو تورخان)
دیل او زامان اینکیشاف ائدیر کی، چاغداش
دوشونجه مؤوجود دیل قلیبینه سیغمیر.

(بو تورخان)

دیل خالقین روحونون تظاهرودور؛ دیل اونون
روحو، روح ایسه اونون دیلیدیر. (هومبولدت)
هانسی دیلده دئییل، نه باره ده اوخویوب-یازماق
اؤنملیدیر. (بو تورخان)

تانای شرقی دره جک

بین الملل آنا دیلی گونو

" شهید مینار " آبیده سی، داکادابنگلادشین باش
شهرینده ۲۱ فئورال ۱۹۵۲-جی ایلده آنا دیلی
یولوندا شهید اولموش اینسانلارین خاطیره سینه
اوجالدیلمیشدیر.

دیل هر بیر میلتنین ماددی و معنوی ایرثینی
قورویان و اینکیشاف ائتدیرن ان مهم و ان گوجلو
واسیطه دیر. هر بیر اینسان اؤز آنا دیلینی یاخشی
بیلمه لی و اونو قورومالیدیر بو اونون معنوی
بورجودور.

آنا دیلی اینسانین معنوی عالمی نین زنگینلشمه
سینده، دنیاگوروشونون گئنیشلنمه سینده،
مکمل تحصیل آلماسیندا، اؤز سویداشلاری ایله
اونسیت قورماسیندا مهم رول اویناییر.

آنا دیلی میلتنین اؤزونمخصوصوگونو قوروماقلا
یاناشی، ترجمه واسیطه سیله باشقا خالقلارین
مدنی ایرثی ایله تانیس اولماغا امکان یارادیر.

دیل هر بیر میلتنین ماددی و معنوی ایرسینی
قورویان و اینکیشاف ائتدیرن ان موهوم و ان
گوجلو واسیطه دیر. هر بیر اینسان اؤز آنا دیلینی
یاخشی بیلمه لی و اونو قورومالیدیر.

آنا دیلی اینسانین معنوی عالمی نین زنگینلشمه
سینده، دنیاگوروشونون گئنیشلنمه سینده،
مکمل تحصیل آلماسیندا، اؤز سویداشلاری ایله
اونسیت قورماسیندا موهوم رول اویناییر. آنا دیلی
میلتنین اؤزونمخصوصوگونو قوروماقلا یاناشی،
ترجمه واسیطه سیله باشقا خالقلارین مدنی

دیل خالقین تفککورونون گوزگوسودور؛ هر عیرقین اینتئل-لشکتی استئرئوتیپ کیمی دیلینه کئچیر و مدال کیمی اورا حک اولونور.

خ. سئخادور

نه اولور اولسون، دوغما دیل دوغمالیغیندا قالیر. اورکدن دانیشماق ایسته سن، عاغلینا بیر فرانسیز سؤزو گلمز. اگر سئچیلیمک ایسته بیرسنسه، بو باشقا مسله.

ل. تولستوی

یالنیز اولو دیلر ابدیته قوووشور.

آ. ریوارول

هر دیلین اؤز سؤز آخینی، هارمونییاسی وار.

ک. باتیوشکوو

بیر خالقین خاراكتئرینی بیلمک ایسته بیرسنسه، اولجه اونون دیلینی اؤیرن.

پ. بیاقور

دیلی قوروماق لازیمدیر. دیل ساده و ظریف اولمالیدیر.

آ. چئخوو

اگر دیله اؤز شیره سیندن، کؤکوندن بهره لنمه یه و اؤز مایاسیندا قیجقیرماغا ایمکان وئرمه سه نیز، دیل زنگینلشمز، معاصر طلبلره جاواب وئرمز.

و. دال

یاخشی ایفاده ائدیلمیش فیکیر بوتون دیلدرده مودریک سسله نیر.

د. درایدن

دیل تاققیلدادیب موسیقی چالدیغیمیز چاتلامیش قازانا اوخشاییر. بو سس، ائله بیل، آیی رقصی اوچون نظرده توتولوب.

ق. فلوبئر

ان مکمل دیل او دیلدر کی، اونون واسیطه سیله آز سؤزله بؤیوک معنا ایفاده ائده بيله سن.

پ. بواست

گؤزل دیل حتی ان سارساق فیکره ده لیاقت دونو گئییندیریر.

و. شوئبل

شعیر دیلی ایله نثر دیلی آراسیندا فرق آختارماق یئرسیزدیر. صاف شیر دیلینی اوخویوب باشا چاتدیرماق اولماز، صاف نثر دیلینی ایسه اؤیرنمه یه دیمز. **او. ودن**

هر بیر خالق اؤز دیلی ایله یارانیر. آنجاق خالقین دیلینی یاشاتماق، اینکیشاف ائتدیرمک و دونیا مدنیته سوییه سینه قالدیرماق خالقین قاباقجیل آدمالاری نین، علم، بیلیمک خادیملری نین فعالیتی نتیجه سینده مومکون اولور.

(حیدر علی اف)

کیم اؤزگه دیلی ایله تانیش دئییلسه، اؤز دیلی حاقیندا دا هئچ نه بیلمیر. (یوهانن وولفقتانق گؤت) شیفاهی نطق دؤنمزدیر، - بو اونون قیسمتیدیر.

(رولان بارت)

یاخشی دانیشماغی یاخشی یازان مؤلیفلری اوخوماقلا اؤیرنمک اولار. (وولتئر)

مشهورلارین دیل حاقیندا دئدیکلری

دیلی خالق یارادیر، فیلولوقلار کشف ائدیر و سیستملمشدیریر، یازیچیلار ایسه اونون اوزرینده سؤز صنعتی یارادیرلار.

و. بئلینسکی

دیلین پیسی-یاخشیسی اولمور... چونکی دیل یالنیز گوزگودور. او گوزگویه گیلئیلنمک یئرسیزدیر.

س. دوولانوو

چوخ دیل بیلن آدمین سانکی بیر قیفیلا بیر نئچه آچاری وار.

وولتئر

دیل فیکرین لیباسیدیر.

س. جونسون

خاریجی دیل بیلمه یهن آدم اؤز دیلینی ده یاخشی بیلمز.

ای. هؤته

دیل ائله بیر قورغودور کی، گرک یایی نین جیریلدا ماغینا ایمکان وئرمه یه سن.

آ. ریوارول

دیلر آراسیندا فرق او قدر بؤیوکدور کی، بیر دیله کو-بود سسلن سؤز او بیردی دیله تامام فرقلی سسله نیر.

د. درایدن

دیل و سؤز آغاجین بوداگی و یارپاگی کیمیدیر.

آ. پئرس

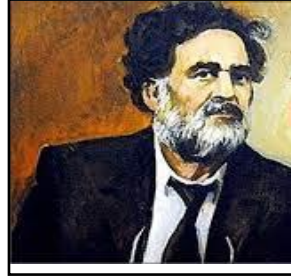
دیل حاقیندا سویله نلر

حاضرلادی : علی محمد نیا

- دیل وار بال گتیرر، دیل وار - بلا.
- دونیادا ان آجی و ان شیرین شئی دیلدیر.
- دیلدن آجی، دیلدن شیرین شئی یوخدور.
- عاغلی قیسانین، دیلی اوزون اولار.
- یامان دیل باشا بلادیر.
- دیلی وارسا، دیلچگی ده وار.
- آدی دیلر ازبیردیر.
- دادلی دیل - گولر اوز.
- شیرین دیل آداما دوست قازاندیرار.
- شیرین دیلین اولسون، قورویان سؤزون اولسون.
- بالین یوخدور، بال کیمی دیلین اولسون.
- اورگی دولو اولانین دیلی اوزون اولار.
- اینصاف دیلین یاریسیدیر.
- لالین دیلینی آناسی بیلر.
- سؤزو اولانا دیل وئر، سؤز ائشیدنه قولاق وئر.
- قولاغی آچان دیل اولور، دیلسیز قولاغ کار اولور.
- دیشسیز، دیل یاراماز. دیلسیز، دیش آزار.
- ئوی دارالدان قوناق اولسون، قوناق دارالدان، دیلین اولماسین.
- آت اولماسا، یول اولماز، دیل اولماسا، ائل اولماز.
- قلمین دیلی ایکی اولسادا، یازسی بیردیر.
- آغزی یاغلی، دیلی باغلی.
- اییین اوزونو یاخشیدیر، دیلین قیساسی.سوفره ده الینی ساخلا، مجلسده دیلینی.
- اینسانین دیلی صانديق، دوداقلاری قیفیل اولمالیدیر.
- عالیمین بیلگیگندن، یالانچی نین دیلیندن یاپیشارلار.
- آدام دیلیندن بلایا دوشر.
- آدامین باشینا نه بلا گلسه، دیلیندن گه لر.
- باش، دیل ایله آسیلار.
- باشا دیل گتیره نی، ائل گتیره بیلمز.
- ئولره گندن قیزین دیلی آلتیندا قند گرک.
- بیر آغیزدان چیخار، مین دیله یاییلار.
- شیرین دیل ایلانی یوواسیندان چیخاردار.
- گولر اوز، دادلی دیل ایلانی یووادان چیخاردار.
- بالیقار قارماقلا، اینسانلار شیرین دیلله اوولانار.
- مقصیرین دیلی قیسادیر.
- الی آیری نین، دیلی دوز اولماز.
- آتی، یولویلا تانی، ائلی دیلینن تانی.
- دوغرو سؤز دیلینه گلمز.
- ایتین دیلینی بیلیر.
- لوتونون دیلینی لوتو بیلر.
- بیرینین الی، او بیرینین دیلی ایشله ییر.
- بورج وئر نین دیلی اوزون اولار.
- قوناق ایله قوناقچی، ائششک ایله ائششکچی دیل تاپار.
- گؤزو ایله گؤرور، دیلی ایله ایسته ییر.
- پولون وارسا دینجلیک، دیلین وارسا ائلچیلیک.
- دؤولتلی نین دیلی اوزون اولار، الی قیسا.
- یوخسولون دیلی گؤدک اولار.
- کاسیبین دورمگی یوان اولسا، دیلی یاغلیدیر.
- ئاواب آدامی دیلی ائیلر.
- تورک دیلی، باغا بنزر.
- فیکیر دیلی باسار، دیل ده گوجو.
- یاخشى نین سؤزو دیلینده، یامانین کینی اورکده.
- دئییه-دئییه دیلیمده توك بیتدی.
- دیل وار دیشی ساخلار، دیش وار دیلی ساخلار.
- دیلین قوی دیلچگینه.
- قاینانالی گلی نین دیلی نین آلتیندا فند گرک.
- نه دیل بیلسین، نه دوداق.
- ئولره گندن قیزین: قولقلاری کار، دیلی لال، گؤزلری کور گرک.
- ئلدن-ئل، دیلدن-دیله، کیم گوله، کیم گولمه یه.
- ئل گؤزونو دیل آچار.
- ئل اولمایانین دیلی ده اولماز.

آنا دىلى شىرلىرى

ANA DİLİ ŞEİRLƏRİ

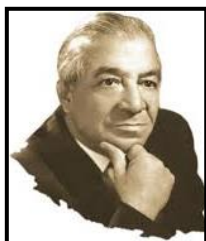
خېلىل رضا اولونورک

آنا دىلىم

دیزلرېمه طاقت، قووت،
گۆزلرېمه ایشیق وئرن،
چنلییلده آت اوینادیب
شىمشکلرله قوشا گئدن
ایگیدلرین نره سیدیر.
بو دیلده دیر یوز آبیده، مین آبیده،
خیلافتی پارچالایان
بابه کی مین غضبی ده!
محو اولارسا بیر گون بو دیل،
گۆی گۆل اوندا گۆی گۆل دئییل.
قوشقار اوندا قوشقار دئییل.
قیز قالاسی قالا دئییل.
اؤز دیلینی سن قالا بیل!
غربه، شرقه ایشیق سالان
فضولینی سن قالا بیل!
ساغدير دىلىم،
دئمک، ساغدير شرافتيم، لياقتيم.
ساغدير، دئمک،
میلیارد یاشلی مملکتیم.
یوز هدفه توش ائتمیشم
صابیرین هر سطرینی من.
سالخیم - سالخیم نوش ائتمیشم
شهدینی من، عطرینی من.
کولک دئییل، گولله آچدی
تبریزیمین یاخاسینی.
بوغازیندان چیخارتدیلار
لوخماسینی.
لاکین یئنه او یاشادی،
قورویاراق معجوزون هر میصرعاسینی.
منیم دىلىم مغرور باخمیش
اوزریندن گلیب کئچمیش،
اورگینی دلیب کئچمیش
اوخلارین قانلی اوجونا.

لاى - لای دئدیم، یاتاسان،
قیزیلگوله باتاسان...
ھاردان گلیر بو سس - صدا؟
بلکه، ایلر آرخاسیندا
لایلا چالیر گلین آنا؟
دؤرد قولاج ایپ
بیر یویویو
بند علمیش کهکشانا.
لایلا چالیر گلین آنا.
یئلندیکجه کیچیک یویروک
گئدیب دیر بو اولدوزدان او اولدوزا.
لایلا آخیر... جوجوق باخیر.
بس نه اوچون مورگولمیر؟
بایاق آنا سودو امیب،
ایندی آنا روحو امیر.
ایلر اؤتدو، یاشا دولدوم.
آنلادیم کی، آنا دىلىم
اورگیمدن چیخماز منیم،
دوغرانسام دا دىلىم - دىلىم.
آنلادیم کی، سینمده کی سؤزلر دئییل،
بابالارین نفسیدیر.

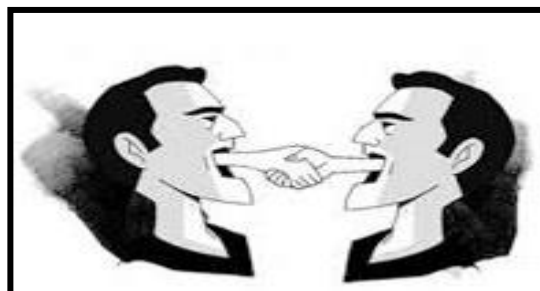
ان بۇيوك ميراثى صاباحكى نسله!
 زاماندان زامانا، عصر دن عصره
 ووروشلا يول گلن داوالى دىلييم!
 بابك قىلىنچى نين داوامى دىلييم!
 كيم قورويا بيلمه ييرسه
 اؤز يوردونو، يوواسىنى،
 اودماسين يورد هاواسىنى.
 كيم قورومور اؤز دىلىنى،
 ايتسين منيم گؤزلىمدن ايلييم- ايلييم،
 او ساحىلى بو ساحىلله بىرلشديرن
 پولاد كؤرپوم، قىلىنچىمدير،
 گونشيمدير منيم دىلييم!

توفيق بايرام

آنا دىلييم

قالخىب شاهداغينا سؤز ايسته ييرم،
 چاتسين هاى-هاراييم دىنله ينلره،
 من نانكور دئيرم، ناجينس دئيرم
 اؤز آنا دىلىنى بيلمه يه نلره!
 بو دىل شيرىنلىكده شربت كىمىدير،
 صافلىغى قورونان سرحد كىمىدير،
 آناميز وطن ده قوربت كىمىدير
 اؤز آنا دىلىنى بيلمه يه نلره!
 ايتسين گؤزلىمدن قوى ايلييم- ايلييم،
 غضب عوممانىيام، يوخدور ساحىلييم.
 ايلان زهريندن آجىدير دىلييم
 اؤز آنا دىلىنى بيلمه يه نلره!

باش ايمه ميش فاتحلىرىن قول زورونا،
 دىل زورونا،
 قىلىنچىنا، قيرمانچىنا!
 باش ايمه ميش! باش ايمه يير!.. ايميه جك!
 جاببارلارين توربه سینه
 باهار اؤزو قويور چلنگ.
 اورگىمده اود قالايمش
 مين- مين آرزوم، عهدىم منيم.
 باخ، بو دىلده «هجوم!» دئيب
 ايتاليا داغلارىندا
 داغ چكىمىشدير فاشيستلره
 مهديم منيم!
 باخ، بو دىلده شعر دئدى
 سمد وورغون هر اوبادا.
 قوجاق- قوجاق گول گتيردى
 گؤزل قىزلار او اوستادا.
 قلبىم- باهار شلاله سى،
 سئوينچ يىغىر، آه داغىدير.
 منيم دىلييم گؤي گؤل، خزر،
 منيم دىلييم شاهداغىمدير!
 قوى دىلچىلر اؤجشسىنلر،
 يوخدور بحثه مئىلييم منيم.
 هئچ بىر دىلدن اسكىك دئيب
 بشرىن دىل آغاجى نين
 شاه بوداغى دىلييم منيم!
 تكجه جومله دئيب، تكجه سس دئيب،
 خالقىمين گؤزونون اودو- ضياسى،
 جانى، شاه دامارى، سلاحي،

يئددى اوغول دوغسون، آنا دئميرم
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره.

يوز ديلي اؤيرنسن، آلفيشلاييرام،
هر ديلي اوزويه بير قاش ساييرام.
گولله دن كسرلى سؤز توشلاييرام
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره.

بيرينه اصليني دانيب دئسه لر،
بو نيفرت اولونجه اونا بس ائدر،
بير گون اؤز اوولادى قنيم كسيلر
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره.

قدريني بيلمه سه كامانين، نيين،
سامان چوواليدير او باش، او بيين
بو آنا تورپاقتا فرارى دئيين
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره!

اوولاد كى، يادلاشدى، درد بؤيوك اولور،
چكديكى خجالت عؤمورلوك اولور.
وجدان دا، غيرت ده آرتيق يوك اولور
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره!

بو گون آزاد ديللى آذربايجانام،
او تايلي، بو تايلي واحيد بير جانام،
باخير اؤگئى كيمي آغبيرچك آنام
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره!

دؤيوشده بركيگيب ائل پولاد اولور،
زيروه يه اوچماغا ديل قاناد اولور.
تورپاغين سئوينجى، دردى ياد اولور
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره!

من قديم "قاراباغ شيكسته سي" يم،
اوزئير نفسلى گول دسته سييم.
واقيفين، وورغونون نيفرت سسييم
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره!

ياد ديلدن پاي اوموب كيشى ديلنمز،
بو لكه اوستوندن هئچ واخت سيلينمز.
فوضولى شعيرده كيمدير بيلينمز
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره!

بئنينه گيرمه دى، آنا اؤيودو،
اصيلسىز ياشاييب او كوت بؤيودو،
گؤروم هارام اولسون آنانين سودو
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره!

ياد الله بير چيچك، گول دريلمه سين،
جانلى مئبيت اولسون، او ديريلمه سين.
بو آنا تورپاقتا يئر وئريلمه سين
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره!

نانكورون قيزيلدان اولسا ديرگى،
دار گونده ميلتين اولماز گرگى.
هارامدير وطنين حلال چؤرگى
اؤز آنا ديليني بيلمه يه نلره!

بو ديلده بير قيزميش پلنگم، شيرم،
اسلانلار دؤشوندن من سود اميرم.

میلت قه می اولسا، بو جوقلار چۆپه دؤنمز،
اربابلاریمیزدان دا قارینلار طبیل اولماز.

مندن ده نه ظالم چیخار، اوغوم، نه قیصاصچی،
بیر دفعه بونو قان کی، ایپکدن قزیل اولماز.

دوز واختدا دولار تاختا-تاباق ادوییه ایله،
اوندا کی، نئم سانجیلانار، زنجفیل اولماز.
فارس شاعیری چوخ سؤزلرینی بیزدن آپارمیش،
سابیر کیمی بیر سوفره لی شاعیر پخیل اولماز.

تورکون مثللی، فولکلورو دونیادا تکدیر،
خان یورغانی، کند ایچره مثلدیر، میتیل اولماز.

آذر قوشونو قیصری-رومی اسیر ائتمیش،
کسرا سؤزودو، بیر بئله تاریخ ناغیل اولماز.

بو شهریارین تبی کیمی چیممه لی چشمه،
کؤثر اولا بیلسه، دئمیرم، سلسبیل اولماز.

بختیار واهبزاده

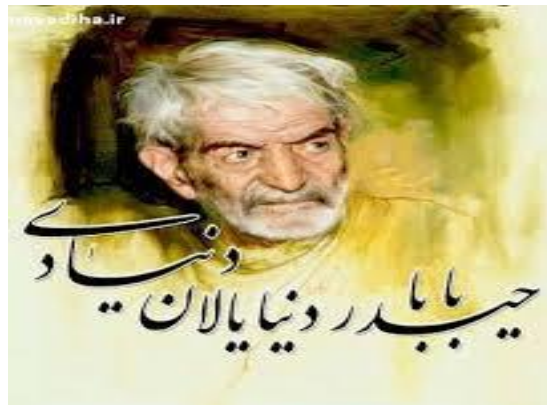

آنا دیلی

دیل آچاندا ایلك دفعه «آنا» سؤیله بیریک بیز،
«آنا دیلی» آدلانیر بیزیم ایلك درسلیگیمیز.
ایلك ماهنیمیز لایلانی آنامیز اؤز سودویله
ایچیریر روحوموزا بو دیلده گیله-گیله.

محمد حسین شهریار

تورکون دیلی!

تورکون دیلی تک سئوگیلی، ایستکلی دیل اولماز،
اؤزگه دیله قاتسان، بو اصیل دیل اصیل اولماز.

اؤز شعرینی فارسا، عربه قاتماسا شاعیر،
شعری ائشیدنلر، اوخویانلار کسپیل اولماز.

پیشمیش کیمی، شعرین ده گرک داد-دوزو اولسون،
کند اهلی بیلیرلر کی، دوشابسیز خشیل اولماز.

سؤزلر ده جواهر کیمیدیر، اصلی بدلدن
تشخیص وئرن اولسا، بو قدر زیر-زیبیل اولماز.

شاعیر اولا بیلمزسن، آنان دوغماسا شاعیر،
میسسسن، آ بالام، هر ساری کؤینک قیزیل اولماز.

اؤتمز، اوخوماز بولبولو سالسان قفس ایچره،
داغ-داشدا دوغولموش دلی جیران حمیل اولماز.

اینسان اودو توتسون بو ذلیل خالقین ایندن،
آلاهی سئورسن، بئله اینسان ذلیل اولماز.

هرچند سراپین سودو چوخ، یاغ-بالی چوخدور
باش عرشه ده چاتدیرسا، سراب اردبیل اولماز.

قنبر شمشیر اوغلو آنا دلیلم

یوردوم آذربایجان، ائلیم کلبجر،
 بو یوردسوز یاشاماق بیر قم، بیر کدر.
 ایسته دیم سۆزومو دئیم بیر قدر،
 اؤز آنا دلیلمده، شیرین دلیلمده،
 بو دیل آنا دلیلم، بو دیل شپیشیرین.

دوغولدوغوم کندین آدی آغدابان،
 داغلاری یامیاشیل، مئشه لر دومان،
 بو کند سۆز دیبازی، عومماندی-عوممان،
 بوردا ائشیتیمیش یوزلرله داستان،
 اؤز دلیلم شیریندی، اؤز دلیلم شیرین.

بو دیلله دونیا یا آچدیم گۆزومو،
 بو دیلده ائشیتدیم وطن سۆزونو.
 بو دیلده تائیدیم ائله اؤزومو.
 بو دیل آنا دلیلم، بو دیل شپیشیرین،
 اؤز دلیلم شیریندی، اؤز دلیلم شیرین.

هسنوغلو گۆزل مئیل اویاتندی،
 نسیمی، نیمی چوخ عزیز توتدو.
 خطای بو دیللی دؤولت یاراتدی.
 بو دیل آنا دلیلم، بو دیل شپ-شیرین،
 اؤز دلیلم شیریندی، اؤز دلیلم شیرین.

نسیمی، فضولی سیرسه، سیرسه،
 سیدی، صابیر صنعتده پیرسه،

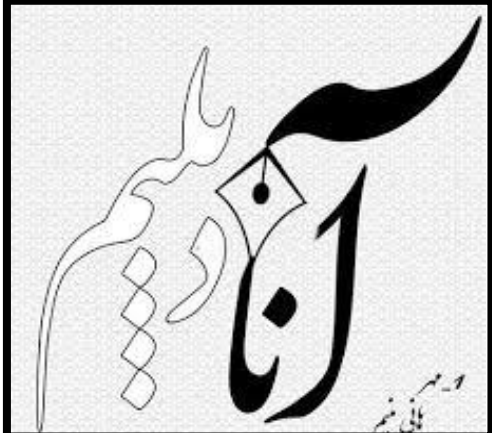
بو دیل بیزیم روحوموز، عشقیمیز، جانیمیزدیر،
 بو دیل بیر-بیریمیزله عهدی-پیمانیمیز دیر.
 بو دیل تائیتیمیش بیزه بو دونیادا هر شئی،
 بو دیل اجدادیمیزین بیزه میراث وئردیگی
 قییمتلی خزینه دیر...ونو گۆزلریمیز تک
 قورویوب، نسیلله بیز ده حدیبیه وئرک.

بیزیم اوجا داغلارین سونسوز عظمتیندن،
 یا تاغینا سیغما یان چایلارین حیدد تیندن،
 بو تور یاقدان، بو یئردن،
 ائلین باغربندان قوپان یانیقلى نغمه لردن
 گوللرین رنگلریندن، چیچکلرین یگیندن،
 میل دوزونون، موغانین سونسوز گئیشلیگیندن،
 آغساجلی بابالارین عقلمندن، کامالیندان،
 دوشمن اوستونه جومان او قیراتین نالیندان
 قوپان سسدن یاراندین.
 سن خالقیمین آدیغی ایلك نفسدن یاراندین.

آنا دلیلم، سنده دیر خالقین اقلی، حکمتی،
 عرب اوغلو مجنونون دردی سنده دیل آچمیش.
 اورکلره یول آچان فضولی نین صنعتی،
 ای دلیلم، قدر تینله دونیالارا یول آچمیش.
 سنده منیم خالقیمین قهرمانلیقلا دولوتاریخی وراقلانیر،
 سنده نئچه مین ایلیک منیم مدنیتیم،
 شان شهر تیم ساخلانیر.
 منیم آدیم-سانیمسان،
 ناموسوم، وجدانیمسان!

بو دیل تائیتیمیش بیزه بو دونیادا هر شئی،
 بو دیل اجدادیمیزین بیزه قویوب گئتدیگی
 ان قییمتلی میراثدیر، اونو گۆزلریمیز تک
 قورویوب، نسیلله بیز ده هدیه وئرک!
 ای اؤز دوغما دلیلنده دانیشماغی عار بیلن فاسونلو ادا بازلار،
 قلبینیزی اوخشامیر قوشمالار، تئلی سازلار.
 بونلار قوی منیم اولسون، آنجاق وطن چورگی،
 سیزلره قنیم اولسون!

معنالی سۆزلر ديل حاقيندا

- بيخيلسان ديزيندن گۆر، از يلسن ديليندن گۆر.
- تيكن آجيسى گنډرميش، ديل آجيسى قالارميش.
- پيچاق يارار، ايز قويار، ديل ياراسى كۆز قويار.
- غئيرتسيزين ديلين آل، ديلين وئردى گۆزون آل.
- خنجر كيمي بير ديله، پامبيق كيمي بير اوره يه صاحب اول.
- خنجر ياراسى گنډر، ديل ياراسى گنتمز.
- قيلينج ياراسى ساغالار، ديل ياراسى ساغالماز.
- آجى ديلين ياراسى قيلينج ياراسيندان پيس اولور.
- قوش - ديمديگيندن، آدم ايسه ديليندن اوولانار.
- بولبولون چكديگى ديل بلاسيدير.
- دئيرم ديليم يانير، دئميرم - اورگيم.
- ديليم، ديليم اول، ديليم،
- بير آز شيرين اول، ديليم،
- بير آز حليم اول، ديليم، سن كى،
- اينجيتدين يارى ديليم - ديليم اول، ديليم.
- ساواشماغا اوز تاپ، باريشماغا ديل تاپ.
- ايكي باشلى حيواندان يوخ، ايكي ديللى اينساندان قورخ.
- ديلسيز ائلين داشى چوخ، اورك كؤورك داغى
- چوخ، اؤز ديليني بيلمه سه، دوغما ائلين يادى چوخ.
- ائلدن قالان ديل اولسون، سئلدن قالان ايز اولسون.
- اوددان قالان كول اولسون.
- آدامين گرک ديلى ايله اورگى بير اول.
- دلينين اورگى ديلينده دير، عاغيللى نين ديلى اورگينده دير.

اوزئير بو ديلده ماهنى دئيرسه،
بو ديل آنا ديليم، بو ديل شپيشيرين،
اؤز ديليم شيريندى، اؤز ديليم شيرين.

بو ديلله سئوميشيك ائلى-اوبانى،
صمد وورغون يازيب " آذربايجان " ي،
شهر يار سؤيله دى " حيدر بابا " نى.
بو ديل آنا ديليم، بو ديل شپيشيرين،
اؤز ديليم شيريندى، اؤز ديليم شيرين.

بو ديلده شجرم نغمه اوخويوب،
بابام سؤزلر ايله ايلمه توخويوب،
بو ديلين سؤزلرى جنت قوخويوب.
بو ديل شعير ديلى دده شمشيرين،
بو ديل آنا ديليم، بو ديل شپيشيرين.

ننه لر بو ديلده ناغيل سؤيله ييب،
آنالار بئشيكده لايالار دئييب،
بو ديلى يارادان شكر ائيله ييب.
بو ديل آنا ديليم، بو ديل شپيشيرين،
اؤز ديليم شيريندى، اؤز ديليم شيرين.

مستقل دؤولتدين ديلى بو ديلدى،
بو ديلده آزادليق سؤزو دئييلدى،
بىزى سئومه يه نلر چاتلادى، اؤلدو.
بو ديل آنا ديليم، بو ديل شپيشيرين،
اؤز ديليم شيريندى، اؤز ديليم شيرين.

بو ديلده يازارلار مينلردى، مينلر،
هئج بيرى بيريندن گئرى دئييللر،
وار اولسون بو ديله منيم دئييلر.
بو ديل آنا ديليم، بو ديل اؤز شيرين،
اؤز ديليم شيريندى، اؤز ديليم شيرين.

اولاراک دا بیلینن ایبرانی اینانیشینا گۆری، توفان'دان سونرا توم اینسانلار آینی دیلدی کونوشماکتا، بیرلیکتی موتلو بیر شئکیلدی یاشاماقتادیر. فاکات اینسانلار تانری'یا اولاشماک ایچین بیر کولئ اینشا ائتمئی کارار وئیر، بۇیلجی موتلولوکلاری چوک اوزون سورمئز. تانری بیر فیرتینا ایله اینسانلاری دونیانین دۇرت بیر تارافینا داغیتیر وئ هئپسی نین دیللترینی کاریشتییر. بۇیللیکلی گونوموزدنکی دیللر اورتایا چیکار.

بو ائفسانلترین یانی سیرا بیلیم آداملاری دا ایلك دیلین اورتایا چیکیشی ایلی ایلگیلی کوراملار

دونیا دا کونوشولان ایلك

دیل ناسیل اورتایا چیکتی؟

(تورکیه تورکجه سینده)

دیلین کۆکنی، دیل، دیلبیلیم، بابیل کولئسی، دیلین تاریخی، دونیا دا کونوشولان ایلك دیل ناسیل اورتایا چیکتی، دونیا دا کونوشولان ایلك دیلی تثبیت ائدبیلیمک ممکن مو، دونیا دا کونوشولان ایلك دیل، دیلین کۆکنی ایلی ایلگیلی اوکوما اؤنریلری، ایلك دیل، دونیا دا کونوشولان ایلك دیل نئدیر،

اینسانلارین بیر-بیری ایله ایلتیشیم کورایبیلیمسینی، دوگو و دوشونجئلترینی ایفادی ائدبیلیمسینی ساغلايان تئمل یئتئنگ دیلی کوللانابیلیم یئتئنگیدیر. بیزلر ایچین بو کادار اؤنملی اولان دیلین ناسیل اورتایا چیکتیگی مئسلئسی ایسی هئر دؤنمدی فعلسئی، دیلبیلیم و تاریخ گیبی بیلیم داللاری نین پوپولئر تارتیشما کونولاریندان اولموشتور. "دونیا داکی ایلك کونوشولان دیل هانگیسییدی؟" "سوروسو، گئچمیشتی اولدوغو گیبی گئلجئکتی دی اکلیمیزی کورجالایان گیزلمی بیر سورو اولاجاکتیر.

تاریخین ایلك دؤنملریندی اینسانلار میتلردن و اینانچلاریندان هارنکئتلی دیلین کۆکنینی آچیکلامایا چالیشمیشتیر. اؤرنئین چین اینانجینا گۆری، بیر کاپلومباغا ایمپاراتورون اؤنونی گئلیر وئ سیرتینداکی چیزگیلی شئکیللرلی ایمپاراتورا یازیی اؤغرئتیر. هینت اینانجینا گۆری اینسان دیلی نین تانریسی واک آراجیلیگی ایلی اینسانلار دیلی اؤغرئتمیشتیر. بابیل کولئسی ائفسانئسی

دیلین فریکچئی اولدوغونو دوشوندو. چونکو فریکچئدی "بئکوس" ائکمئک آنلامینا گئلیوردو. فاکات گؤزدئن کاجان بیر دئتای واردی، بئلکی دئ بئئکلئر چوبانین کویونلاری نین سئسلئرینی تاکلیت ائتمیشتی.

۱۳. یوزیلدا، ۲. فرئدئرک، بئنزئر بیر دئئی یاپمایا کارار وئرمیشتی. بئئکلئر هاپیس اولاراک توتولویور وئ باکیجیلار بئئکلئرلی سادئجئ یئمئک وئ ییکانمالاری ایچین ایلگیلئنیورلاردی. فاکات بو دئئیین سونوجوندا بئئکلئر اولونجئ، دئئی سونوچسوز کالمیشتی. موغول حکمداری آکبار ایسئ فرئدئرک'ین دئئیی نین باشاریسز اولماسی نین سئبئینی، بئئکلئرین آنئی سئوگیسیندن ماهروم کالماسی اولاراک گؤرموشتو وئ بئئکلئرین ساغیر وئ دیلسیز بیر آنئی نین یانیندا یئتیشتیریرسئ هانگی دیلی کونوشاغاغینی گؤرمئک ایچین باشکا بیر دئئی یاپمایا کارار وئرمیشتی. فاکات بو دئئیین سونوجوندا دا بئئکلئر دیلسیز اولونجا بیر دئئی داها آماجینا اولاشامامیش اولدو.

داها سونراکی ییللاردا، اورمانلیک آلانلاردا اینسانلاردان ایزوله اولاراک بووموش بازی چوجوکلار بولوندو. فاکات بو چوجوکلار کونوشمويور، حیوان سئسلئرئ چیکاریيورلاردی. سونوچ اولاراک "ایلک دیلین هانگیسی اولدوغو" سوروسو بیر گیزئم اولاراک کالما یا دوام ائتتی.

اورئتمیشلئردیر. ماخ مولئر، دیلئترین اینسانلارین دوغایی تاکلیت ائتمئسیلی اورتایا چیکتیغینی سؤیلئمیش وئ یانسیم کورامینی اورتایا ائتمیشتیر. اوتتو ژئسپئرستن؛ موزیک کورامینی ساوونموش و دیل و موزیغین آینی کؤکئندئن گئلدیغینی ساوونموشتور. کوئرگیچ'ئ گؤری دیل ایلک اولاراک ژئستلئردئن اولوشموشتور. گونئش- دیل کورامی اولاراک بیلینئن بو گؤروشئ گؤری کوئرگیچ، تورکچئنین بیلینئن ایلک دیل اولابیلئجئغینی اؤئی سورموشتور. بو کوراملارین یانی سیرا، دیلین تئپکیلئردئن، میمیکلئردئن یا دا اورتاکلاشا ایش یاپارکن اورتایا چیکتیغی گیبی گؤروشلئر دئ مئوجوتتور.

دونیا کونوشولان ایلک دیل ناسیل اورتایا چیکتی، دونیادا کونوشولان ایلک دیلی تئسپیت ائدئبیلئمئک مومکون مو، دونیادا کونوشولان ایلک دیل، دیلین کؤکنی ایلی ایلگیلی اوکوما اؤنئریلئری، ایلک دیل، دونیادا کونوشولان ایلک دیل نئدیر،

دونیا کونوشولان ایلک دیلی تئپت ائده

بیلئمک مومکون مو؟

میسیر حکمداری پسامماتیکوس م.۷. یوزیلدا، گونوموزدئ بیزیم حالا جئوابینی مئراک ائنتیغیمیز او سورویو کئندینی سورموشتو: دونیادا کونوشولان ایلک دیل هانگیسییدی؟

بو سورونون جئوابینی بولماک ایچین ایکی یئنی دوغوموش بئئغی بیر چوبانین یانینا وئردی وئ کیمسئنین بئئکلئرلی کونوشماماسینی ائمرئتتی. بؤیلجئ بئئکلئرین ایلک سؤیلئدیغی کئلیمی هانگی دیلی آیتسئ، دونیادا کونوشولان ایلک دیل دئ او اولاجاکتی. بئئکلئرین سؤیلئدیغی ایلک کئلیمی" بی" اولونجا، حکمدار کونوشولان ایلک

آختاریشلار، تاپینتیلار

بسته عجم

ائل اوغلو

اووآسیندا یئرلشمیش اولان ساربان کندینده»
(سالماس بؤلکه سینده اولان ساربان کندینده)
اولوب و بیر سئوگی ماجراسینا توش گلیبدير. بو
سئوگی ماجراسیندان یاخا قورتاریب.
قورتارماماسیندان هئچ بیر خبریمیز یوخدورسادا،
آیدینجاسینا گوونور کی، شاعیرین سالماس
ماحالیندا یئرلشن ساربان^۱ (ساروان) کندینه
آنجا یولو دوشور و سئودیگی قیزا قوربتین
آجیلیغینی خاطرلاییر:

« آلتیدیم گئدئیدیم بیر اوجدن - اوجه^۲
گوستریدیم سنه یاد ائللر نئجه »

دئدیکه ، قوربتده چکدیگی آغری - آجیلاری
سئودیگی قیزا خاطرلادیر و او ماحالدان
اولمادیغینی دا شعر دیلیله وورغولاییر.

ماراقلی دیر کی عثمانلی دؤرونون شاعیرلرینین
داها مشهور سیمالارینین شعرلریندن اؤرنکلر
توپلوسو اولان بو «جونگ» ون (شعیر توپلوسونون
(آراسیندا، آذربایجان آشیق شعرلری اوصولوندا
یازیلان بو قوشمانین شاعیریندن باشقا یئرده بیر
اثر الیمیزه چاتمایبدير. مائلی، سپاهی و رازی
تخللوصلو شاعیرلره شعرلری بیر صحیفه ده
ایستینساخ اولان بو قوشمانین سون بئیتینده
(عمومیتله تخللوص گلن میصرغ ده) " طویغون "
و یا دا "طویغون عاشیق" کلمه سی ایشله نیبدير.
اونوتما یاق کی صفوی دؤورونده آنادولو بؤلگه
لرینین بعضی ماحاللاریندا "شيعه" اولان تورکلره

اؤتن ایلرده قم شهرینده آیت الله گلپایگانی
کیتابخاناسی نین ال یازمالار بؤلومونده
کلاسیکلریمیز اوزه آختاریشدا اولدوغوم چاغلاردا،
آذربایجانلی عالیم و ال یازمالار تدقیقاتچیس
حجت الاسلام صدرایی خوبی جنابلاریله یالینز بیر
گؤروش لیک تانیش اولدوم. بیر چوخ ال
یازمالارینا کاتالوقلار یازان جناب صدرایی خوبی
منه بیر سی دی توهفه ائتدی. او سی دی CD ده
بیر چوخ تورک ادبیاتی نین تانیمنیش
شاعیرلریندن شعرلر واردیر .

۷۰- ن فردن آرتیق عثمانلی دؤورونون
شاعیرلرینین اثرلرینی ائحتیوا ائدیر. اونلارین
آراسیندا « بسته عجم» آدلی بیر شاعیردن ده
یالینز بیر قوشما شعری واردیر.

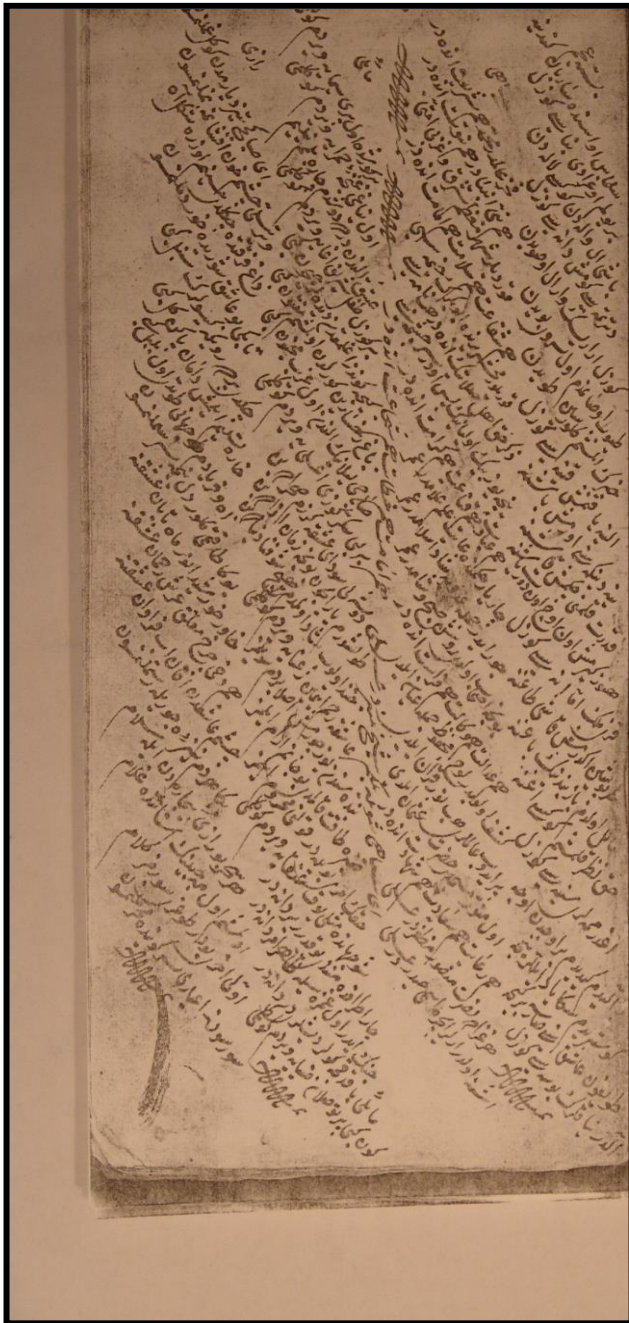
عاشیق ادبیاتی اینجه لیکلرینه مالیک اولان او ۴
بند لیک قوشما شعرلری نین مصرعلریندن
گؤرونورکی، شاعیر نه واختسا « سالماس»

(۱) بو گونکو آراشیرمالاردا سالماس یاخینلیغیندا یئرلشن
و خالق دئییمینده ساورا / ساورا شکلینده تلفظ اولونان کندآدیل
اوست اوسته دوشه بیلیر. تانیمنیش تدقیقاتچی دوکتور توحید ملکزاده
ساورا (سوره) کئند بئاره سینده یازیز:
نام روستایی در غرب سلماس. در زبان مردم سلماس ساورا نیز گفته می
شود

(۲) بیر اوجدن - اوجه: بو باشند ، اویری باشا. یعنی ائللین بوباشیندان او
بیرسی باشینا ، لاپ اوزاقلارا ایشاره دیر

آغدير ممه لرى سینه سى گوزه ل

آلیدیم گندیدیم بیر اوجدن- اوجه^۹
 گوستریدیم سنه یاد ائللر نئجه
 طویغون عاشیق سنی سارسه بیر گئجه
 آلدی یانقلارین بوسه سى گوزه ل

"عجم" ده دئییردیله. بوتون شاعیرلرین آدلاری یازیلان یئرده " بسته عجم " سوزونون یازیلماسی اونو بیر شخص آدی کیمی گؤستیرسه ده، سون بیئت ده گلن " طویقون " و یا دا "طویقون عاشیق" کلمه سى، " بسته عجم " ایفاده سینین بیر صیفت کیمی ایشلندیگینی ده بیزه وورغولایا بیلیر. بلکه ده چوخ بسته لری اولان بیر شخصین آدی کیمی گندیرمیش. ییقین کی سون سؤزو گلجک تدقیقاتلار دئییه جکدیر. همن شعیری چاغدش الیفبا گرافیکاسیندا اوخویاق .

بسته عجم

سلماس اواسندا ساربان کندینه
 بیر یولوم اوغرادى^۲ بیناسی گؤزه ل
 باشی آل واله^۴ دن کؤکسو لاله دن
 دترتمه^۵ سى گوموش دانه سى گوزه ل

گؤزه ل آراریسن ،وار، آل او سوی دان
 دویوب اوصانمادیم اول سرو بویدان
 خبرین آلمیشام گلیر سن تویدان
 الینه یاقینمیش قینه سى^۶ گؤزه ل

ینه دینگه سینی اورموش باشینه
 قدرت قلمینی چکمیش قاشینه
 هنوز گیرمیش اون اوچ - اون دؤرت یاشینه
 قیزی مه لک ، امما ،آنه سى گوزه ل

سرپوشین^۷ اندیر میش قاشی طاغینه
 مایل اولدوم باز بند^۸ این باغینه
 حق نظر قیلیمیشام کوکسو آغینه

^۲ (بیر یولوم اوغرادى: بیر یولوم دوشدو

^۴ (آل واله: قیرمیزی و شاهانه اؤرتوک، قیرمیزی یایلیق

^۵ (دترتمه سى: دویمه عوضینه بیر بیرینه ایلیشن وسیله،بیر-بیرینه قارماقلانان بزھک لی ایلیشکن ،اوست پالتارلارا مخصوص دویمه لمه وسایطی

^۶ (یاقینمیش قینه سى: یاخلمیش ختناسی

^۷ (سرپوشین: باش اؤرتویون؟

^۸ (بازبند: قولباغی،بیلرزیک

^۹ (بیر اوجدن- اوجه: بو باشند ، اویبری باشا.یعنی ائللین بوباشیندان او بیرسی باشینا ،لاپ اوزاقلارا ایشاره دیر

آذربایجان عاشیق ادبیاتی

دکتر حسین محمدزاده صدیق دوزگون

ظرفیتلر و امکانلاریندان یارارلانمیش و ایجاد ائتدیگی هاوالار و شعر اؤلجولرینی ده بو دیلین اساسیندا یاراتمیشلار.

کلاسیک ادبیاتیمیزدا فارسجا و عربجه شعر یازانلاردا اولموشدور، لاکن عاشیقلار، گرچه عمومیتله دین و قرآن علمینی عرب و فارسی دیللی کتابلاردان اؤیره نیردیله، لاکن او دیلرده بیر سطرده شعر یازمامیشلار.

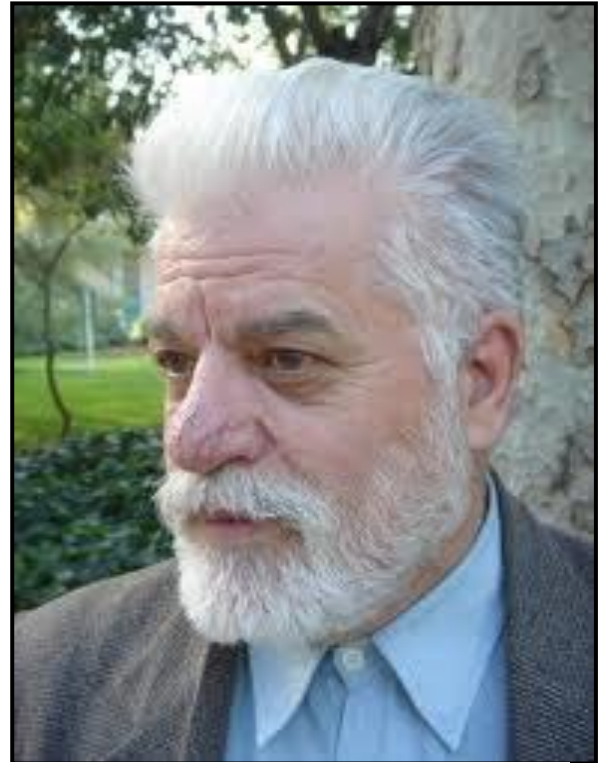
گرچه باشقا تورک دیللی خلقلرده ده عاشیقلارا بنزه ر یئرلی و ملی شاعرلر اولموشلار، لاکن آذربایجان عاشیق ادبیاتی اونلارین هامیسیندان اوستون و گئنیش یاییلمیش بیر ساحه نی بوروموشدور. عاشیقلار عمومیتله اوغوزلار ایچیندن چیخمیشلار. اونلارین اسلوبلارینا فارس ادبیاتیندا «راه ترکی» و «شعر غزی» آدی وئرمیشلر. منوچهری دامغانی بیر عاشیغا خطاب دئییر:

به راه ترکی مانا که خوبتر گوئی،
تو شعر ترکی برخوان مرا و شعر غزی.

۲. عاشیقلار و تانری چیلیق

عاشیقلار اؤز دیوانلارینی هر زمان الله آدی ایله آچمیشلار. مثال اوچون بوتون ایران تورکلری، آذربایجان جمهورسی و شرقی آنادولودا معروف اولان عاشیق عباس توفارقانلی اؤز دیوانین بئله آچیر:

آی آنالار، ازل باشدان،
گلین یاد ائدک آلاهی.
آچار بنده سی اوزونه،
او، باغلی قویماز درگاهی.

آذربایجان عاشیق ادبیاتی دونیادا شفاهی و یازیلی ادبیاتلار آراسیندا تاییسیز مجموعه دیر. بو ادبیاتین یارادیجیلاری «عاشیق» آدلاندیریلیر. آشاغیدا بو مجموعه نین و اونون یارادیجیلاری سجه لرینی سادالماقدا ایم:

۱. عاشیق ادبیاتی تمامیه آذربایجانا

مخصوصدور

عاشیق ادبیاتی نین دیلی یالنیز تورکجه دیر، هئج بیر عاشیق، تورک دیلیندن باشقا دیلده شعر یازمامیش حتی کئچمیشده گورجولر، تالشلار و ائرمیلر ایچیندن ده تورکجه یازان عاشیقلار تاپلمیشلار. عاشیقلار تورک دیلی نین بوتون

۴- عاشیق ادبیاتی نمونه لرینی سؤزلو خلق ادبیاتی آدلانديرالانماز

سؤزلو و شفاهی خلق ادبیاتیمیز میدانیندا یارانان بایاتیلار، آتاسؤزلر، قوشماجالار تاپماجالارین اصل یارادانلاری و مؤلف لری معلوم اولماسادا، عاشیق ادبیاتیندا ایجاد اولونان هر بیر قطعه شعر و یا هر بیر داستانی شاعری و ایجاد ائدنی واردیر. گرچه عاشیق ادبیاتی نمونه لری چوخ آزاراق یازیا کؤچورولموشدور و عمومیتله سینه دن سینه یه انتقال تاپمیشدیر، لکن هر نمونه نین ایجاد ائدنی معلومدور.

نجه کی حتی بعضی آتا سؤزلری نین عاشیقلار طرفیندن ایجاد اولونماسی گؤرونور. اسکی اوزان دده قورقودا انتساب ائدیلن آتا سؤزلری کیمی:

- الله الله دئمه بینجه ایشلر اوناماز
- آنا حقی تانری حقی.
- آرسلان اینگی یئنه اسلاندير.
- آت آیاغی کولوگ، اوزان آیاغی چئووک اولور.

- آت ایشلر، ار او یونر.
- باش اسن اولسا، بؤرک بولونمازمی اولور؟
- چیخان جان گئری گلمز.
- اجل وعده ارمه بینجه کیمسه اولمز.
- یاد اوغلو ساخلماقلا اوغول اولماز.
- ار، مالینا قییمایینجا آدی چیخماز.
- اسکی توتون بیتتی، اوکسوز اوغلانین دیلی آجی اولور.

- اول آخر اوزون یاشین، اوجو اولوم.
حتی عاشیقلارین قوشدوقلاری بایاتیلاردا، شفاهی ادبیاتیمیزدا اولان و یازانلاری معلوم اولمایان بایاتیلار ایله فرقله نیر. نجه کی «ساری

عاشیق شمشیر ایسه اؤز دیوانین «خلقت نامه» ایله آچیر:

ایلاهی گن دئدی، خلق اولدو دنیا،
یاراندی یئر - گو یو بشریتی.
آلتی گونده هر نظامی قورولدو،
اوچ دونا بزندی شانی شهرتی،
و یا خسته قاسم اؤز دیوانین بئله آچیر:
عاشورا گنجه سی بیر شهره واردیم،
گوردوم یاز بلبیدیر هر یاندا الله.
ازل درسی آلدیم او بسم الله - دان،
او خودوم قرآنی الحمدالله.

و یا عاشیق علعسکر بئله سؤزه باشلاییر:

ابتدادا ایف الله،
ب بیرلیگه دلالتدیر.
ت تکدی واحد یکتا،
عارف بو علمه بلددی.
ث ثابتدی دوغرو یولا،
جیم اوجادی، باخ جلالا.
ح مهرباندى حلالا،
منکر اوندان خجالتدی.

۳- عاشیقلار نچه هنر صاحبی اولموشلار
آذربایجان عاشیقلاری هم شاعرلیک هم بسته کارلیق، هم خواننده لیک، هم داستان سؤیلمه، هم صحنه لره او یغون موزون حرکتلره قادر اولان صنعت آداملاری اولموشلار. هر عاشیقین اؤزونه مخصوص شعر اسلوبی و بسته له دیگی هاوالارین سبک و شیوه سی اولموشدور. مثال اوچون قارداغ عاشیقلاری ایله اورمییه عاشیقلاری نین یاراتدیقلاری ساز هاوالاری نین و اوخو اسلوبونون آز - چوخ فرقلری اولموشدور.

۷- خلق ایله حرکت

عاشیق‌لار خلقه باغلی ایدیلر. اونلارین عزا مراسیمی و تویلا ریندا، شنلیک لرینده و کافر ایله ووروشلاریندا اونلار ایله برابر حرکت ائدیردیلر. انسان گۆزلیگی، حلال سئوگی، مردانه لیک، ایگی دلیک، جسارت و شهامت و بو کیمی موضوعلاردا شعر یازیب، هاوا بسته له ییردیله.

۸. وحی و ایلها ما اینانمالاری

عاشیق‌لار سؤزه و کلاما اهمیت وئردیلر. عاشیق شعرینده یاوا سؤز تاپماق اولماز. اونلار اینانیردیلا رکی: «سؤزون اصلی آلاها عئددیر.» و اینانیردیلا ر کی سؤزلری نین و شعرلری نین اصلی آلاهدان صادر اولور و هر عاشیق الله ایله انسان آراسیندا واسطه دیر. مثال اوچون یونس امره دئییله:

*ای سؤزلرین اصلین بیلن / گل ده بو سؤز قاندا ن گلور،
سؤز اصلینی آنلامایان / سانور بو سؤز مند ن گلور.
سؤز قارادان آغدان دگول / یازیب اوخوماقدان دگول.
بو یئرین خلقدن دگول / خالق آوازدا ن گلور.*

۸- اوچ بند شعر

بیر عنعنه اولاراق هر موضوعدا یازیلان عاشیق شعری اوچ بند اولمالیدیر. بودا بلکه اونا گۆره دیر کی عاشیق سازی نین اوچ اوخوما یئری (بم، اورتا و زیل) اولموشدور. شعر اوچ بنددن آرتیق اولاندا، عاشیق یالنیز اوچ بندین هاوادا ایفا ائدیپ قالان بندلری دکلمه ائدرمیش.

۹- اؤزونه مخصوص بیر ژانر

عاشق ادبیاتی البته کی شفاهی ادبیاتیمیزین بیر قولو حساب اولور. لاکن نه شفاهی ادبیات و نه ده یازیلی ادبیات ساحه سینه عائد ائله مک اولماز. بو

عاشیق»ین بایاتیلار عنوانلی بیر مجموعه سی واردیر.

۵- هر عاشیق قرآن علمی، اخلاق و دینه باغلیدیر.

عاشیق‌لاریمیز، یازیلان کلاسیک ادبیاتیمیزدا اولان قاضی برهان الدینلر، نسیمیلر، ختایلر، فضولیلر، سید عظیم، راجیلر و اونلار بنله نهنگ شخصیت لریمیز ایله دین و اخلاقا دریندن باغلی ایدیلر. بوتون شعرلرینی معنوی کیفیت لر و عمومی اخلاق نورمالاری اساسیندا قوروردولار. حتی دئییلیر کی کئچمیشده هر عاشیق سازی اله آلدیقدا ن اؤنجه دستنماز آلودی. هر عاشیق سؤزه باشلا رکن، تحمیدیه و اوستاد نامه یازیب اوخویاردی. بو بیر عنعنه و سنت ایدی. هر عاشیق بیر باطینی مسلکه باغلی ایدی و بوتون کائناتا وورولماغی و عاشق اولماغی تبلیغ ائدردی. ایندییه کیمی لهو و لعب و آشاغی یونگول تفریحلر اوچون یازیلان عاشیق ادبیاتی نمونه لری اولمامیشدیر.

۶- نظم و نثر

عاشیق ادبیاتی و داستانلار اوستاد عاشیق‌لار طرفیندن نظم و نثر ایله یازیلیدیر. داستان اولمایان یئرده ده هر عاشیق اوخوماغا باشلا رکن، ایلك اؤنجه دوز یازی و نثر ایله صحبت ائدیپ، مقصدی و اوخویاجاغی شعرین مضمونونو شرح ائدر. اونلارین یازدیقلاری نثر پارچالاری جانلی خلق دیلینده یارانیدیر. طاهر و زهره، اصلی کرم، کوراوغلو و باشقا داستانلار کیمی. البته قید ائتمه لییم کی بو داستانلاردا ن یازیلی نسخه لر و کتابلاردا اله گلمیشدیر.

عاشیق قوربانلی، عاشیق غریب، مسکین آبدال،
عاشیق عباس توفارقانلی، قاراجا اوغلان، ساری
عاشیق، طاهر میرزه، خسته قاسم، عاشیق واله،
عاشیق پری، عاشیق شمشیر، عاشیق علعسکر،
عاشیق بستی، ملّا جمعه، عاشیق حسین
بوزالقانلی، عاشیق اسد، عاشیق حسین ساراجلی،
عاشیق حسین جوان و ...

۱۲. دده لر

بو عاشیق‌لارین بعضیلری دده لقبی آلمیشلار.
دده سؤزو اسلامیتدن داها اؤنجه، بیلگین و عالم و
یاشلی تجربه لی انسانلاری تانیتدیرما اوچون بیر
صفت ایدی. اسلامیتدن سونرا، بنی امیه نین
حضرت علی نین پیرولرینی سیخینتی و عذابا
اوغراتمالاری ایللرینده بو کلمه یئنه بیر صفت
اولاراق شیعه و «علوی» لرین بیلگینلری و
عالیملرینه خطاب اولاراق ایشه آپاریلدی. بو کلمه
یه «مرشد» سؤزو معادل کیمی ده ایشلمیشدیر.
هابئله صفوی دؤنمیندن داها قاباق «ارن» سؤزوده
همین معنادا ایشلمیشدیر.

۱۳. اوزانلار

اسکی «اوزان» کلمه سی بیر صفت کیمی «سؤزو
چوخ اولان آدام» دئمکدیر. دیوان لغات الترک و
ابن مهنا لغت کتابیندا «ؤنده گئدن» معنا
اولموشدور. دده قورقود داستانلاریندا ایسه «آت
آیاغی کولوگ و اوزان دیلی چئووک اولور» جمله
سینده، ساز شاعری آنلامیندا گلیمیشدیر.
نظامی گنجوی «اوزان» کلمه سینی بئله
ایشلمیشدیر:

نشسته به رامش ز هر کشوری،

غریب اوستادی ورامشگری.

نواساز خنیاگران شگرف،

ادبیات اؤزونه مخصوص بیر ژانردیر. عاشیق
ادبیاتی اثرلرینی هم خلق، سینه دن سینه یه،
همده بعضاً کتابت و استنساخ ائدنلر و همده
عاشیق‌لار اؤزلری تاریخ بویونجا نسلدن نسله انتقال
وئرمیشلر. ائلریمیز ایچیندن چیخمیش عاشیق
اولمایان ولی حافظه لری قوی اولان سینه دفتر و
علاقه مند آدم‌لار بو بؤیوک میراثیمیزی بیزه
انتقال وئرمیشلر.

۱۰- عاشیق ادبیاتی آذربایجانا و اوغوز قومونا
عائددیر. لکن بو ادبیاتا اوخشار ادبی مجموعه لرده
باشقا تورک خلقلری ایچینده واردیر.

۱. تورکمنلرده باخشی ادبیاتی

۲. قازاقلاردا آقین aqin ادبیاتی

۳. آلتابلاردا خایچی Xayçı ادبیاتی

۴. قیرغیزلاردا جوموقچو jomoqçu ادبیاتی

۵. یاقوت لاردا اولونخوچو olonxoçu ادبیاتی

۶. اؤزبکلرده بسته کار ادبیاتی بیزیم عاشیق
ادبیاتیمیزا بنزه بیر.

۱۱- آدلاری تثبیت اولونموش عاشیق‌لار

عاشیق‌لاریمیز آراسیندان ایندییه کیمی تاریخ
بویونجا یوزه یاخین یارادیجی عاشیق
تانینمیشدیر. اونلارین آراسیندا ان معروف و
تانینمیش دیوان و داستان صاحبی عاشیق‌لاردان:

من قوربانی حاققیندا ایلک دفعه «عاشیق‌لار»
کتابیندا بحث ائتمیشم. سونرا «قوپوز نوازان
دلسوخته ی آذربایجان» دا.

بو کتابلاردا اونون (دیری) کندیندن اولماسینی
یازمیشام. اساساً اونو خلق ایچینده دیریلی قوربانی
آدلاندیریرلار.

او، شاه اسماعیل دربارینا منسوب ایدی.
خلق روایتلرینده دئییلرکی عاشیق‌لیک مقامی اونا
یوخودا غیب‌دن وئرلمیشدیر. بو، بیر عنعنه دیر:

انقلابدان سونرا ائلخان باش گؤز آدلی بیر عالم
تهراندا گلمیشدی من دکتر هیئت واسطه سی ایله
اونونلا تانیش اولدوم عاشیق‌لار کتابیمی اونا وئرديم
اونونلا مباحثه ائله دیک. کتابی عاشیق قوربانی
ایله آچمیشدیم. او تأیید ائتدی که بو روایت اودا
راست گلیبیدیر.

در بنفشه نی

عاشیق‌لار عمومیتله باطنی مسلک‌له باغلی ایدیلر.
اونلار قیزیلباشلیقدان قباق پاشایان اوزانلارین
نسلیندن گلمیشلر. اصلینده اوزانلاردا شامانیسم
اینانجلارینا باغلی ایدیلر. عاشیق‌لار ایسه همین
گله نکه اوپاراق شیعه مذهبینه بویون اگیب
باطنی مسلک لردن ختائی و صفیه و بعضاً اهل
حق مسلکینه اینانج گتیره رک فعالیتله باشلادیلار.
«پری» سؤزو اونون شعرلرینده چوخ گئدیر.
غضنفر پاشایف اونون مجازی معشوقه سی نین
پری آدی اولماسینی اؤنه سورمکده دیر.

عزیزیه م دیری داغی،

دومان گل بوری داغی.

خدام بیر کؤرپو سالیب،

آرخاسی دیری داغی.

اؤزده شعرلری نین بیرینده دئیر:

به قانون اوزان بر آورده حرف.

بریشم نوازان سغدی سرود،

به گردون بر آورده آواز رود.

سرایندگان ره پهلوی،

ز بس نعمه داده نوا را نوی.

اوغوزلار ایچینده، اوزانلار قوپوز چالارمیشلار و
اوغوزلارا عائد اولان قهرمانلیق منظومه لر و حکایه
لرینی تبلیغ ائدرمیشلر.

۱۴. عاشیق و بداهه شعر یازما

صفویه دن سونرا بو کلمه اؤز یئرینی «عاشیق»
سؤزونه وئریش و قوپوزادا «ساز» دئیلمیشدیر و
ارتجالی و حاضیرلیق سیز شعر دئییب و ساز
هاوالاریندا اوخوماغا قابلیتی اولان انسانلارا وئرین
بیر صفت ایدی. دده قورقود اوغوزلارین ملی
اوزانی کیمی سئولمیشدیر. کتابدا دئییلیر:

«قورقود آتا اوغوز قومونون مشکینی حل ائدردی.
هر نه ایش اولسا، قورقود آتایا دانیشمایینجا ایشله
مزلردی.»

دده قورقود آدینا بیر چوخ یئرده مزار یئرلری
گؤسترلیر. احتمال وئرلیر ۶۶۴ ایلیندن سونرا
اؤلموشدور.

دده لر، ان بؤیوک عارف‌لر و مرشدلر اولموشلار. هر
کس دده مقامینا چاتا بیلمزدی.

عاشیق قوربانی

غضنفر نیازاف «دیری» کندینی ایندیکی جیرائیل
شهری نین کندلریندن ساییر و دئییرکی قوربانی
او کنددن ایدی. عاشیق قوربانی شاه ختائی نین
معاصری ایدی و اونون دربارینا باغلی ایدی.

جمله دن ختایی، حیدری و سلطانی هاوالارینی
یاراتمیشدیر.

آشاغیداکی شعرینده:

قوربانیدیر منیم آدیم

آدم آنادی بنیادیم.

خس آندیم، چهاراوینادیم

آخر فلک اوتدو منی.

شاه اسماعیل دؤرونده یازیلان تاریخی قایناقلاردا، عاشیقلارین اونو «روح والا» بیلمه لرینه و بونا گۆره ده جانفشانلیق ائتمه اوچون مریدلرین ساواشدا روحلاندیرماقلارینی اؤزلرینه مقصد سایمیشدیلا. گرچه فارسجا قایناقلاردا «عاشیق قوربان» آدینا راست گلکم اولمور، لاکن آیدیندیر کی او چکمه گئیپ ساواش گئییمینه سارینان عاشیقلارین اؤنلرینده ایدی. اونلارین ساواشلاری اؤزلری دئیمیشکن «حق یولوندا» و «شاه ختایی» اوچون ایدی. اؤلگه بیر جور دون دگیشدیرمک حساب ائدیردیلر.

بیرده «عاشیق قوربان» دستانی واردیر. رحمتلی محمد حسن تهماسب یازیرکی چوخلو دیوانی، قوشما، گرایلی و دئیشمه لردن تشکیل تاپمیشدیر.

بیز قوربان دن قاباق «دیوانی» فورماسینا راست گلیمیریک. اودورکی اونو عاشیق شعری نین بو فورماسی نین ابداع ائدن ده آدلاندیریرلار.

«آدیم قوربان دی، کندیم دیری دیر»

دیریلی قوربان» عرض حالینی

یالوارا یالوارا یارا دئیرسن

و یا دئیر: قوربان» دئر: دیریلی یم، من دیری / یولوندا قویموشام جان ایله سری /

هر حالدا عاشیقلار مجازی عشق دن انیشماغی عار سایاردیلار. اونلارین چاغیردیقلاری یار، دلدار، گؤزل و بو کیمی سؤزلر اینانیدیقلاری «حق» ایدی. اونلار حقین تجلی ائتمه سینه اینانان حقیقی عاشق ایدیلر. البته کی معیشت و انسانی حیاتدان دا غافل اولمامیشلار. اگر بو مسأله نی نظره آلساق، بو عاشیقلارین حقین انسان صورتینده تجلی ائتمه سینی اؤیمه لرینی گۆره جه بیک. مثلاً قوربان» دئینده کی:

تانری سنی خوش جمالا ینتیرمیش،

سنی گۆرن عاشیق عاغلین ایتیرمیش.

ملک لرمی درمیش، گؤیدن گتیرمیش؟

حییف کی دریلر آز بنفشه نی.

بورادا تانری نین تجلی سیندن دانیشیر.

قوربان» شاه ختایی نی پیر، مرشد آدلاندیریر. اونو گؤزللیکده ده تاپسیز ساییر. اودور کی باشقا عارف عاشق کیمی چاغیردیغی یار، پری، دلدار و بو کیمی سؤزلرده شاه ختایی یه عائددیر. چون کی عارف عاشیقلر بوتون گؤزللیکلری آلاها مخصوص بیلیردیلر و اینانیدیقلاری تجلی ائدیلن معشوقلارینا دا بئله باخیردیلار.

بو دنیا دا بیر حق دیوان،

او دنیا دا جنت مکان،

قوی وار اولسون تورکی زبان،

شاه ختایی، شاه ختایی.

اونون چاغیردیغی «مرشد» هر یئرده شاه ختایی دیر. حتی اونون آدینا بیر نئچه ساز هاواسی او

سولدوز شهرینده قاراپاقلارین نوروز بایرام شنیلیک لری

« گۆی گؤورتمک یا گۆی قویماق »

ایکینجی ایش « گۆی گؤورتمک یا گۆی قویماق » ایشیدیر. بوغدا، آرپا، نوخود، مرجیمک، بزره ک و باشقا توخوملاری آیری آیری دسمالا تۆکوب نچه گون یاش و نمیش ساخلایاندان سونرا اۆزل بوشقابلارا و هردن ده سلیقه وئریب گلینجیک و یا کوزه لره یاخیب، ایستی یئرده ساخلاییب و گونده سو وئرمک و یا سو سپمک له اونلاری گؤوردیرلر. دئمه لی یم ، او ائولرده کی توی قراری وئریلیب و قراردی گلین گلین یا آپاریلین بوندان دولایی گۆیلر داهادا آرتیق بزه نیر و سلیقه وئریلیر. ها بئله او عائله لرکی یاخین عزیزلرین الدن وئریبلر ایلك ایل دؤنومو یئتیرمه میشدن گۆی بئجرملر ، آما ایکینجی ایلده اونلاردا گۆی گؤوردیب و عزیزلرین مزارینا آپارارلار. «بالاجا قیرمیزی بالیق» آلماق و تونگه سالیب و گؤوه رن گؤیون کنارینا قویماق دیگر فعالیت لردن دیر.

« پای آپارماق »

اوپونجو عادت و عنعنه لردن کی سولدوز ماحالیندا گئنیش سوییه ده دیه ر وئریلیر « پای آپارماق » عنعنه سی دیر. بو عنعنه ده بایرام یئتیشمه میشدن اؤنجه ، عائله لریاخین عزیزلرینه یعنی قیز ، اوغلان و ها بئله باجی لارا و قارداشلارا گلین و یئزنه یه، پارچا یا پالتار و یا باشقا شئی لری پای عونوانی ایله آلیب و بیر قوطو شیرینی ایله گؤندریب و پای صاحابی دا بیر جوت جوراب یا پول یا دا باشقا بیر شئی پای آپارانا هدیه وئرلر. بو عنعنه نین ان اؤنملی سی و گؤزه

سولدوز شهری باتی آذربایجانین تاریخی و ان گؤرکملی بؤلگه لریندن بیر دیر و سؤزسوز کی رحمتلیک شهید چمران دئمه لی آذربایجانین دروازه سی ساینلیر. بو شهرده یوزه هشتاد خالق تورك و قاراپاق ائلی دیر و باشقا ائللر و طایفالاردا سئوگی و سایی لا یاشاییرلار. سولدوز اهالیسی و اؤزلیک له قاراپاقلاری بیر آی یاز فصلینه قالان یعنی ایسغند آییندا اؤزلرینی نوروز بایرامی نا حاضیرلاییر لار.

«حیس آلماق»

اونلار هر بیر زاد دان اؤنجه «حیس آلماق» رسمینی یئرینه گتیریب و بو فعالیتده ائوده اولان فرش لری ، یاتاق پالتارلاری، یاستیق – بالیش و موتکا ، پتو و باشقا زادلاری یویوب و لکه لردن تمیزله یرلر. البته بوندان اؤل اونلاری شهر و کندلرده یئرلشمیش چای کنارلاریندا یویاردیلار، آما ایندی ایسه ائولرین حیه طینده و یا فرش یویان کارخانالاردا بو ایش انجام تاپیر. بو ایش له برابر ائوین دیوارلاری ، قاپی – پنجره لری و باشقا یئرلری تمیزله نیر و بئله لیک له ائولر اؤز دلیمیمز بیر دسته گول کیمی بزه نیر.

سه شنبه سی و ته زه ایلین ایلک گونونون باشلانقیچیندا یعنی سحر چاغی نین اول ساھاتلاریندا کی حه له گون اؤز ساچاقلارینی یترین اوزرینه سره لندیرمه ییب ، سولدوزون بوتون اهالی سی اولسون آغ ساقالی و آغ بیرچه یی ، اوشاقلاری اوشاقلاری، قیزلاری و اوغلانلاری و اؤزلیک له آداخلانان قیز اوغلانلاری و ته زه توی ائدن گلین و دامادلاری بیر اللرینده سه نه ک یا کوزه و بیر اللرینده یئر-یئمه لی و باشقا شئی لر شهرین قیراغیندا یئرلشن گادار چایی و کندلرده ده یئرلشن آخار چایلارین کنارینا گئدیپ ال و اوزلرینی چایین سوپو ایله یویوب اود یاندیریب و شادلیق ائدرلر. اونلار همچنین الکوللو پامبیغی جه ویز قابیغی ایچرسینده یاندیریب و آخار سویون اوزه رینه بوراخیب و سویون جریانینا و دالغاسینا تاپشیرارلار. چایین باشا باشیندا بو عنعنه نی یئرینه گتیرمک گرچکدن گؤزل و بدیعی منظره یارانیر.

«چارشنبه سوری یا چارشنبه آخسامی»

«چارشنبه سوری یا چارشنبه آخسامی» ایرانین باشا باشا ایله بیر زاماندا سولدوز شهرینده و کندلرینده ده دیه ر وئرلییر. ایلین آخیر سه شنبه سی کی سولدوز خالقی ایچینده «تک گونو» آدلانیر گون باتاندان سونرا کوچه لرده ، حه یه ط لرده و چؤل لرده اودون حاضیرلاییب یاندیریب و تونقارلایاندان سونرا قیزلی - اوغلانلی ، بؤیوک لو کیچیک لی اوتون اوستوندن آتیلارکن سؤیله یرلر:

آتیل - باتیل چارشنبه

بختیم آچیل چارشنبه

بو عنعنه نین آردی سیندا گنجه چاغی «چارشنبه یئرئیملی» لری کی عیبارتدی آجیل، نوخود کیشمیش، جه ویز ، بادام ، چئشیدلی میوه کی

گلیمی ته زه گلین اولان ائولرله ایلگیلی دیر. سولدوزدا قدیمدن رسمی دیر کی ته زه گلینه، هم اوغلان طرفیندن و هم ده اونون آتا-آناسی و قوهوم لارینین طرفیندن چئشیدلی بایرام پایی آلینیر و ایلین آخیر چرشنبه سینده اونا ایتحاف اولونور. البته بو گونده گلینین ائوینده ده شادلیق ائدیپ و شیرین بیر خاطیره یارانیر. ایضاح ائتمه لی یم کی بو طنطنه لی رسم گلینین ایلک نوروز بایرامیندا یئرینه گتیریلیر.

«تک» یا ایلین «آخیر سه شنبه»

«تک» یا ایلین «آخیر سه شنبه» رسمی ده دونیادان گئندلره عاید دیر. بو گونده سولدوز اهالی سی شهر و کندلرده قیبر اوستونه گئدیپ و گؤوه رن گؤبلیری دونیادان کؤچوموش عزیزلرینین مزار لاری اوستونه قویوب و حالوا ، خورما ، شاقالات و باشقا یئمه لی خورک لر پایلاییب و بونلاری آلانلاردا دونیادان گئندلره فاتیحه اوخویوب تانریدان رحمت و باغیش ایسترلر.

«کؤهنه سوپا چیخماق»

«کؤهنه سوپا چیخماق» ایل تحویلیندن قاباق دیگر عنعنه لردن دی کی قاراپاق ائلینده اؤزل یئری وار. «چارشنبه آخسامی» ، «باجا باجا یا شال ساللاما» ، «قولاق آسماق» ، «بعضی کندلرده تکه چیخارتماق» ، «یومورتا دؤیوشدورمک» ، «فالا باخماق اودا گؤوه ریلن گؤی ایله» باشقا عنعنه لردن دیرکی سولدوزدا ایفا اولونور.

« کؤهنه سوپا چیخماق » و « ته زه سو اوستونه گئتمک » نوروز بایرامی نین ان کوتله وی و دیه رلی عنعنه سی سایلیر. بو تۆرن ده ایلین آخیر

A.R.Ghaneie

اؤنجه دن آلیب و حاضیرلامیشلار
سوفره اوزه رینه دوزوب ، یئییب و
شادلیق اندرلر.

«باجا باجا»

ائله بو گنجه ده «باجا باجا» عنعنه
سی ده یئرینه گتیریلیر.ندن باجاباجا
دئییلیر؟ بونا گۆره کی قدیم
زامانلاردا ائو داملارینین اوزه رینده -
کی «ال دامی» دا آدلاناردی- باجا

اؤز گله جک لرینی او سؤزلر ایله یاناشدیریب و
تعبیر اندرلر.

«یئددی سینن سوفره سی»

ایندی ایسه گلیریک ایل تحویلی رسم لرینه ایل
تحویلیندن قاباق ائوین قادینی یا قیزلاری بایرام
سوفره سیننی بزه ییرلر. یئددی «س» لا باشلانان
شئیرلی کی عیبارتدی: سوماق، سیرکه، سمنی، سو،
سیگه، سبزه، ساریمساق ، سوفره یه دوزوب و
اونلاردان علاوه چئشیدلی میوه ، آجیل ،
شیرنیات، نوخود-کیشمیش، محلی آجیل ، آینا و
نهایت ده تانرینین بیزلره گؤندرمیش قورآن
کیتابی دا سوفره یه قویارلار. ایل تحویلی چاغیندا
عائيله اهلی بزنمیش سوفره نین دؤوره سینده
اوتورارکن ایل تحویلینین ثانیه لرینی گؤزلرلر.ائله
کی ایل تحویل اولدو ائوین بؤیوگو بیر نئچه آیه
قورآن و سونرادا ایل تحویلینین اؤزل دوغاسین
اوخویوب و بایرامی تبریک دئییر. ائوین اهالی سی
ده آتایو آنا و سایر له بایرام لاشیب و ائوین بؤیوگو
هامی یا جان ساغلیغی و ایل بویو شادلیق
آرزیلاییب و بایراملیقلاری ائو اهالیسی و اؤزللیک
له اوشاقلارین آراسیندا پایلایر.

«سویا چیخماق»

اولاردی و گونون ایشیغی بو باجادان ایچری
دوشوب و او طرفدن ده ائوین هاواسی و یا
تندیرین توستوسوده بو باجادان ائشیه گئردی .
قدیم زامانلاردا چارشنبه آخشامی ائله بو باجانین
طریق ایله جاونلار و اوشاقلار شاللاری ایچری
سالیب و ائو صاحابی دا بیر میقدار یئملی لردن بو
شالین ایچریسینه توكوب و دییه ردیلر: شال
صاحابی شالین چک یوخاری. نئجه کی رحمت
لیک خالق شاعیری اوستاد شهریاردا حیدربابا
منظومه سینده گؤزل شکیل ده بونا ایشاره
ائیدیدی. چاغداشدا دوزدو قدیم کی کیمی
داملارین باجاسی یوخدو آما سولدوزدا بو عنعنه
حه له ده باجاباجایا مشهوردو و بو گنجه ده ان
چوخو اوشاقلار یادا یوخسول عائله لر ائولرین
قاپیسینی چالیب و پای ایسترلر .

«قولاق آسماق»

«قولاق آسماق» بو گنجه نین باشقا رسملریندن
سایئلیر. ائولرده بعضی اوشاقلار و اکثر
قیزلار، قونشولار بیلمه دن اونلارین قاپیلارینین
آرخاسیندا دوروب یادا داملارینین اوستونه گئدیپ
و گیزلیجه اونلارین دانیشیقلارینا قولاق آسیب و
ایلك جومله لری ائشیدیب یادلاریندا ساخلایب و

لرله بویانمیش و پیشمیش یومورتالار یاریشمایا
اوخشاردا کله - کله یه یا باش باشا و هابئله
محلی اصطیلاح کونه - کونه یه چالیب و
هرکسین یومورتاسی سینسا او اوپونو اودوزور و
یومورتانی الدن وئیر.

«چۆله چیخماق»

«چۆله چیخماق» عنعنه سی بایرام شنلی یی نین
سون تۆره نی دیر. بو گون بایرامین اون اوچونجو
گونو ایله برابر دیر. بو گونده سولدوز خالقی ایرانین
باشاباشا ایله بیرلیکده طبیعت و چۆله چیخیب و
سحردن آخشاما چن اگله نیب و تفریح ائدرلر.
یئددی گۆز، سولطان یعقوب، بابا حسن، فیرنگی

داغلاری و میرآوا خرمنی و ها بئله
قاسیملو دره سی و باشقا باغ-باخجا
و چۆلر سولدوز اهالی سینین اگلنجه
لی یئرلری سایلیب. بو گونده دویو -
خوروش یا کباب خورکلرین
جیواریندا ایران آشی اودا ته زه
گۆورن بیتکی لرله پیشیرمک سولدوز
قادینلاری نین اؤزل و اؤنملی قیدا
حاضیرلاماق ایشلریندن سایلیب. ائله
کی بو گون و بو عنعنه ده باشا

چاندی اونون سحری سیندن عادی یاشام یئنی
دن باشلانیر .

تانیردان سولدوز خالقی لا تام ایران خالقینا دا
یاخشی ایل، یاخشی گله جک ، شادلیق ،
ساغلاملیق و باشاریلار دیله بیرک.

هر گونونوز بایرام و هر بایرامینیز

قوتلو اولسون.

قاینق (بو بازقی اورمودا یاییلان شهامت درگی سینین اوزل بایرام
ساییندا درج اولونوبدور)

نئجه کی اؤنجه ده ایضاح ائتدیم «سویاچیخماق»
کۆهنه ایلین آخیر چارشنبه سینین اؤزل عنعنه
لریندن دیر کی بو رسم ته زه ایله ده عینا"
تیکرار اولونور. ائله کی ته زه ایل تحویل اولوندو
سولدوزدا رسمی دیر ایلین اؤل گونونون سحر
چاغیندا یا ناهاردان قاباق سولدوز خالقی مچیدلره
یادا ائولره گئدیپ یاسلی عائیله لر یا خود
عزیزلرین الدن وئرمیش عائیله لره باش ساغلیغی
وئریب اونلارا تانیردان دؤزوم و دونیادان
کۆچموشلرینه باغیش ایسته ییرلر.

«بایرام لاشما»

ناھاردان سونرادا «بایرام لاشما» تۆره نی یئرینه
گتیریلیر و بو گل - گئت نئچه گون آردیسی اولار
تا کی سیزده گونو یئتیرر.

«فالباخماق»

اؤزللیک له گنج قیزلار بیر یئر یئغیشیب و گۆوه
رن گۆیون بیر سیرا اوجلارینی قیچی ایله کسب
و اللرینین اووچوندا سایارکن بیر بیرلرینین گله
جکلرینی و یا آرزیلارینی تعبیر ائدرلر.

«یومورتا دؤیوشدورمه»

«یومورتا دؤیوشدورمه» ده بایرامین ایلك گونونده
ایفا اولونار و بو قدیمی اوپوندا سوغان یا دیگر ماده

رازهای جاذبه و گیراییِ قصه‌ی " کچل کفتر باز " نوشته‌ی صمد بهرنگی

علیرضا ذیحق

روزی خود فرمانروای خویش باشد ... در افسانه‌های آذربایجان کچل اغلب با وزیر وزیر و گاهی با پادشاه در می‌افتد و همیشه پس از شکستها و خفتها و گول خوردنهای متوالی پیروز می‌شود و یکپو می‌بینیم داماد پادشاه شد یا خود به جای پادشاه نشست و ننه‌ی پیرش را هم وزیر کرد ... وزیر هم از چهره‌های منفی افسانه‌های آذربایجان است. او مردی است چاپلوس و موذی و پول پرست که هیچ میانه‌ی خوبی با طبقات پایین اجتماع ندارد و جدال بی‌گیر میان وزیران و مردم درگیر است. *

در داستان کچل کفتر باز، کچلی داریم و شاهی که با وزیر و قشون‌اش از عهده‌ی او بر نمی‌آید و در جدال بین نظام شاهی که با زر و زور تزویر آمیخته است فتح و ظفر از آن طبقه‌ی رنجبرمی‌شود. این وسط دختر پادشاه هم عاشق کچل است و بعد از ماجراهایی برای زندگی با او، پشت‌پار به قدرت و مکتب می‌زند و کاری یاد می‌گیرد و با دسترنج خودش، یاری رسان زندگی مشترک می‌شود: " کچل با مختصر زر و زیوری که دختر پادشاه آورده بود و با پولی که خود و ننه‌اش و و دختر پادشاه به دست می‌آوردند، خانه و زندگی خوبی ترتیب داد. اما هنوز خارکنی می‌کرد و کفتر می‌پراند و بزش را زیر درخت توت می‌بست و ننه‌اش و زن‌اش در خانه پشم می‌رشتند و زندگی‌شان را در می‌آوردند. " *

کچل کفتر باز آنچنان به دنیای رنگارنگ و فانتزی کودکان نزدیک است و قوه‌ی خیال آنان را بر می‌انگیزاند که ضمن سرگرمی و حظ بردن از متن، به نوعی آگاهی از اجتماع می‌رسند و با طبقات مختلف جامعه آشنا می‌شوند. مثبت اندیشی را یاد می‌گیرند و می‌فهمند که در قبال مشکلات نباید زود به زانو در آمد. همیشه نیروهای مرفقی و خیر خواه و مبارز در زندگی وجود دارند و با اتحاد و همبستگی می‌توان بر استبداد و استثمار پیروز شد. همچنین به بچه‌ها درس شجاعت و شهامت می‌دهد و اینکه باید خواسته دل‌ات را بر زبان بیاوری و برای رسیدن به آمال و آرزوها، ترس‌ها را باید کنار گذاشت: " کچل هم عاشق بیقرار دختر پادشاه بود ولی نمی‌خواست دختر این را بداند. می‌دانست که پادشاه هیچوقت نمی‌آید دخترش را به یک بابای کچل بدهد که در دار دنیا فقط یک بز داشت و ده پانزده تا کفتر و یک ننه‌ی پیر. و

- من آن دریای آرامم که در من
فریاد همه‌ی توفان هاست
من آن سرداب تاریکم که در من
آتش همه‌ی ایمان هاست.

احمد شاملو

" کچل کفتر باز " از صمد بهرنگی که یکی از نمونه‌های درخشان ادبیات کودکان می‌باشد بعد از گذشت نیم قرن و اندی که از خلق آن گذشته همچنان جلال و جلایی دارد که برای کودکان، تخیلی شیرین و اندیشه‌ای ژرف را به همراه می‌آورد. کچل کفتر باز که از نمادهای فرهنگ فولکلوریک آذربایجان، بهره‌ای غنی دارد همچون افسانه‌هایی که قرن‌ها در سینه‌ی خلق، از نسلی به نسلی دیگر رسیده، بی‌شک سده‌ها در ادبیات مکتوب کودکان خواهد پایید. زیرا بافت فولکلوریک این اثر که به قول بهرنگی " منعکس کننده‌ی احوال و افکار و آرزوهای طبقات محروم و پایین اجتماع است و گاهی که از بالاترها و اشراف صحبت می‌شود هنگامی است که طبقات محروم به ناچار ضمن امرار معاش و تحصیل روزی با آنها برخورد می‌کنند. " * تا زمانی که انسانها از فقر، نابرابری، استثمار و فاصله‌ی طبقاتی رنج می‌برند این اثر را چون کوهی تناور در دل دریای متلاطم اجتماع، تا فرداهای بودن و زیستن گرمی خواهند داشت. بهرنگی در بحث از قهرمانان و چهره‌های مشخص افسانه‌ها می‌گوید " کچل سمبل فرد محروم و زجر دیده‌ی اجتماع است که همیشه در آرزوهای نیکبختی سوخته و خواسته است که

در افسانه های آذربایجان در موقعیتی که قهرمان قصه تنها و بی پناه و در مانده می شود و هیچ راهی برای نجات اش نیست ، دو کبوتر بر بالای درختی ظاهر می شوند و به عنوان ناجی و راهنما و نیروهای آزادبخش، با هم صحبت می کنند تا قهرمان حرف آنها را بشنود و چاره ی درد خود کند : " یکی از کبوترها گفت : خواهر جان تو این پسر را می شناسی؟ دیگری گفت : نه ، خواهر جان . کبوتر اولی گفت : این همان پسری است که دختر پادشاه از عشق او مریض شده و افتاده و ... پسر تو فکر این است که کفترهایش را کجا چال بکند . کبوتر دومی گفت : چرا چال می کند ؟ کبوتر اولی گفت : پس تو می گویی چکار بکند ؟ کبوتر دومی گفت: وقتی ما بلند می شویم از زیر پاهامان چند برگ می افتد ، اگر آنها را به بزبش بخوراند و از شیر بز به سر و گردن آنها بمالد کفترها زنده می شوند و کارهایی هم می کنند که هیچ کفتری تاکنون نکرده ... " بدین طریق کفترها دست و پای زده و زنده می شوند و به هوا بلند شده و می روند با خود یک کلاه نمدی می آورند که وقتی رو سر کسی باشد نا مرئی می شود . کچل هم که " دیگر فهمید کلاه خاصیتش چیست به ننه اش گفت : کلاه را بده بروم یک کمی خورد و خوراک تهیه کنم . دارم از ضعف و گرسنگی می میرم . پیرزن گفت : قسم بخور دست به مال حرام نخواهی زد ، کلاه را بدهم . کچل گفت : قسم می خورم که دست به چیزهایی نزنم که برایم حرام است ."

در اینجا صمد بهرنگی تعاریف دگم و سطحی از حلال و حرام و دزدی را که توسط زورمداران و پولداران و متحجران تبلیغ و حراست می شود را به کناری زده و به شکلی نامرئی به خانه ی اغنیایی که از راه استثمار خلق گذران زندگی می کنند رفته و هر چه را که پسند می کرد و توی جیبهایش جا می گرفت ، برمی دارد : " به خانه ی چند تا پولدار هم دستبرد زده و نصف شب گذشته بود که به طرف خانه راه افتاد . کمی پول برای خودشان برداشت و باقی را سرراه به خانه های فقیر داد . در خانه ها را می زد ، صاحبخانه دم در می آمد، کچل می گفت : این طلای مختصر و دوهزار تومن را بگیر و خرج بچه ها ت کن. سهم خودت است . " اینجاست که صدای مدعیان دروغکی اخلاق که همه ی مال و منالشان با خون و پوست رنجبران جامعه جمع شده بلند می شود و تازیانه

اگر هم بدهد دختر پادشاه نمی تواند در آلودگی دود گرفته ی آنها بند شود و بماند . دختر پادشاه هر کاری می کرد نمی توانست کچل را به حرف در بیاورد... آخر دختر پادشاه مریض شد و افتاد . دیگر به ایوان نمی آمد و از پنجره تماشای کچل را نمی کرد ... همه ی قصه گوها در اینجور جاها می گویند " دختر پادشاه راز دلش را بر کسی فاش نکرد " از ترس یا از شرم و حیا . اما من می گویم که دختر پادشاه راز دلش را به پادشاه گفت . " و بهرنگی چه زیبا این نکته ی تربیتی را یاد آور می شود که باید بچه ها با پدر و مادرشان صادق باشند و قبل تر از همه سرّ درون خود را به والدینشان بگویند هرچند با نظرآنان مخالف باشد: " پادشاه وقتی شنید دخترش عاشق کچل کفتر باز شده عصبانی شد و داد زد : اگر یک دفعه ی دیگر هم اسم این کثافت را بر زبان بیاری از شهر بیرون می کنم . مگر آدم قحط بود که عاشق این کثافت شدی ؟ ترا خواهم داد به پسر وزیر . والسلام . " * و راستی صمد بهرنگی چه زیبا از دختران جهان یاد می کند که آنان باید با سنت ها بستیزند و از هم رنگی با اکثریت بهره یزند و باجهل و جهالت قدما در بیفتند و معاصر زمانه ی خود باشند . همچنین از مهر و عطوفتی که میان غنی و فقیر می تواند ایجاد شود سخن می گوید و خشکاندن بذر نفرت اعیان به توده های محروم و اینکه در تاریخ ، چه زنها و مردها که از طبقه ی اشراف بودند و اما از همه چیز دل بریدند و قاطی مبارزه ی بی امانی شدند که حقانیت طبقه ی رنجکش را برای استقرار عدالت و آزادی فریاد می زد .

کچل با همه ی ویژگی های فردی خود تمثیلی از مظلومین و زحمتکشان نیز هست که در اعصار مختلف مورد ظلم و تعدی حکمداران زمانه ی خویش هست : " پادشاه رفت بر تخت نشست و وزیر را پیش خواند و گفت : وزیر همین امروز باید کفترهای کچل را ببری و قدغن کنی که دیگر پشت بام نیاید . وزیر چند تا از نوکرهای ورزشکار خودش را فرستاد به خانه ی کچل . کچل از همه ای خبر داشت کفترها را دان می داد که نوکرهای ورزشکار به خانه ریختند و در یک چشم به هم زدن کفترها را سربریدند و تمام بدنش را آتش و لاش کردند و برگشتند ..."

چاپ شده بود ، صمد با موجهای ارس به دریا می پیوندد و ادامه ی این قصه را نه صمد بلکه مردم آزادی خواه ایران ، با سرنگونی رژیم دیکتاتوری پهلوی به پایان می رساند.علیرضا نابدل در این خصوص شعرزیبایی دارد که می گوید : "این قصه ایست که خلقها می سرایند / اگر یکی از صدا بیفتد ، دیگری به صدا درمی آید / قصه گوباز می ماند ، و قصه دوام می یابد ... " اینکه صمد با استعاره و کنایه با قصه ی کچل کفتر باز رو دروی نظامی می ایستد که سرا پا مسلح است و شعارهایش " خدا ، شاه و میهن و " شاه سایه ی خدا است " می باشد طبیعی است که آنها نیز راحت نمی نشینند و به قول صمد " پادشاه و وزیر هر روز می نشستند و برای کچل و کفترهایش نقشه می کشیدند ... " و بدینسان صمدبهرنگی هم با مرگ مشکوکش ، خود نیز افسانه می شود .

آثار صمد بهرنگی را نه تنها کودکان ایران و جهان می خوانند بلکه بزرگترها نیز خواننده ی آثارش هستند . حالا سرّ و راز این همه محبوبیت صمد را چگونه می توان ارزیابی کرد ؟ آیا این گفته ی " پیتر بین " که در مورد " نیکوس کازانتزاکیس " گفته را نمی توان مصداق آثار صمد بهرنگی نیز دانست که می گوید : " از این واقعیت سخن را آغاز کنیم که او نویسنده ای محبوب و عامه پسند است . ممکن است تصور کنیم چون کتابهایش روشنفکرانه اند و جاذبه ی شهوانی ندارند، خوانندگانش صرفا افرادی نکته سنجِ فرهیخته اند . کسی واقعا نمیداند چرا نویسنده ای جاذبه و گیرایی زیادی پیدا می کند شاید هم علت آن دور بودن هم از ابتذال و هم از غرابت باشد ؛ هم علت آن صرفا اشتراکی باشد که میان دلمشغولیهای او و خوانندگانش وجود دارد . " ****

بهرنگی ، صمد ، قصه های بهرنگ ، چاپ اول ، ۱۳۷۷ ، تبریز ، انتشارات بهرنگ *

بهرنگی ، صمد ، مجموعه مقاله ها ، چاپ پنجم ، ۱۳۶۰ ، تهران - انتشارات دنیا و روزبهان ، ص ۱۵۱ - ۱۴۹ **

****مونیک دوبوکور ، ترجمه : جلال ستاری ، رمزهای زنده جان، تهران - چاپ اول ۱۳۷۳ ، نشر مرکز

** پیتر بین ، ترجمه : پیروز سیلوشس ، نیکوس کازانتزاکیس ، تهران ۱۳۷۴ ، انتشارات کهکشانش *

ی خشم خود را علیه یک دیدگاه انقلابی بلند می کنند . همچنین صمد بهرنگی وقتی از درختی که کبوتران بر شاخه ای آن نشسته اند سخن می گوید به این مضمون اسطوره ای توجه می کند که " از دورترین ایام ، تصویر مثالی درخت به مثابه ی آینه ی تمام نمای انسان و ژرف ترین خواستههای اوست . " ****

در ادامه ی قصه به جایی میرسیم که قشون شاه خانه ی کچل را محاصره می کند : " رئیس قشون بلند بلند می گفت : آهای کچل ، تو اگر هزار جان هم داشته باشی ، یکی را هم نمی توانی سالم به در ببری ... هرچه زودتر تسلیم شو . " تخیل ژرف صمد بهرنگی و لزوم یاد آوری اتحاد و نبرد مسلحانه ی خلق با صاحبان کاخ و زر در اینجا گل می کند و می نویسد : " بز داشت مرتب خار می خورد و گلوله های سخت و سرشکن پس می انداخت ... در اینوقت کچل به کفتر هاش می گفت : کفترهای خوشگل من مگر نمی بینید بز چکار می کند ؟ یک کاری بکنید و دلم راشاد کنید ... کفترها دایره شدند و پچ پچی کردند و به هوا بلند شدند و گم شدند . .. صدها کفتر از چهار گوشه ی آسمان پیدا شدند . کفتر های خود کچل هم وسط آنها بودند . بز تند تند خار می خورد و گلوله پس می انداخت . قشون از جا تکان خورد . اما کفترها مجال بشان ندادند . گلوله بارانشان کردند . گلوله ها را به منقار می گرفتند و بر سر و روی قشون ول می کردند گلوله ها بر سر هر که می افتاد می شکست . شب ، قشون عقب نشست . " اشاره به دایره شدن کفترها در آسمان هم سمبل " یکی از مهمترین جهات زندگی یعنی وحدت و شکفتگی و کمال است . " ****

خلاصه بعد از حوادثی کچل و دختر پادشاه به وصال هم می رسند و راز کلاه نمدی فاش می شود و لذا : " حاج علی کارخانه دار و دیگران هنوز هم پیش پادشاه می آمدند و از دست کچل دادخواهی می کردند . بخصوص که کچل بازگاهگاهی به ثروتشان دستبرد می زد . البته هیچوقت چیزی برای خودش بر نمی داشت . " صمد بهرنگی در خاتمه می گوید : همه ی قصه گوها در اینجا می گویند که " قصه ی ما به سر رسید . " اما من یقین دارم که قصه ما هنوز به سر نرسیده . روزی البته دنبال این قصه را خواهیم گرفت ... " اما دریغا که د و سال بعد از آفرینش این اثر ناب و کودکانه که در سال ۱۳۴۵ ه. ش

نظامی گنجوی و "ارمنی مسله سی"

Nizami Gəncəvi və "erməni məsələsi"

تحليل مستويسيندن کناردا قالمیش، حؤرمتملی عالیملریمیزین دیقیتینی جلب ائتمه میشدیر. بو، نظامی اثرلرینده یئر آلان "ارمنی مثله سی"، داها دوغروسو، بو مسله ایله باغلی بدیعی ترجمه لرده یول وئریلن بیر سیرا جیدی قصورلاردیر.

اؤنجه اونو دئمه لیبیک کی، "خمسه" نین آنا دیلیمیزه بدیعی ترجمه سی، بللی اولدوغو کیمی، ۲۰ یوزایلین ۴۰-جی ایللرینده استالی نین گؤستریشیله نظامی نین ۸۰۰ ایللیگی ایله باغلی اولاراق باشلانمیشدی. همین دؤورده بوتون سووئتلر اؤلکه سینده، اؤزلیکلکه، سووئت آذربایجان جومهوریتینده ایجتیماعی-سیاسی وضعیتین نئجه اولدوغونو چوخلاریمیز یاخشی بیلیریک.

۱۹۳۷-جی ایل رئپرئسسیا "فیرتیناسیندان" کئچمیش، ح.جاوید، م.موشفیق، ا.جاواد، ف.کؤچرلی، س.مومتاز، ع.زئیناللی، ح.عابید و ب. گؤرکملی شاعیر و عالیملرین فیزیکی محو ائدیلمه سینی گؤزلیریله گؤرموش آذربایجان ضیالیلاری کونجه سیخیلمیش، کومپلئکسلی و گؤزو قییبیق حالدا ایدیلر. بیر سؤزله، ساغ قالمیش آیدینلاریمیز دؤولت و حاکیمیت قوروملاریندا آت اوینادان، میلی روحلو اینسانلاری هر یئرده گؤزومچیکدییا سالان ائرمنی-روس چینوونیکلری و اونلارین یئرلرده کی قولبئچه لری نین قارا-قورخوسو آلتیندا ایدیلر. بلی، محض بئله بیر واختدا نظامی اثرلری نین بدیعی ترجمه مسله سی گوندمه گلیمیشدی. بیزیم فیکریمیزجه، ائله اونا گؤره ده بؤیوک شاعیرین بیر چوخ فیکیرلری تحریف اولونموش، نظامی اثرلرینده "ارمنی ایزلری" گؤرونمه یه باشلامیشدی. بونو سانکی بیلرکدن ائدن ترجمه چیلر، رئپرئسسیا اولونموش سلفلریندن فرقلی گؤرونمک، خالقلار دوستلوغو و بین المیلچیلیک ایدئیلارینا گویا داها صادیق

ذکی الله بایراملی

Zəkiulla bayram

بللی اولدوغو کیمی، بو ایل اؤلکه میزده داھی شاعیریمیز نظامی گنجوی نین ۸۸۰ ایللیگی طنطنه لی شکیلده قئید اولونور. ایل عرضینده نظامی نین حیات و یارادیجیلیگی، دنیاگؤروشو، اثرلری نین جاهانشومول اهمیتی، فلسفی-ایجتیماعی ماهیتی و س. باره ده نظامیشوناس عالیملرین فیکیر و ملاحظیه لری، مقاله و موصاحیبه لری موختلیف مطبوع اورقانلاردا نشر ائدیلمکده، تئلئویزییا و رادیودا ایشیقلاندیریلماقدا، علمی و کوتلوی ایجتیمایته چاتدیریلماقدادیر. اؤزلیکلکه، "آذربایجان" ژورنالی نین تشکیل ائدیگی "نظامی صؤحبتلری" و "ادبیات قزنتی" نین بوتؤو بیر سایینی "گنجه لی مودریک" ه حسر ائتمه سی چوخ یاددا قالان و دیقته کی جی حادیه لر کیمی آیریجا قئید اولونمالیدیر. تأسوف کی، بوتون بو صؤحبت، موداکیره و تحلیللر زامانی بیر مسله، دئمک اولار کی، تدقیق و

" ایسکندرنامه " پوئاماسی، داها دوغروسو اونون "شرفنامه " حیصه سیندن دانیشاجاغیق. نیظامی نین سون و یارادیجیلیغی نین یئکون اثری اولان "ایسکندرنامه " نین بیرینجی حیصه سی - "شرفنامه " ، بیلدیگیمیز کیمی، تانینمیش یازچی و معاریف خادیمی عبدالله شایق، ایکینجی حیصه سی - " اقبالنامه " ایسه میکاییل رضاقولوزاده طرفیندن ترجمه ائدیلمیشدیر. اونو دا دئمه لیک کی، عرب و فارس دیلرینه اوشاقلیقدان یاخشی بلد اولان ع.شایق " شرفنامه " نی، او بیرى ترجمه چیلردن فرقلی اولراق، بیرباشا اوریژینالدان ترجمه ائتمیش، نئجه دئیرلر، نیظامیه بیر کۆینک یاخین اولموشدور.

عجبا، ماکئدونییالی ایسکندرین دؤورونده، یعنی ائرادان تخمینن ۳۲۰ ایل اؤنجه، یاخود ائله نیظامی اثرینده قافقازدا ائرمینیستان آدلی دؤولت، یاخود اۆلکه واردیمی؟ - البته، یوخ! ائرمینیستانین قافقاز، عومومن دونیا خریطه سینده گؤرونمه سی دونه نین حادیثه سیدیر. بو گون چوخلارینا بللیدیر کی، بو ایدئیا روسیا ایمپیریاسی نین قافقاز سیاستی نین ترکیب حیصه سی کیمی، ۱۸ یوزایلین سونلاری و ۱۹ یوزایلین اوللرینده اورتایا آتیلیمیشدی. بس اوندان "شرفنامه " ده " ائرمینیستان " کلمه سی نین ایشلنمه سینی نئجه ایضاح ائتمک اولار؟ مثلا، " دارا ائلچیسى نین ایسکندرین یانینا گلمه سی " بؤلمه سی نین سونوندا ایران شاهى نین یونانلارا قارشى قوشون چکمه سی تصویر ائدیلرکن دئییلیر:

کین ایله یونانا دوغرو یول آچدی،

کئچدیگی یئرلرده بايقوش اولاشدی.

آخدی دنیز کیمی ائرمینیستانا،

کولک ده چاتمادی اونون توزونا.

(نیظامی گنجوی. ایسکندرنامه. ترجمه اندنلر: ع.شایق (شرفنامه)، م.رضاقولوزاده (اقبالنامه)، ایضاحلارین مؤلیفی: ح.جعفر، اؤن سؤزون مؤلیفلری: ق.علینو (شرفنامه)، ز.قولوزاده (اقبالنامه)، علمی رئداکتور: خ.یوسفلی، گنجه، ۲۰۱۱، ص. ۶۹).

اولدوقلارینی گؤستمک اوچون نیظامی متنلریله بئله داوارنمیشدیلار.

دئمه لیک کی، بیر چوخ داھی صنعتکارلار کیمی، نیظامی گنجوی نین ده اثرلرینده یاشاییب-پاراتدیغی دؤور، موحیط و جوغرافی آرئال حاقیندا یئترینجه بیلگی و معلوماتلار واردیر. بو کیمی بیلگی و معلوماتلارین چاغداش اوخوجویا دوغرو و دقیق چاتدیریلماسی دا ترجمه چی- شاعیرلر اوچون ان واجیب مسله لردن بیرى اولمالیدیر. چوخ تأسوف کی، " گنجه لی داھی " نین بو باخیمدان بختی گتیرمه میشدیر. بئله کی، " خمسه " یه داخیل اولان پوئمالارین انا دیلیمیزه ترجمه سی زامانی قافقاز تاریخی و جوغرافیاسی ایله باغلی اولان مقاملاردا داها چوخ تحریفله یول وئریلمیش، " ائرمینیستان " ، ائرمینی و س. کیمی قوندارما ائتتونیم و توپونیملر نیظامی متنینه یول تاپمیشدیر.

بیز بو مسله ایله باغلی آراشدیرمالاریمیزی ۲۰۱۱- جی ایله گنجه ده چوخ نفیس شکیلده نشر اولونموش نیظامی " خمسه " سی اوزرینده آپارمیشیق. دیقتلایقیدیر کی، یوخاریدا سادالادیغیمیز بدیعی ترجمه نؤقصانلاری " خوسروو و شیرین " اثری نین پروف. خلیل یوسفلی طرفیندن ائدیلمیش ترجمه سینده تامامیله آرادان قالدیریلیمیشدیر. چوخ تأسوف کی، حؤرمتملی موعلیمیمیز، پروف. خ.یوسفلی بو نشره بوتونلوکله جاوابدئنه شخص، داها دوغروسو، علمی رئداکتور اولسا دا، باشقا پوئمالارین ترجمه سینده واختیله یول وئریلمیش بیر سیرا یانلیشلیقلار و قوصورلارا توخونمامیش و ان اساسی، " ایضاحلار " بؤلمه سینده ده هئچ بیر آچیقلاما وئرمه میشدیر.

بلکه ده ایندن بئله ان آزی ۴۰-۵۰ ایل نیظامی سئورلرین استولوستو کیتابی اولاجاق، کیتاب رفلرینی بزیه جک بو گؤزل و نفیس ترتیباتلی نیظامی "خمسه " سی یوخاریدا گؤستردیگیمیز چوخ جیدی نؤقصانلاری دا هله نئچه اونیللر اؤزونده یاشاتمالی اولاجاق. اونا گؤره ده بیز داھی شاعیریمیزین یالنیز

گۈزلىيلە گۇرموش، دوستو و همكارى ح.جاويدىن
 اۋزونون و عايلى سى نىن باشىنا گتيرىلنلرى ياخشى
 خاطرلايان آھىل ياشلى يازىچى-ترجمه چى،
 سادجە، آشىرى احتياطيلىق گۇستره رك كىملىرىنسە
 خوشونا گلمك، گويا اۋزونون مىلتچىلىك
 دويغولاريندان تامامىلە اوزاق، او دۇورون دىلييلە
 دئسك، بين المىللىچى بىر صنعتكار اولدوغونو دىقتە
 چاتدىرماق ايستە مىشدى. داھا دوغروسو، تانىمىش
 يازىچى اۋز شخسى حياتىنى قوروماق نامىنە نىظامى
 كىمى داھى صنعتكارى تحريف ائتمكدن بئله
 چكىنمە مىشدى. ان آجىناجاقلىسى اودور كى، بو
 بويدا يالان و ساختاكارلىق نە آز-نە چوخ، دوز ۷۰ ايل
 داوام ائتمىش، حتى سووتلر داغىلانندان سونرا دا،
 دۇولت موستقىللىگىمىزىن ۲۰ ايللىك دۇورونده بئله
 اولدوغو كىمى ساخلاشمىش، جىلدىن-جىلده،
 كىتابدان-كىتابا كۇچورولموشدو.
 ائله همىن بۇلمە نىن آردينجا داوام ائدن حىصه ده
 عىنى فىكىر، اولدوغو كىمى، يئنه تكررلانىر:

**كئچن پادشاهلارى اۋىرنمىش بىر پىر
 سوروشان كىمسە يە بئله نقل ائدىر:
 دارا اوردو چكىدى ائرمىستانا،
 سانكى بىر قىامت چۇكدو هر يانا.**

(نظامى گنجوى. ايسكندرنامه. ترجمه ائدنىلر: ع.شايق
 (شرفنامه)، م.رضاقولوزاده (اقبالنامه)، اىضاحلار بىن مؤلفى:
 ح.جعفر، اۋن سۇزون مؤلفىلرى: ق.عليئو (شرفنامه)،
 ض.قولوزاده (اقبالنامه)، علمى رئاكتور: خ.يوسىفلى، گنجه،
 ۲۰۱۱، ص. ۷۰).

بلى، بو يانلىش دا فيلولوژى ترجمه ده عىنيله تكرر
 اولونور:
**دارا اوردونو ائرمىستانا چكجك،
 ائله بىل اورادا قىامت قوپدو.**

(نظامى گنجوى. ايسكندرنامه (شرفنامه)، فيلولوژى ترجمه،
 اىضاحلار و قئىدلر پروف. قىضفر عليئوئىندىر، باكى: علم،
 ۱۹۸۳، ص. ۱۱۹).

آجىناجاقلى حالدىر كى، بو كوبود خطا
 "ايسكندرنامه" نىن فيلولوژى ترجمه سىندە ده
 اۋزونو گۇستىر. دوغروسو، بونو گۈزلىملە گۇرمە سم
 اينانا بىلمزدىم، چونكى بو ائرىن فيلولوژى ترجمه
 سىنى كئچمىش سووتلر بىرلىگى مىقياسىندا
 تانىمىش ترجمه چى- شرفشوناس پروف. غىضفر
 عليئو ائتمىشدى، اۋزو ده ۲۰ عصرىن قارا-قورخولو
 ۴۰-جى ايللىرىندە يوخ، ۸۰-جى ايللردە.

**جوشغون دنيز كىمى ائرمىستانا گىردى،
 اوردونون توزوندان صبا يئلى سورعتدن دوشدو.**

(نظامى گنجوى. ايسكندرنامه (شرفنامه)، فيلولوژى ترجمه، اىضاحلار
 و قئىدلر پروف. قىضفر عليئوئىندىر، باكى: علم، ۱۹۸۳، ص. ۱۱۸).

همىن مىصراعلارى دىقتلە اوخويان و تارىخدن آز-
 چوخ خبرى اولان هر كس بورادا صۇحبتىن ارمىيە
 آدلى تورك بۇلگە سىندىن گئندىگىنى باشا دوشر.
 ايندى ايسە، گلين گۇرك، بو، ائرىن اورىژىنال
 متنىندە نئجه دىر:

**بئرمىن درامد چو دريايى-توند،
 صبارا شود از گردى-او پايى-كوند.**

(كليات حكيم نظامى گنجوى، مقدمه و شرح حال: از
 پروف. شبللى نمانى، به اهتمام: م.درويش. چاپ اول،
 ۱۳۶۶، ص. ۱۰۵۴).

(ترجمه سى:

جوشغون دنيز كىمى ارمە چاتدى،

صبا يئلى ده اونون آياغى نىن توزونا چاتمادى.)

گۇره سن، ۲۰ يوزايلىن ۴۰-جى ايللىرىندە ائرى
 ترجمه ائدن گۇركملى يازىچى و ايجتىماعى خادىم
 ع.شايق ارمىنلە ائرمىستانىن فرقىنى بىلمىردىمى؟ -
 البته، بىلمە دىگىنە اينانماق چتىندىر. يوخارىدا
 دئدىگىمىز كىمى، آمانسىز رئپرئىسىيا تدبىرلىنى

کیمی " آذربایجان " آدی نین چکیلدیگینی
گۆروروک.

عاقیلر مصلحت گۆردولر اونا،

اورادان ترپنسنین آذربایجانا.

(نظامی گنجوی. ایسکندرنامه. ترجمه ائدندر: ع.شایق
(شرفنامه)، م.رضاقولوزاده (اقبالنامه)، ایضاحلارین مؤلفی:
ح.جعفر، اؤن سۆزون مؤلفی: ق.علیئو (شرفنامه)،
ض.قولوزاده (اقبالنامه)، علمی رئاكتور: خ.یوسفلی، گنجه،
۲۰۱۱، ص. ۹۹).

نظامی متنینه بو سۆز " آذربادگان " شکلینده
ایشله نیر، اۆز ده بو، " شاهنامه " مؤلفی
ایفیردوسی نین دیلیندن سۆبله نیر. اصلینده بیزیم
خیریمیزه اولان بو مسله ایشین ترسلینگیندن یئنه
زیانیمیزا ایشله ییر، داها دوغروسو، بورادا ای.ا.
دۆورلرده ائرمینیستانلا آذربایجانین، لاپ بو گونکو
کیمی، یاناشی-قونشو اۆلکه لر اولدوغو دولایسیسیلا
تصدیقله نیر. حالبوکی، ائرمینی ائتنوسونون قافقاز
اراضیسینه کۆچورولمه تاریخی نین ان اوزاغی ۲۰۰
ایلدن او یانا گئتمه دیگی، یوخاریدا قئید ائدیگیمیز
کیمی، تاریخله ماراقلانانلارین چوخونا گون کیمی
آیدیندیر.

او دا ماراقلیدیر کی، " ایسکندرین عربیستانا گئتمه
سی و کعبه نی زیارت ائتمه سی " بۆلومونده بیر
صحیفه ده نه آز-نه چوخ، دوز ۵ یئرده " ائرمینیستان
" آدی چکیلییر. دوغرودور، بورادا بیر دفعه یئنه
" آذربایجان " اۆلکه سی و " طیفلیس " شهری
نین ده آدی کئچیر. عدالت نامینه دئمه لیک کی،
فیلولوژی ترجمه زامانی بو فصیلده " ارمن " سۆزو
نظامی متنینه یول تاپیر. " آذربایجان " سۆزو
ایسه، محض نیظامیده اولدوغو کیمی، " آذربادگان "
شکلینده وئریلییر.

(نظامی گنجوی. ایسکندرنامه (شرفنامه)، فیلولوژی ترجمه،
ایضاحلار و قئیدلر پروف. غضنفر علیئویندیر، باکی: علم،
۱۹۸۳، ص. ۱۹۶).

تصوور ائدیرسینیزی، دارا و ماکندونییالی
ایسکندرین دۆورونده قافقازدا ائرمینیستان آدلی اۆلکه
دن صۇحبت گئدیر. ایندی بونو اوخویان شاگرد و
طلبه لری، ائله ده نیظامی یارادیجیلیغی و قافقاز
تاریخیله ماراقلانان یاد ائلللی بیر اوخوجونو قدیم
دۆورلرده بورادا " ائرمینیستان " ، یاخود منفور
دوشمنلریمیزین دئدیکلری کیمی، " دنیزدن-دنیزه
بۆیوک ائرمینیستان " اولمادیغینا نئجه ایناندیرا
بیلریک؟! بیر حالدا کی، بونو ۱۲ یوز ایله داهی
شاعیر و تاریخچی سایدیغیمیز ن.گنجوی دئیر و ۲۰
یوزایلین ایلك اونیللیگینده بیر نئچه تانیمنیش
آذربایجان یازچی و عالیملری، دولایسیسیلا دا اولسا،
تصدیق ائدیرلر. هله اونو دئمیرم کی، نیظامینی
آذربایجان تورکجه سینده اوخویا بیلن آوانتوریست
ائرمینی ادبیاتشوناس و تاریخچیلری نین " بۆیوک
ائرمینیستان " خولیا سینا نئجه جاواب وئرمک اولار؟
ایندی ایسه، گلین، همین میصراعلارین
اوریشینالداکی واریانتینا باخاق:

گزارنده شرح شاهنشاهی،

چنین داد پورسند را آگهی

که، دارا چو لشکر به ارمن کشید،

تو گفתי که، آمد قیامت پدید.

(کلیات حکیم نظامی گنجوی، مقدمه و شرح حال: از
پروف. شبلی نمائی، به اهتمام: م.درویش. چاپ اول،
۱۳۶۶، ص. ۱۰۵۵).

(ترجمه سی:

شاهنشاهین اولوب-کئچنلرینی شرح ائدن،

سوروشانلاری بئله آگاه ائدیر

کی، دارا ارمنه قوشون چکدی،

سانکی قیامت باش وئردی.)

ماراقلیدیر کی، " ایسکندرین ایران آتشدکه لرینی
داغیتماسی " حیصه سینده ایسه جغرافی آد و اۆلکه

بو دا، بیلدیگیمیز کیمی، تاریخی حقیقتلره اویغوندور. یئری گلمیشکن، " ایسکندرین دریند قالاسینی آلماسی " بؤلومونده شیروان و دریند بؤلگه لری نین ده آدی خاطرلانییر. (یئنه اورادا، ص. ۱۱۶۵).

بیلدیگیمیز کیمی، هیندیستانی آلدیقدان سونرا چینه سفر ائدن ایسکندر یولدا روسلارین برده یه هوجوم خبرینی ائشیدیر. بورادا دا یئنه " ائرمینیستان " مسله سی اورتایا چیخیر.

چوخ کئچمز کی، روسلار گیرر هر یانا، داغ چکر روم ایله ائرمینیستانا.

(نظامی گنجوی. ایسکندرنامه. ترجمه ائدیلر: ع.شایق (شرفنامه)، م.رضاقولوزاده (اقبالنامه)، ایضاحلارین مؤلیفی: ح.جعفر، اؤن سؤزون مؤلیفری: ق.علیئو (شرفنامه)، علمی رئاكتور: خ.یوسفلی، گنجه، ۲۰۱۱، ص. ۱۶۸).

نه یاخشی کی، بو دفعه ده فیلوژی ترجمه مؤلیفی پروف. ق.علیئو " ائرمینیستان " یوخ، محض اورپیئینالدا اولدوغو کیمی، ارمن توپونیمی ایشلتمیشدیر.

غریبه دیر کی، بونون آردینجا اولان بؤلمه ده ترجمه چی ع.شایق، گؤرونور، وزن و قافییه نین طلبینه گؤره " ائرمینیستان " دئییل، " ارمن " سؤزونو متنه گتیریر: " بریشاد ارمندن، بو ایتیفادان " . (یئنه اورادا، ص. ۱۷۳).

" ایسکندرین روسلارلا ووروشماسی " فصلینده، بللی اولدوغو کیمی، قارشى-قارشى دایانان ایکی اوردودان نؤویله جسور پهلوانلار اوز-زوه گلیر و دؤیوشورلر. بو مقامدا ایسکندرین طرفینده ووروشان ارمن قوشونوندا شروه آدلی قورخماز بیر جنگاوردن دانیشیلیر و او، رقیب اوردودان اولان آلانلی فرینجه آدلی دؤیوشچونو بیر قیلینج ضربه سییله یئره سریر. نه قدر غریبه اولسا دا، ترجمه چی بورادا یئنه "ارمن " دئییل، " ائرمینیستان " سؤزوندن یارارلانییر.

آجیقلى بیر آسلان ائرمینیستاندان ووروب اؤلدورمکده جسور پهلوان.

بؤیوک آذربایجان حؤکمداریندان
بیر ائلیچی گله رک دئدی: حؤکمران،
نه اوچون رام ائندین بوتون دونیانی؟
سیلدین روزیگاردان ظولمو، توغیانی؟
وئردین هر اؤلکهمیه قور تولوش، آمان،
ائرمینیستان ندن چیخدی خاطرلادان؟

(نظامی گنجوی. ایسکندرنامه. ترجمه ائدیلر: ع.شایق (شرفنامه)، م.رضاقولوزاده (اقبالنامه)، ایضاحلارین مؤلیفی: ح.جعفر، اؤن سؤزون مؤلیفری: ق.علیئو (شرفنامه)، علمی رئاكتور: خ.یوسفلی، گنجه، ۲۰۱۱، ص. ۱۱۲).

طبیعی کی، بورادا دا هئچ بیر ائرمینیستاندان صؤحبت گنده بیلمز، یالنینز ارمن اولای بیلر. اونو دا دئمه لیک کی، اثرده آذربایجانلار ارمن قونشو اؤلکه لر کیمی گؤستریلیر. سادجه آذربایجان حؤکمداری ایسکندره ارمنلرین هله ده اودا سیتاییش ائتمه لریندن شیکایتله نیر، واحید آلاهی تانیمادیقلا رینا گؤره اونلارین جزالاندیریلماسینی ایسته ییر. نییه؟ - چونکی ماکندونییالی ایسکندر ایرانی دا آلدیقدان سونرا اوراداکى بوتون آتسگاهلاری داغیتیمیش و بیر آلاها سیتاییش ائتمه لرینی طلب ائتمیشدی. بونو ائشیدن و بیلن نوشابه ایسکندری اؤز اؤلکه سینه دعوت ائدیر و قونشو اؤلکه - ارمنده حؤکم سورن قانونسوزلوق و آلاھسیزلیغا سون قویولماسینی خواهیش ائدیر. تاریخدن بللی اولدوغو کیمی، بیر آله ایدئاسی نین " ایسکندرنامه " ده بو جور کسکین شکیلده قویولماسی، البته کی، نیظامی نین اؤز فانتازیاسی، اثرین باش قهرمانینا " یوکله دیگی " ان یوکسک اسلامی-انسانی میسسییا ایدی.

" ایسکندرین البرز داغینا گئتمه سی " بؤلومونده ایسه ترجمه چی نین " خزر دنیزی " کیمی وئردیگی درینین نیظامی نین اورپیئینال متنینده "دریای خزران " ، یعنی " خزرلر دنیزی " کیمی تقدیم اولوندوغونو گؤروروک.

(کلیات حکیم نظامی گنجوی، مقدمه و شرح حال: از پروف. شبلی نمائی، به اهتمام: م.درویش. چاپ اول، ۱۳۶۶، ص. ۱۱۶۱).

چىخارىش، ياخود قئيد-شرط شكلىندە دە اولسا، بو مسله يە بىر آيدىنلىق گتيرمه ميش، نئجه دئيرلر، هر شىيە اوخوجونون اختيارينا بوراخميشلار. غريبە دىر كى، صحيفە لرین آشاغى حصە سىندە، ياخود تىكجە " شرفنامه " نىن ۳۰ صحيفە دن عىبارت اولان "ايضاحلار " بۇلومونده " ائرمينيستان " كلمە سى نىن ترجمه يە نئجه يول تاپدىغى و تاريخى حقيقتلرى عكس ائنديرمه ديگى باره سىندە بيرجه قئيدە دە راست گلينمير. اؤزلىكلە، باره سىندە صۇحبت آچىلان نفيس و فوندامنتال نشرين علمى رئاكتورو، حۇرمەتلى نيظاميشوناس عاليميميز، پروف. خليل يوسيفلى نين، حقيقتن، چوخ جيدى و حياتى اؤنملى بير مسله دە بو قدر لوياللىق و لاقئيدلىك گؤسترمە سىنى هئچ جور باشا دوشمك اولمور. يئرى گلمشكن، ائرين فيلولوژى ترجمه سىنى حياتا كئچيرن تانينميش شرقشوناس عاليم، پروف. ق.عليئوله ياناشى، بو ايشده امگى اولان رئاكتور، پروف. حميد مەمدزاده و رايچى، پروف. رحيم سولطانوو دا ائرمينيستان-ارمن مسله سى حاقيندا هئچ بير موناسيبت بيلديرمە ميش، بو مسله نين اوستوندن سوكتولا كئچميشلر. نه قدر تعجوبلو اولسا دا، بو ايل " ادبيات قزئتى " نين و " اولدوز " ژورنالى نين نيظاميه حسر اولونموش اؤزل سايلاريندا يئر آلميش چوخسايلى مقاله لردە دە بو باره دە هر هانسى بير قئيد و يا ايراد گؤرمە دىك. اينانماق ايستردىك كى، هئچ اولماسا، داهى شاعيريميزين ۹۰۰ ايلليگينه دك بو آناخرونيزمه سون قويولار، نيظامى متينه يول تاپميش بير سيرا ضررلى و باغيشلانماز نۇقسانلار آرادان قالديرييلار.

آدى شروه، اؤزو دؤبوشده كاميل، نه آسلان تاي ايدى اونا، نه ده فيل.

(نظامى گنجوى. ايسكندرنامه. ترجمه ائندلر: آشايق (شرفنامه)، م.رضاقولوزاده (اقبالنامه)، ايضاحلارين مؤلفى: ح.جعفر، اؤن سۇزون مؤلفلىرى: ق.على يئو (شرفنامه)، ض.قولوزاده (اقبالنامه)، علمى رئاكتور: خ.يوسيفلى، گنجە، ۲۰۱۱، ص. ۱۸۰).

دئمه لى، " شرفنامه " نين بديعى ترجمه سىندن بئله گؤرونور كى، قافقازدا " ائرمينيستان " آدى دؤولت وار، اؤزو دە آذربايجان و روم ايله قونشودور، هله قافقازا هوجوم ائدن روس قوشونلارينا قارشى ايسكندرين طرفينده دؤبوجمك اوچون آيريجا قوشون دا چىخارىر.

البته، بو ميثاللارين سايىنى آرتيرماق دا اولاردى، آنجاق بيز بونلارلا كيفايتلنوب فيكريميزى يئكونلاشديرماق ايستردىك.

بلليدير كى، سون ايللرين تاريخ آراشديرمالارى و اينتئرنت رئسورسلاريندا عدالتلى تاريخچى و وطنپرور ضياليلاريميز ائرمينى اتتنوسونون قافقازا كؤچورولمه تاريخى و يئرلشديريلمە سى حاقيندا حقيقتلرين گئنىش اوديتورييا چاتديريلماسى اوچون يئترينجه امك قويور و موجدايله آپارييلار.

بئله بير واختدا، دونيا ادبياتيندا اؤزل يئرى اولان، بو ايل بوتون اؤلكه ميقياسيندا ۸۸۰ ايلليگى قئيد اولونان داهى آذربايجان شاعيرى نيظامى گنجوى نين "ايسكندرنامه " ائرينى ديقتله اوخويان هر كس، طبيعى اولاراق، ائ.ا. و ياخود نيظامى دؤورونده قافقازدا " ائرمينيستان " آدى بير دؤولتين وارليغى حاقيندا دوشونمه لى اولور. آجيناچاقلى حالدير كى، آرادان كئچن ۸۰ ايل و دؤولت موستقيلليگيميزين برپاسى نين ۳۰ ايلليگينده نيظامى ائرلرينده يئر آلان بو كوبود و باغيشلانماز تاريخى يانليشليقلار هله دە اولدوغو كيمي ساخلانماقدا، گله جك نسيللره دە اؤتورولمكده دير. حاقيندا دانيشديغيميز " شرفنامه " ده آدلارى كئچن ترجمه چى، ترتيباتچى و علمى رئاكتورلاردان هئچ بيرى، هئچ اولماسا، بير

" آذربایجان عسگری " ، یاخود « محمد بی ریا » نین قهرمان نامه سی

"Azərbaycan əsgəri " ya xud " Məhəmməd Biriya"nın qəhrəmannaməsi

Dr.Esmira Fuad ŞÜKÜROVA

اسمیرا فواد شوکوراوا

کوچورن : سامیار

کارلیغی محض وطن پرورلیک مؤوضوسوندا قلمه آلدیغی اثرلرده اؤزونو داها قاباریق شکیلده تظاهر ائتدیریردی. او، اؤز موجدیلله سینی هم عملی ایشی، هم ده سؤزو- موباریز روحلو پوئزیا نومونه لرله آپاران تکرار اولونماز قلم صاحب لریندن ایدی. شاعیرین بو مؤوضودا یازدیغی اثرلر سیراسیندا " آذربایجان قهرمانی، یاخود آذربایجان عسگری " پوئماسی اؤنملی یئر توتور. بو مؤوضویا مراجعت تصادوفی دئییلدی. فیکریمیزه ادبیات شوناس-عالیم، فیل.ع.د. آلماز خانیم علی قیزی نین سؤیله دیکلری ان توتارلی آچیقلاما گتیریر: " م. بی ریا حتّی موحاریبه نین ایلک ایللرینده، فاشیزمین هله ایره لی گئتدیگی، اؤلکه لری دیز چؤکوردویو آغیر گونلرده ده هیئتلر اوردوسونون مغلوب اولاجاغینا اینانیر، فاشیزمین یئر کوره سی اوچون بؤیوک فلاکت اولدوغونو درک ائدیر، اونون سونونون ایفلاسا اوغرایاجاغینا بوتون وارلیغی ایله امین اولدوغو اوچون، هم وطن لرینی ده بونا حاضیرلاییردی... (١، س. ١٩٤) " تانینمیش شاعیر و ادبیات تدقیقاتچیسى یحیی شیدا اونون داغ چایلاری کیمی جوشغون، قاینار طبعینی، شعرلرینده تظاهر ائدن پاک روحونو یوکسک قییمت لندیریر، حاقیقتی و حیاتی گئرجکلیکلره سؤیکه نن رئالیست اوسلوبونو تقدیر ائدیردی: " «محمد بی ریا» کسکین قلمی و روان طبعی ایله بیر اود-آلوو ایدی. ائله اود-آلوو کی، خالق دوشمنلرینی قارساقلایب کول ائدیردی (١، ص. ١٩٩). "

سووت ایدئولوگیاسی نین اساس ایستیقاملرینی اؤزونده ائحتیوا ائدن " آذربایجان قهرمانی " پوئماسیندا بو " اود-آلوو " شاعیری جسور

آچار سؤزلر: وطن، گونئی و قوزئی آذربایجان، تبریز، آزادلیق، موحاریبه ، قهرمانلیق، پوئما.

گونئی آذربایجان ادبیاتی نین لیریک و ساتیریک شاعیری کیمی تانینان محمد باقرزاده « بی ریا» (١٩٨٨-١٩١٤) دؤورونون ایدئولوگیاسینا اوغون اولاراق هم عیبرت آمیز مضمونلو، هم ده موباریز روحلو، دیرلی اثرلر یازیب-یاراتمیشدیر. بیر سیرا لیریک، ساتیریک شعرلری و درام اثرلری، همچنین وطن پرورلیک روحوندا قلمه آلدیغی پوئمالاری ایله ادبی عالمده اؤز مهورونو ووران شاعیر تبریزده دوغولوب ، بویا-باشا چاتسا دا، عؤمرونون بیر حیصه سینی قوزئی آذربایجاندا یاشامیش، بؤیوک وطنین هر ایکی تاینیدا خالقینا لیاقتله خیدمت ائتمیشدیر.

وورما ال توربتیمه، توربتی-آدم ده منم،

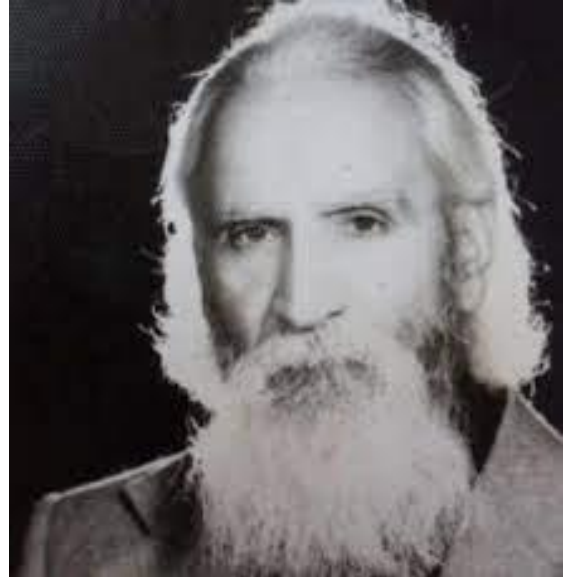
نه او دونیا، نه بو دونیا، ایکی عالم ده منم (١).

- میصرعلا ریندا جوشغون، اودلو روحو، بؤیوک حیات عشقی آپ - آیدینجا دیولان «محمد بی ریا» نین ایشیقلی قلبی، دؤنمز ایراده و عزم

چئوپریر. میکاییل شاعیرین بدیعی تخیلونون اویوردوغو تیپیک قهرمان دئییل، موحاریبه ده فورمالاشان، طالعینی بوتونلوکله وطنین-سرسی-نین طالعینه باغلايان سووت و طنداشی نین-موباریز بیر اینسانین اوبرازی دیر... میکاییلین سیماسیندا عادی سووت و طنداشلاری نین عومومیلشدیریلیمیش اوبرازینی یارادان شاعیر اونون ساواشدان اؤنجه کی حیاتینی، ساده بیر آذربایجان عایيله سی نین یاشام طرزینی ده بدیعی بوپالارلا تقدیم ائدیر. او، بدیعی قایه سینه اویغون اولاراق آذربایجانین صلح پرور، یورد سئور اوغوللاری نین روحانی دونیاسینی، ایدئولوگیاسینی، موباریزلیینی، عایيله یه صداقتینی ترنوم ائتمیش و بو موثبت کئیفتیلری اؤزوندە اثحتیوا ائدن مکمل بیر اوبراز یاراتمیشدیر:

گلیر خاطریمه، گلیر بیر زامان
میکاییل آدیندا ایگید بیر اوغلان.
سووت اؤلکه سینده یاشاردی آزاد،
عؤمرونون گونلری کئچردی خوش، شاد
فخر ائرددی وطن بو مرد اوغولیا.
شرافتلی جاوان اولمازدی اوچ ایل،
ائتمیشدی بیر کیچیک عایيله تشکیل.
خانیمی ناموسلی خانه دار ایدی،

بیر یاشیندا گؤزل قیزی وار ایدی (۲، ص. ۱۵۱).
موحاریبه ، ساواش توره دن شر، قارا قووه لره نیفرتی، اؤلکه سی نین مدافیعه سینه قالخان صلح سئور اینسانلارا، خالقلارا محبتی اثرلرینده آشکار دویولان م.بی ریا شاهیدی اولوردو کی، " ایکینجی دونیا محاریبه سی ده هله محاریبه واختی ادبیاتدا اؤز تنقیدی تفسیرینی تاپمیش (۳، ص. ۶-۷)، " موعاصیر ادبیاتین ایسه " یئنی و گئنیش بیر مؤوضو " سونا چئوریلیمیشدیر. او دا دؤورون، زامانین نبضینی توتوموش، " آذربایجان قهرمانی " پوئماسی ایله بو ادبی آخینا قوشولموشدو. پروف. میر جلال یازیر کی، " پوئما، اصلینده، قهرماننامه دیر. نادیر شخصیتین و یا نادیر بیر حادیه نین یوکسک پافوس ایله

آذربایجان اوغوللاریندان بیری نین- میکاییلین او زامان بوتون سووت و طنداشلاری نین دوغما وطن بیلدیکلری کئچمیش سرسی- نین فاشیزم دن خیلاصی، آزادلیغی یولوندا گئدن اؤلوم- دیریم ساواشیندا کئچدیگی شرفلی حیات یولوندان بحث ائدیر. اؤلکه ده باش وئرن هر هانسی بیر حادیه یه بیگانه قالا بیلمه ین «محمد بی ریا» و طنداشلاری " بیر نفر هامی اوچون، هامی بیر نفر اوچون " ، " هر شئی وطن اوچون،

هر شئی قلبه اوچون " پرنسپلریله یاشایان وطن- سرسی اوغروندا شیرین جانیندان کئچمه یه حاضریر اولان میکاییلین قهرمانلیق سالنامه سینی یارادیر و بؤیوک خالقینا، میلتینه ایللردن بری قلبینده بسله دیگی محبتی، آرزو و دوشونجه لرینی اونون سیماسیندا سرگیله ییر.

شاعیر " آذربایجان قهرمانی " پوئماسی نین باشلانغیندا خالق نین یئتیرمه سی اولان سیراوی سووت آدمی نین ایشغالچی آلمانیا ایله سرسی آراسیندا باشلانان موحاریبه ده وطنینی مدافیعه ائدن ایگید عسگره چئوریلیمه سی پروسئسینی بؤیوک اوستالیقلا تصویر ائدیر. موحاریبه مؤوضوسونو ادبی پوستوییه گتیرن «بی ریا» حیاتین مرکب، گرگین، فاجیعه وی رئاللیقلارینی بدیعی تصویر اوبیئکتینه

صمیمی اولان شاعیر وورغولایلر کی، اصلینده خوشبخت عایيله حیاتی یاشایان آذربایجان عسگری اوچون وطن سئوگیسی بوتون سئوگیلردن اوجا و مقدسدير، وطنی سئومه یه نین، اونون آزادلیغی اوغروندا جانینی وئرمه یه حاضر اولمایان اینسانین عایيله، آنا-آتا، وطن سئوگیسی ده یلان، بوش و معناسیزدیر. یالنیز وطنی قوروماقلا ناموسو، آنانی قوروماق اولار، وطنی اولمایانین، نه شرفی، نه شانی، نه قوتسال عایيله سی، نه ده مقدس دونیاسی اولار. شاعیر بو قوتسال فیکیرلرینی کۆرپه قیزی گۆوهری عۆمور-گون یولداشینا امانت انده رک وطنی قوروماغا یوللانان ایگید، غئیرتلی میکاییلین دیلی ایله اوخوجویا چاتدیریر:

دئدیگیم سۆزلری اونوتما رئیحان،

شرفله عۆمرائتسین گرکدیر اینسان.

قانا-قان، اولماسا قیصاص-قیصاص،

اولماز ایشغالچیدان اۆلکه میز خیلاص.

گتیر خاطرینه بابام ائلخان،

خیلاص ائتمک اوچون آذربایجانی (۲، ص. ۱۵۳).

بی ریانین شخصی حیاتی، ناموسلو یاشاملا باغلی دوشونجه لری ده بو نوع انسلارا سؤیکه-نیردی. حۆکومه ممد قیزی نین یازدیغی کیمی: " بی ریا عایيله قوردوغو قیزی چوخ سئوردی او، برهان حمیده صمد قیزی ایله نیشانلارکن عهد ائتمیشدی کی، آذربایجان آزاد اولمایانا قدر توی ائتمیه جگم. و بئله ده اولدو. ۱۹۴۵-جی ایل دئکابر آبی نین ۱۲-ده - ۲۱ آذر گونونده آذربایجان موختاریت قازاندی. بی ریا اؤز عهدینه وفا ائتدی، سئودگی قیزلا چوخ طمطراقلی و طنطنه لی شکیلده عایيله قوردو.

یعنی، اوچ گون، اوچ گئجه بی ریا اؤزونه توی ائله دی. " (۲، ص. ۲۷).

«محمد بی ریا» پوئمادا آذربایجانا اولان بؤیوک سئوگیسینی، قهرمانی نین وطن عشقینی، ایشتیراکچیسى اولدوغو دؤیوش آنلارینی پوئتیکلشدیرمکله آنا، ائولاد، تورپاق، وطن محبتینی

ترنومونه حصر اولونان پوئمانین ادبیات تاریخی بویونجا موختلیف نومونه لری اولموشدور (۴، ص. ۲۸۲). " بی ریا دا یاراتدیغی بو پوئما نومونه سینده قهرمانلیق، مردلیک، گۆزلیک و هومانیزم، خئیبرخاهلیق، عئینی زاماندا رذالت و پیسلیکله، شر قوووه لره قارشى نیفرت دوغولارینی یوکسک پافوسلا ترنوم ائتمیشدیر. بئله کی، شاعیر قهرمانی میکاییلین و عایيله سی نین تیمثالیندا دینچ حیات سورن اینسانلارین حضورونو پوزان فاشیزم ایدئولوگییاسی نین میلیونلارلا عایيله نین سئوینجینی کدره چئوردیگینی دیقت مرکزینه چکیر. قارا، خبیث نیتلی، منفور خیصلتلی فاشیزمین دنیا آغالیغی ایدیعاسی ایله تۆرتدیگی محاریبه میلیونلارلا سوؤت و طنداشی نین کوتلوی شکیلده قیریلماسینا، اۆلکه لرین داغیدیلماسینا، تاریخی آبیده لرین، مقدس مکانلارین، فردی ائولرین خارا بازارا چئوریلمه سینه سبب اولموشدو. آذربایجان قهرمانی نین تیپیک اوברازی اولان میکاییل دا دیگر اون بئش سوؤت رئیسوبیلیکاسیندا یاشایان خالقلاری نین اؤولدلاری کیمی، داردا قالان وطنین چاغیریشینا سس وئرمیش، اۆلکه نین فاشیزم تاونوندان قورتولوشو، آزادلیغی اوغروندا الینه سیلاه آلاق جسارتله دؤیوش مئیدانینا ائتمیشدی. میکاییلین عۆمور-گون یولداشی، صداقتلی آذربایجان قیزی رئیحانین وطنینه، ارینه اعتیبارینی، اونون قرارینا مونساییتینی شاعیر بئله ایفاده ائدیر:

سؤیله دی ارینه من تک قالمارام،

اؤلومه ده گئتسن سنینه وارام.

یاشایا بیلرم دونیادا سنسبز،

بیر گرک یاشایاق، بیر ده اۆلک بیز (۲، ص. ۱۵۲).

رئال حادیه لری، گئچک حیاتدان ائپیزودلاری تصویر ائتمکده بی ریا نین مقصدی آذربایجان قهرمانی نین عایيله سینده یاشانان محبتین اولویلیغینه، صافلیغینا، نه قدر دیرلی و مقدس اولدوغونا دیقتی یؤنلتمکدیر. یازدیقلاریندا سون درجه

ایدئیلارینا صادق قالان «بی ریا» نین پوئمانی یازماقدا اساس مقصدی ایشیقلی آماللار، ایدئیلار چارچیسى اولان ایستیقلال موجهیدلری نین آزادلیق اوغروندا موباریزه سینین بشری موجدیله نین اینسانلار و دؤولتر آراسیندا هئچ زامان بیتیمیه جگینی و تاریخ تکرارلاندىقجا داوام انده جگینی بیلدیرمکدیر. فاشیزم اوزرینده غلبه چالان موباریز اوغول و قیزلاریمیزدان، مرد قهرمانلاردان صؤحبت آپیلدیقجا میکاییل کیمی سیراوی دؤیوشچولوکدن سووت ایتیفاقی قهرمانی سوییه سینه دک یوکسله ن اوغوللاریمیزین آدی دا محبت و احتیراملا آنیلاجقدیر. تاقانروق اوغروندا گئدن قانلی دؤیوشلرده ایگیدلیک گؤسترن و سینه سینى اودلو گولله یه سپیر ائدن میکاییلین یارالاندىغی صحنه نی جانلاندىرماقلا دوشمنه کینی، نیفرتی داها دا آرتیران، فاشیزم طاعوننو قامچیلایان شاعیر بو وطن فدایسی نین شجاعتینی قییمتلندیره رک دئییر:

میکاییل حاقیندا گلیب بیر فرمان،
فرماندا یازیلیب عالی کوماندان،
تشککورلر ائدیپ ایگید اوغولونا.

قهرمانلیق آدی وئریبیر اونا (۲، ص. ۱۶۱).
وطن ده اؤز ایگید اوغلونون یاراسینا ملهم اولاراق
باغرینا باسیر، اونون مردلیگی، شوجاعتی حاقدا
شئیرلر یازیلیر، شانینه آشیقلا نغمه قوشورلار.
التی آی چکمه دی او ایگید جاوان،
میکاییل دئییلن بیزیم قهرمان،
ساغالدی، تزه دن دوردو آیاغا
خیدمت ائتمک اوچون عزیز تورپاغا.
دؤیوش مئیدانیندا الینده یاراق،
کئچیردی حمله یه هر کسدن قاباق (۲، ص. ۱۶۱).
یئنیدن دؤیوش مئیدانینا آتیلان ایگید عسگرین
بوتون خاراکتئریک خصوصیتلری الوان بویالارلا
جانلاندىریلان " آذربایجان قهرمانی، یا خود
آذربایجان عسگری " پوئماسی وطن-پرورلیک
موتیولری اوزرینده قورولموشدور. عمومی لیکده

نه قدر اؤنمسه دیگینی، دوشمنه ایسه بیر او قدر
نیفرت بسله دیگینی یانسیدیر:
فاشیستلر قان دئییه، باخ، اؤلوم دئییه،
طاعون تک یاییلیر بیزیم اؤلکه یه.
الماسام اولاردان اگر اینتیقام،
آنادان امیدگیم سود اولسون حارام!
اؤلوم! او قان ایچن غصبکارلار!
اؤلوم! فاشیستلره، او غدارلار! (۲، ۱۵۵).
فاشیزمه قارشى موباریزه ده مردلیکله ووروشان
آذربایجان عسگرلری نین آپاردیغی اؤلوم-دیریم
موباریزه سیندن صؤحبت آچان شاعیر دؤیوشلرین
بیرینده یولداشلاری ایله اوتوز دؤرد نفر دوشمنی محو
ائدن میکاییلین شوجاتیندن ایفتیخارلا بحث ائدیر:

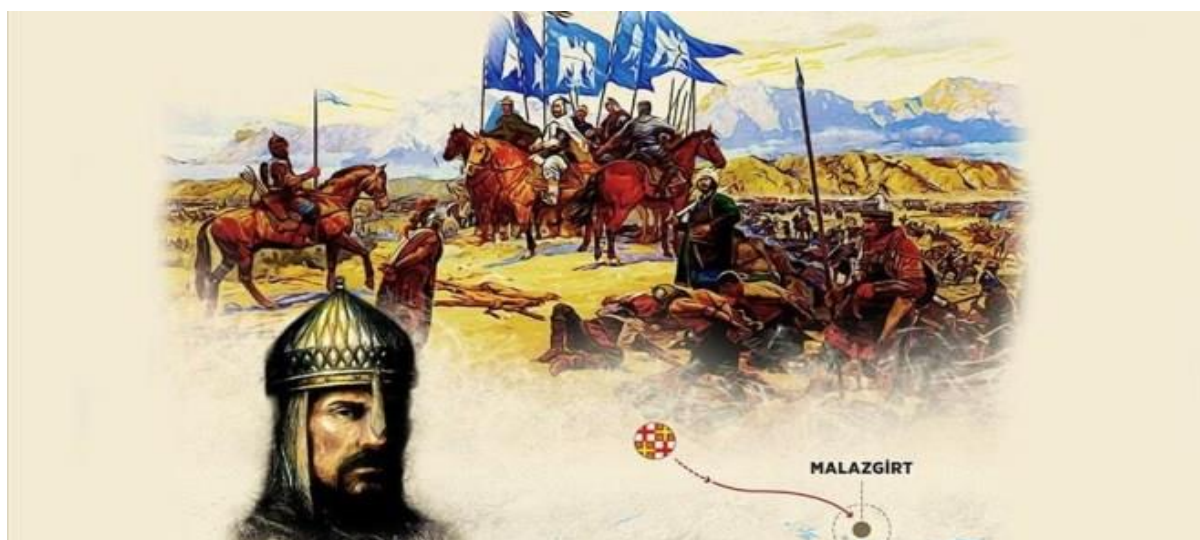
میکاییل دئییلن بیزیم نؤوجاوان،
یانیندا بئش نفر دلور اوغلان،
دوشمن سنگرینه هوجوم آپاردی،
قودوز فاشیستلرین باغرینی یاردی.
سؤیله دی یولداشلار، وئرمگین آمان،
سالامات جانینی قورتارا دوشمان.
اونلار یئر وئرین درین مزاردا
او گون گئدن بوتون ووروشمالاردا
گؤستریب میکاییل بؤیوک بیر هونر،
دوشمندن اؤلدوردو اوتوز دؤرد نفر (۲، ص. ۱۵۷).
پوئما زانری نین گئنیش ایمکانلاریندان یارالاناراق
شاعیر اثرین ایدئیا و مضمونونون آپیلماسینا
یاردیمچی اولان حادیه لرین بدیعی تصویرینه داها
چوخ یئر وئرمکله موحاریبه نین نه قدر آغیر فلاکتلره
سبب اولدوغونو دیقته چاتدیریر. گؤستیریر کی، او
زمانین حقیقتلرینی اوزه چیخاران بئله
قارشیدورمالار، موحاریبه لر نتیجه اعتباریله، هم ده
ایشغالا معروض قالان و میلی-معنوی آزادلیق
اوغروندا موباریزه یه قالخان خالقلا رین
پسیخولوگیاسینی آچیر، هر بیر شخصین، فردین
وطنپرورلیک روحونو یوکسلدیر، بیرلیک، اؤزونه
قاییدیش پروسسینی سرعتلندیریر. هومانیزم

با درخواست کمک از سوی خلافت عباسی، سلطان آلپارسلان عازم جنگ با خلافت فاطمیون در مصر شد. فرماندهان دولت بیزانس که از قصد آلپارسلان به منظور جنگ با فاطمیون و عزیمت به مصر با خبر شده بود از فرصت استفاده کرده و با سپاهی عظیم راهی مناطق شرقی آنادولو شدند. سلطان آلپارسلان پس از دریافت خبر عزیمت سپاه بیزانس به آنادولوی شرقی، از رفتن به مصر منصرف شد و به مقابله با لشکر امپراتوری بیزانس شتافت. آلپارسلان اگرچه در همه جا شایعه کرده بود که قصد دارد در شهر ری اردو بزند، اما با

سلطان آلپارسلان فرماندهی که دروازه آناتولی را بر روی تُرک‌ها گشود

سلطان آلپارسلان سلجوقی با شکست دادن امپراتوری بیزانس در جنگ سرنوشت‌ساز ملازگرد در سال ۱۰۷۱ میلادی، دروازه‌های آنادولو را بر روی تُرک‌ها گشود.

سلطان آلپارسلان در ۲۶ اوت سال ۱۰۷۱ میلادی

سپاه خود راهی منطقه موش در آنادولوی شرقی شد و در دشت ملازگرد اردو زد.

سلطان آلپارسلان در نهایت در روز جمعه ۲۶ اوت ۱۰۷۱ میلادی پس از اقامه نماز به همراه سپاه خود به سمت سپاه بزرگ و پُرشمار بیزانس تاخت. سپاهیان دولت سلجوقی در نبرد ملازگرد با اجرای بدون عیب و نقض تاکتیک جنگی «توران» موفق شدند سپاه بیزانس را در هم شکنند و در پایان جنگ نیز رومن دیوژن که مقاومت را بی‌نتیجه می‌دید به همراه شماری از نیروهای خود تسلیم آلپارسلان شد.

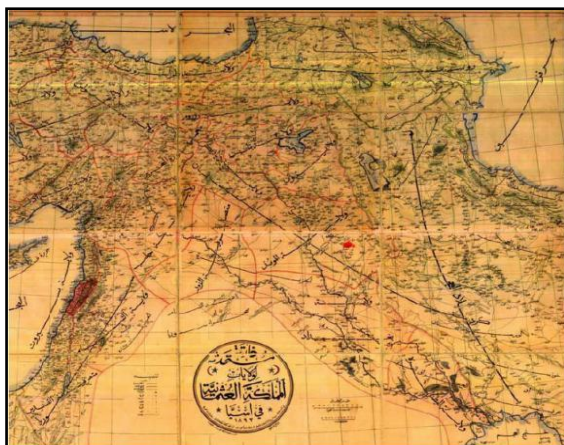
موفق شد در نبردی سرنوشت‌ساز سپاه امپراتوری بیزانس به فرماندهی رومن دیوژن که شمار آن ۴ برابر تعداد سپاهیان امپراتوری سلجوقی بود را شکست دهد. با پیروزی سپاه امپراتوری سلجوقی در نبرد ملازگرد نیز زمینه ورود تُرک‌ها به منطقه آنادولو فراهم شد.

سلطان آلپارسلان محمد فرزند چاغری بیگ و برادرزاده طغرل بیگ بنیانگذار دولت سلجوقی بزرگ با مرگ عمویش در ۲۷ آوریل ۱۰۶۴ به عنوان دومین سلطان سلجوقی بر تخت پادشاهی نشست و با پیروزی بزرگ خود در ۴۲ سالگی در نبرد ملازگرد تاریخ منطقه و تُرک‌ها را دگرگون ساخت.

دیشدیریلن یئر آدلاریمیزین دوغرو آدلارینی بیلک

هلاکو به هرزند ،
انه مه به انانق ،
گلن بی به گل انبر ،
قازان خان به غازیان ،
طارم به آب بر ،
زنگان به زنجان ،
قافلانته به قافلانکوه ،
حاجی بی کندی به حاجی بکنده ،
گوووز کندی به گاوخس ،
ملک کندی به ملکان ،
باتی آذربایجان به آذربایجان غربی ،
تیکان تپه به تکاب ،

سایین قالا به شاهین دژ ،
سویوق بولاق به مهاباد ،
خانا به پیرانشهر ،
ساری داش به سردشت ،
عربلر به پلدشت ،
اوج نووا به اشنویه ،
قاراعینی به سیه چشمه ،
اورمو به رضائیه و ارومیه ،
گروس به بیجار ،
قویون داغی به کبودان ،
اٹشک داغی به جزیره آشک ،

جیغاتای چای به زرینه رود ،
دیلمقان یا سلماس به شاپور ،
تاتائو چای به سیمینه رود ،
قوشاچای به میاندوآب ،
قاسملو دره سی به دره شهدا ،
گادار چای به قادر رود ،
ینددی گوژ به هفت چشمه ،
داش دورگه به درگه سنگ ،
دلمه به اسلام آباد ،
قالالار به قلات ،
سولدوز به نقده ،
گوژ ایران به کوزه گران ،
ایراق دهنه به راهدانه ،
خیل خانا به خلخانه ،
شیطان اووا به طالقان

خزر دنیزی به دریای مازندران ،
قاراداغ به ارسباران ،
خیاو به مشکین شهر ،
قاراآغاج به قدس ،
سرایسکند به هشتروود ،
توفارقان به آذرشهر ،
اوجان به بستان آباد ،
قوچ کندی به پارس آباد (مرکز محال موغان)،
آجی چای به تلخه رود ،
آراز به ارس ،
ساوالان به سیلان ،
ساری قایا به سارقیه ،
میدان چای به مهران رود ،
قیزیل اوزن به سفید رود ،
قارا گوئل به سیاه استخر ،
سو باتان به تازه ده ،
قالاجیک به عزیز آباد ،
باخچاجیق به سردارآباد ،
قاراخاچ به علی آباد ،
ساووج به ساوه ،
تورکان اووا به فرزانه آباد ،
قاراوول داغی به شیرکوه ،
میشو به میشاب ،
آخما قایا به احمقیه ،
جیرانلی به جاریحانی ،
اسکی شهر به اسک شهر ،
باش بولاق به سرچشمه ،
قره سو به سیه چشمه ،
کیوی به کوثر ،
قره تپه به سیاه کوه ،
کوژشک سارای به کشکسرای ،
گون دوغان به کندوان ،
داش آتان به دانش آباد ،
یام به پیام ،

اولموش ائولرى نين اوچوقلارى آراسيندا
 اوولادلاريني آختارير. او گنجه جوخ كورپه نين
 حياتى اوچون سون اولدو. شيرين يوخويا گئدن
 بير كورپه، آخى هاردان بيلردى صاباحى
 قارالاجاق. ياتديغى بو آنا قوجاغى سون منزىلى
 اولاجاق. اونلار صولح قرارى نين ايلك گنجه سى
 نين قوربانى اولدو. قارانليقدا قورخو ايچينده آغرى
 هيسسى ائدن بير اوشاق آغلايير. داغينتيلار
 آراسيندا قالان خديجه نين فريشته ووجودو
 ياشاماق اوغروندا موباريزه آپاريردى.

واليدئينلرى نين بير ياشلى باجيسى ايله مشغول
 اولدوغونو گورن بالاجا خديجه چاي شوشه سى
 نين آرخاسينجا گئدير و همين اوتاقدا يوخولايير.
 حيات بير آز اولدن اونلارين طالعييني
 آييريبيميش. خديجه نى ياشاتماق اوچون... منفور
 دوشمن گولله سى كورپه بالالارينا شيرين لايلا
 دئين واليدئينلرينى و بير ياشلى باجيسىنى حدف
 آلدى. باجيسى آناسى ايله بير تابوتدا گومولدو.
 خديجه ايسه آنا قوجاغينا بير عومورلوک حسرت
 قالدى...

بو گنجه اوچ ياشلى بير اوشاق، عاييله سيني
 ايتيردى.

او، دؤولتيميز طرفيندن نزارته، حكيملرپيميز
 طرفيندن موعاليجه يه گوتورولدو. بير نئچه
 گوندن سونرا ساغالاراق ائولرينى، عاييله سيني
 ايسته دى.

يانيندان هئچ آيريلمايان خالاسى گوز ياشلارى
 ايچينده اونو نئجه ساكيتلشديره جگيني
 دوشونوردو. داغيلان ائوينى كورپه اوشاغا نئجه
 گؤسترسين آخى؟ خديجه ائله هئى آغلاييردى.
 گاه آناسيني گاه دا آتاسيني چاغيريردى. گوزو
 يوللاردا ايدى.

اويكو - حكايه ÖYKÜ - HEKAYE

Fidan Nizaməddin qızı (iki hekaye)
 فيدان نيزام الدين قيزى عبدالرحمان او
 دان ايكي اويكو

۲۰-جى عصرين ۲۰-۲۱-جى ايللرى نين اوشاقلارى
 پاندنميا و وطن موخاربه سى نين شاهيدى
 اولدولار. بو دؤورده بوتون دونيانى بوروين
 پاندنميينين و ۴۴ گونلوق ايکينجى قاراباغ
 موخاربه سى زامانى اوشاقلارين معنوى
 دونياسيني پسيخولوژى عالمريني عكس
 انتديرن حكايه لرى ايشيق اوزو گورموشدور.

يتيم قالميش اويونچاقلار

Yetim qalmış oyuncaqlar

اوكتيابر آيى نين ۱۶-دان - ۱۷-نه كئچن گنجه...
 گنجه شهرى... گنجه ساعات ۰۰:۴۵. اوغولتولو بير
 پارتلاييش سسى ايله توزاناق قالخير، گؤز-گؤزو
 گؤرمور. آنالار ديزلرينه دؤيه رك هاراي چكير،
 آتالار دلى كيمي اللرى ايله داغيلميش ويران

وئردى. عادتىن آنالار اۋز اۋولادلارنى وطن تورپاغى اوغروندا فدا ائدير. گنجە شەرىندە باش وئرمىش ائرمى تئرورو گنجە سىندە بو آغىر يوك كۆرپە لرین ظریف چىگىنلرینه، اوشاقلیق حیاتینا قىسمت اولدو. اونلارین اوشاقلیغینا اوغاقلیغىنى ایتىرمک، بۇیومە مىش بۇيوكلوك نصیب اولدو. و بو گنجە دن خدیجە نین عاییلە سى بوتۇو آذربایجان اولدو.

شەید اوشاقلاردان مکتوب

ŞƏHİD UŞAQLARDAN MƏKTUB

من برده دنم... من گنجە دن... من خوجالیدانام... بیز محاریبه ده اۋز بۇيوكلوكوموزو ایتىرمىش اوشاقلاریق. هئچ واخت بۇیومە ین، ابدى اوشاق قالان شەیدلریک. سیز بو داغیلمیش ائولری تیکە جکسینیز، یوللاری یئنىدن دۇشیه جکسیز، یانمیش اوتوموبیللری یئنیلری ایله عوض ائده جکسینیز. اما بیز بیر داها قاییتما یا جاغیق. بیزی هئچ کیم هئچ واخت سلیقلى گئیىندىریب مکتبه، سینیف اوتاقلاریندا درس کئچمه یه یولا سالمایاجاق. بیز ایمتاحان هیجانی، عالی مکتب سئوینجینی یاشامایاجایق. انا لایلاسى و آتا

بالاجا الینی قاپییا اوزادارق، ائوه، والیدینلری نین یانینا گئتمک ایسته دیگینی بیلدیریدى. خدیجە یالنیز اۋز چای شوشه سى ایله یوخویا گئیدیدى. بو چای شوشه سى اونا دوغما یئگانه اشیا ایدی، داغینتیلار آلتیندا قالارکن هر آغلایاندا چای شوشه سینی آغزینا یاخینلاشدیریر، کیریگىرمیش. بیر نئچه هفته کئچدی، خالاسى خدیجە نى اۋز باغچاسینا آپاریدى.

باغچا اونلارین ائولری نین یاخینلیغیندا یئرلشیردی. خدیجە خالاسى نین الینی بوراخیب دللى کیمی ائولرینه داغیلمیش خارابالیقلارا طرف قاچدی. سئوینج ایچینده دؤنوب خالاسینا و اورایا توپلانان اینسانلارا باخدی. بیر قروپ مکتبلى بییه سیز قالمیش اویونچاقلارین سیرا ایله دوزولدویویئرگول قویوردو. اونلار خدیجە نى قوروماق مقصدى ایله اوزاقلادیرماق ایسته دیلر. بورا هم توزلو، هم ده داش کسکلى ایدی. خدیجە ایسه چوخ خوشبخت ایدی. خالاسى اونون الیندن توتاراق، ایسته دیگی یئرە دوغرو آپاردى. او، مکتبلىلرین گول قویدوغو اویونچاقلاردان بیرینی گؤتوردو. بو اونون و باجیسی نین ان سئویملی اویونچاغى ایدی. او، یاغیشین آلتیندا قالمیش و هله ده ائولری نین قوخوسونو داشییان اویونچاغى ان عزیز وارلیغى کیمی مؤحکم قوجاقلادی. خدیجە یئتیم قالمیش اویونچاغینا سانکی اۋز دوغماسى کیمی صاحب چیخدی.

ائرمى وحشیلگی مینلرله خدیجە نى عاییلە سیز، یاخود دا، یئتیم قویوب، گله جگینی شیکست ائدیب. اونلار یالنیز یاتمیش کؤمکسيز وضعیتده اولان اوشاقلارلا موباریزه آپارماغى باجاریر، "خوجالى فاجیعه سى" نده اولدوغو کیمی.

خدیجە بوتون اوشاقلار کیمی، دونیادا ان قیمتلى وارلیغینی عاییلە سینی وطن اوچون شەید

سى نىن ساكىنلر يىك. بىزى داغىن تىلار آلتىندان ساغ چىخارا بىلمە دىلر.

من خوجالىدانام، بىرىنجى صىنىفدە اوخويورام. حرفلرى كئچىپ قورتارمىش دىق. نووروز شىلىگىنە و اليفبا بايرامىنا حاضىرلاشىردىم.

منىم آتامى دا، آنامى دا گۆزومون اۋنوندە قتله يئتىرىلر. آتامى خىطىمىز دە كىيىنگىن كىندىرى ايله ھىمىشە كۆلگە سىندە اوتوردوغوموز آغاچا سارىمىشىدىلار. آنامىن ايسە كورگىنە قاينار قازان باغلامىشىدىلار. اولجە خىطدە كىياوجاقتا او قازانىن اىچىندە سو قايناتدىلار. او اوجاقتا آنام ھىمىشە يوخا بىشىردى. عطرى عالمە يايىلاردى. اوشاقلار قاپىمىزدان ال چىكىمىزدىلر. ھىمىن قاينار سو ايله دولو قازانى آنامىن كورگىنە باغلايدىلار. اودونلارى ايسە آتامىن آياگى نىن اوستونە يىغدىلار. آنام دلى كىمى خىطى دۋور ائتىدىكجە آتام قىشقىرىردى. من ھر دفعە آناما ياخىنلاشاندا آنامىن كورگىندىن اوستومە قارنار سو تۆكولوردو. آنامى دا، منى دە ياندىرىردى. منى ھىمىن قازانىن اىچىنە آتدىلار. آتام آغاچلا بىرلىكدە آلويلاناراق ياندى. آنام دا... منىم يانمىش درىمى سويماق اوچون بىچاقتا اوستومە گلدى ائرمىلر. سونراسىنى خاطرلامىرام...

بىزى سن خاطرلا آذربايجان عسگرى، بىزىم يارىمچىق قالمىش آرزولارىمىز، عومورلىرىمىز سەنە امانت اولسون. بىز بىر اۋلر، مەن دىرلىرىك! بىزدىن سونرا ھىچ بىر اوشاغىن حىياتى نىن ايشىغى سۈنمە سىن، دونىاسى قارالماسىن. دونىادا ھىچ بىر خالقىن آذربايجان عايىلە لرى نىن، اوجاقلارى نىن داغىتماسىنا جورأتى يىتمە سىن. قانىمىز تۆكۈلن بوتون تورپاقلاردا اوشاقلار راحت، حضورلا ياشاسىن. بوتون دونىا ائرمىنى قتلى عامىنا سوساراق، گۆز يومسا دا، سن اۋز قدرتىنلە، بىزىم قىصاصىمىزى آل! سن سوسما – آذربايجان عسگرى!

سىغالىنا ھىسرت قالان اوشاقلارىق. اۋزوموز دە ھىچ بىر زامان آتا آنا اولما بىلمىە چىك. بىز سئوگىدن، قاينىدان محروم، ابدى اوشاق قالان موخارىبە يە شاھىد - شھىد اوشاقلارىق! بىز ائرمىنى تئرورونون قوربانلارى بىق. ملكى شىخىلرە قارشى اىستىفادە سى قاداغان اولونموش "اسمئىچ" راکتى نىن كاستىلى بومبالارى نىتىجە سىندە شھىد اولموشوق. اوشاقلارنىن ووجودلارى بو راکتلىرىن بومبالارىنا دۋزرمى؟ اىنسان حقوقلارى نىن مەدافىعە چىسى حساب اولونان دۋولتلىر، تىشكىلاتلار و بوتون دونىا بو تابلونو گۆرمە يە دۋزور!!!

من برە دنم، آدىم آيسودور. اىكىنجى صىنىفدە اوخويورام. خىطدە قونشو اوشاقلارلا اويناياركن گونورتا آدانى نىن سىسىنى ائشىتتىم. آردىنجا پارتلايش سسى... ائرمىلر بىزىم مەللە يە راکت ائتمىشىدى. ھر يئرى قارا توستو بورودو. سونرا... سونراسىنى دوپمادىم... اياقلارىم يئردىن اوزولدى. اىنسانلار قاچىردى. ھاراسا تله سىردى. قاچانلارنىن اىچىندە آتام دا واردى. آتام بىر اوشاغىن پارچالانمىش، داغىلمىش حىصە لرىنى توپلايدىردى. آتام ائلە ھىنى منى چاغىرىردى. من اوردان اوزاقتلاشىردىم.

سونراسىنى نە ائشىتتىم، نە دە گۆردوم...
آما آنامىن سسى ھەلە دە قولمايدىر. آيسوووو...
من گنجە دنم، بو ايل طلبە آدىنى قازانمىشىدىم.
اونيوئرسىتتە گئتمك قىسمت اولمادى مەنە. بو سىسلر ائرمىلرىن گنجە دە تۇرتدىگى قتلى عامدا كۆرپە ووجودلارى پارامپارچا اولموشاوشاقلارنىن فرىدادىدەر. آنالارىنى اىستە بىر...

بىر ياشلارى يىنىجە اولموش اوشاقلار دىر...
اونلار منىم قونشولارىمىن اوشاقلار دىر. بىز راکت آتتىنە معروض قامىش بىنلارنىن ان آشاغى مرتبە

آقا اجازه! ما بریم خارج؟

حمید رضا مظفری

و هورا می کشیدند شبیه همین "هزار و سیصد آفرین، بچه خوب و نازنین، فرشته روی زمین" که این روزها میگویند!! یادمه روی یکی از صفحات کتاب عکس "سیچان" کشیده شده بود و ما هم "سیچان" را خوب می شناختیم و اصولاً در آن سالها در اکثر خانه ها "سیچان" وجود داشت و بچه ها ترسی ازش نداشتند و باهاش بازی میکردند، من خودم در خانه مان جلوی سوراخی که "سیچان" بغلِ درِ انباری ساخته بود چند تا نخود پخته از سهم آبگوشت نهارم را در فواصل کمی از هم میچیدم و ساعتها دراز کشیده روی متکا جلوی لانه، کشیک میدادم تا "سیچان" زبر و زرنگ به هوای نخودها از سوراخش بیرون بیاید و من یک دل سیر تماشاایش کنم...

آموزگارمان انگشتش را روی عکس "سیچان" گذاشت و از نفری که در ردیف دوم نشسته بود اسم این حیوان را پرسید، آن محصل هم که برای جواب دادن عجله میکرد از جایش بلند شد و انگشتش را بالا گرفت و با صدای بلند و بریده بریده گفت: آقا اجازه: سیچان! ما همه لبخند رضایت زدیم که دوستان جواب درست داده است... آماده میشدیم که برایش دست بزنیم که معلم مان اخم کرد و با دست همه را ساکت کرد و ادامه داد: اسم این حیوانِ موذی "موش" است. حالا همه با هم تکرار کنید: "موش" و ما هم با ناباوری تکرار کردیم "موش" در حالیکه ته دلمان می گفتیم "عجب آدمی! اسمش را هم گذاشته معلم! به سیچان میگوید: "موش" و سگرمه هایمان را درهم کشیدیم. عکس بعدی "دَوَه" بود، این را دیگر مطمئن بودم که "دوه" است، هر سال اوایل پاییز چند تا ازین "دَوَه" ها برای سوخت زمستانی منزل مان از دهات اطراف هیزم میاوردند، جلوی منزل روی زمین می نشستند تا بارشان خالی شود و در همان حال دهانشان را می جنباندند و پدر بزرگم میگفت دارند آدامس (سقر) ...

روز اول ماه مهر در جولفای ۶۰ سال قبل:

آقا اجازه! ما بریم خارج؟

دوره کودکی ما بدون تلویزیون و دیگر وسایل معمول ارتباطی گذشت بدین خاطر من تا هفت سالگی و رفتن به مدرسه کلمه ای فارسی بلد نبودم هیچ فامیل یا همسایه یا دوست و آشنای فارس زبان هم در شهر مرزی و دورافتاده ما، در شمالی ترین نقطه آذربایجان شرقی وجود نداشت تا لاقل گوش مان به شنیدن کلماتی به جز زبانی که مادر یادمان داده بود عادت کند... با این اوضاع و احوال بود که رسیدیم به سال ۱۳۴۱ هجری شمسی و در اول مهر ماهش من را از همچو وضعیتی برداشتند پرت کردند به محیطی که دبستان پهلوی جلفا نام داشت و در آن همه درس ها به فارسی گفته میشد و آموزگارش به فارسی حرف میزد و ماهم سی نفر، کور و کر و لال پشت نیمکتها نشسته بودیم و هاج و واج نگاه میکردیم...

یادم میاید که یک کتابی داشتیم با قطع بزرگ و عکسهای رنگی که معلم آنرا پای تخته سیاه رو به طرف ما، باز میکرد و انگشتش را روی عکسی میگذاشت و به نوبت از ما میخواست اسم فارسی آنرا بگوییم، و اگر درست میگفتیم برایمان دست میزدند

نشستم سرچایم، از معلم و مدرسه بدم آمد روزها از پی هم آمدند و گذشتند و من هر روز صبح به زور و با گریه و زاری روانه مدرسه می شدم و آخر وقت، مثل پرنده ای که از قفس آزاد شده باشد به سوی خانه پرواز می کردم....

یادم میاید آنروزها دقایق و ساعات سخت و کسالت بار و غیرقابل تحمل یادگیری و آموزش در کلاس را بچه ها با اجازه گرفتن از معلم و رفتن به بیرون به انتها می رساندند و سپری می کردند. معمولاً در هر ساعت درسی نصف بیشتر کلاس برای آب خوردن یا رفتن به دستشویی از کلاس خارج میشدند. آنهایی که برای آب خوردن میرفتند اجازه می گرفتند و می گفتند: آقا اجازه! ما بریم آب بخوریم ... اما آنهایی که برای دستشویی و در واقع قضای حاجت اجازه می خواستند می گفتند: آقا اجازه ، ما بریم خارج؟.... این دو نوع اجازه گرفتن در آن روزها اینطور در ذهن من مانده بود که در زبان جدیدی که در مدرسه به ما یاد میدهند "خارج" به معنای دستشویی یا "مستراح" است که ما در خانه بکار میبریم! و این تنها من نبودم که اینطوری فکر میکردم همه بچه ها مثل من بودند طوریکه گاهی وقتی معلم از یکی از همکلاسی ها که زیاد سرچایش وول می خورد مشککش را می پرسید جواب می شنید که : آقا اجازه! خارج داریم!! (یعنی دستشویی داریم). تا دو سه سال بعد از آن هم هر موقع بحثی و صحبتی در خانه یا بیرون خانه پیش میامد که فلانی رفته خارج ، من فکر می کردم که رفته "دستشویی"!!! و تعجب می کردم که برای رفتن به دستشویی که کار بسیار ساده ایست بعضی ها چرا اینقدر سخت میگیرند؟!!..... حالا هم که حدود پنجاه و چند سال از آنروزها می گذرد باز هم بکار بردن لغت "خارج" برایم سخت است و حس خوبی در من ایجاد نمیکند....!!

"عکس : سمت چپ من هستم در کلاس اول ابتدایی در جولفا"

@el_bilimi

می جوند و ما بچه ها هم دم می گرفتیم : "دَوَه دَوَه ساققیزین وئر مَنَه".....

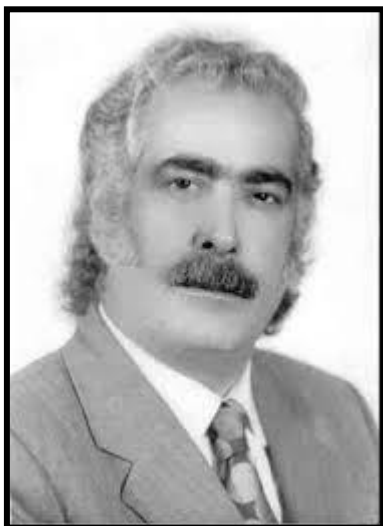
معلم انگشتش را روی عکس "دوه" گذاشت و از بغل دستی من اسم حیوان را پرسید. راستش حسودیم شد! کاشکی از من می پرسید. با صدای بلندی می گفتم "دوه" و اگر لازم میشد شعری هم برایش می خواندم "دَوَه لر قاطار- قاطار، گنجه لر چولذَه یاتار...." مطمئن بودم که معلم خوشش میامد و کل کلاس یک آفرین بلندی برایم می کشیدند. بغل دستی ام هم جواب درست داد و با صدای بغض کرده ای اسم "دوه" را گفت. اما باز هم معلم اخم کرد و از تشویق خبری نشد گویا این حیوان هم "شتر" نام داشت!! ماهم مثل معلم اخم کردیم و در هم فرو رفتیم گویا اینجا در این کلاس همه چیز با آنچه ما دیده و شنیده و زندگی کرده بودیم فرق داشت! "شتر" در گوش مان طور دیگر صدا میداد و ناآشنا بود. ما "دوه" را دوست داشتیم ولی از "شتر" خوشمان نمیامد!!

نوبت من که شد معلم "اوت" را نشان داد و از پدرم که ناظم مدرسه بود اسم برد و گفت : حالا پسر آقا ناظم، شما بگو ببینیم که اسم این که در شکل نشان میدهم چیست؟ من خودم را جمع و جور کردم و بلند شدم، صد در صد میدانستم که آنچه که معلم نشان میدهد "اوت" است و ازین "اوت" ها در ساحل ارس بسیار زیاد وجود دارد و من با دوستانم، قبل از مدرسه از صبح تا شب روی آنها بازی کرده ایم دنبال هم دویده ایم و وقتی خسته شدیم روی همین "اوت" ها دراز کشیده ایم اما میدانستم که این معلم احمو باز هم از خودش چیزی در میآورد و می گوید و جواب من را قبول نمی کند با این وجود با صدایی که خودم هم به سختی شنیدم و برای گوش خودم هم ناآشنا بود گفتم : "اُت" .

معلم این بار اخم نکرد و عوضش خندید و حین خنده گفت : نه خیر! پسر آقا ناظم این "اوت" نیست این "علف" است "علف"!!!

دالغالی ديليم
 قوی آشسين داغلاری
 اوجالسين سسيم
 سن منيم کۆنلومون،
 شاه داماريسان
 آنامين ايلک وئرن،
 ياديگاريسان.
 دورموشام داغ کيمين،
 آرخامدا ديليم،
 قوی دوشسون ديللره
 مين "قاچاق نبي"
 "هاجر"ی اوزوندن چوخ قوچاق نبي.

**بولود قارا چورلو (سهند)
 آنا ديليندا دانيشماق ياساق**

طالعيمة سن باخ، دوشونجه لريم ياساق
 دويغو لاريم ياساق، دويغو لاريم ياساق
 کئچميشيم دن سوز آچماقيم ياساق
 آتا بابامين آدين چکمييم ياساق
 آنامدان آد آپارماقيم ياساق
 ياساق، ياساق

**شعريميز – سوزوموز
 ŞEİRİMİZ- SÖZÜMÜZ**

**محمود دالغا
 گوی خزر**

سنوه بيلمه ديم،
 سنی من نندن؟
 سنه سنوگيلى ديليم اولمادی!
 بو يانيق اورکين جوشان سؤزلرين
 سنه سؤيلىين ديليم اولمادی.
 نئجه سؤيلىيم بو موحبتی؟
 نئجه قانديريم بو سخاوتی؟
 بير- ايکي، نئچه قارا سؤزايله
 يادلارين ديلينده،
 سنوميرم گؤزل!
 اوزومون سنوملی،
 گؤزل ديليمده
 سنويرم من سنی،
 دلی لر کیمی.
 آچيليب دومان بو باغ اوستونه
 گل چيخاق يئننى دن بير داغ اوستونه
 دانيشاق، گوروشک،
 "کوراوغلو" ديلين
 يانديران، کسررن،
 اودا، بيچاغا
 گوسدرک، قانديراق،
 بابکين ديلين.
 "گوی خزر" کيميندير،

گوڤنى دن گوڤزبه، شرقیدن غربه
از گوڤنى تا گوڤزى، از شرق تا غرب
هانسى خالقى گوردون بيزيم تک ذليل

ای دوغما يوردومون ناموسلو اوغلو
آغلاما گوڤزونون ياشينا قوربان
گلدیین او دوغما عزیز دیيارین
اولوم، توپراغینا داشینا قوربان
گره ک گوزلریندن گوز اورته بیر کس
قارقا یوواسینا یاناشا اگر
نيه وطنیمی سئومییم نیه؟
من بیر قارقا دان دا اسگیکم مه یه؟
نيه وطنیمی سئومییم نیه
من بیر قارقا دان دا اسگیکم مه یه؟

قویون محکوم اولوم میللت چیلیگه
دونیادا میللتین سئومه ین کیمدیر؟
دیلین، ائلین، یوردون تالان ائتسه لر
آجیغیب باشینا دویمه ین کیمدیر
من دئمیرم اوستون نیژاد دانام من
من دئمیرم ائللیم ائللردن باشدیر
منیم مسلکیمده منیم یولومدا
میللت لر هاممییسی دوستو قارداشدی
آنجاک بیر سؤزوم وار:
منده اینسانام، دیلیم وار،
خالقیم وار، یوردوم یووام وار
یئرده ن چیخمامیشام گوبه لک کیمین

بیلیرسن، بیلیرسن
آنا دان دوغولاندان بئله اؤزوم بیلیمییه بیلیمییه
دیل آچیب دانیشدیغیم دیلده
دانیشماقیم یاساقیمیش یاساق، یاساق

قارقیش زمانه نین قانونلارینا، قارقیش
قارقیش اوره ک لری آبییرانارا
قارقیش اینساناری قفسه سالیب،
بشر حوقوندان دم وورانلارا
کیمه دئملی ینک دردیمیز بیز
درد بیلن کیمدیر، سوز آنلایان کیمدیر
اسیر بیر میللته، محکوم بیر اله
قایغی چکن کیمدیر، آغلایان کیمدیر

میللی آزادلیکلار اسری اولسادا
هر یئرده هر یاندا آدی بو اسرین نه ائتمک
دونیا نی بوغدا توتسادا
ککلیکین روزوسو چینگیل دیر همین
کوره، ویتنام، آلمان بولوندو
آنجاک دنیا بولدو بئله بولونمه لر وار
سؤز گلیب چاتاندا آذربایجانا
بیر مثل وار فارسدا: «اینگار نه اینگار»
بو شرف، بو شوکت، بو شوهرت بو شان هورا
دوغورداندا بیزه عار اولسون
حایاتین بیر امانسیز قانونو وار

تعصوب سوز میللت گله ک خار اولسون
میللی تعصوبدان سؤز سالدیم اولسون
اصلینی ایتیرن حارامزادا دیر
مرد اوغول وطنین حاققینی ایتیرمز
وطن اینسانا آن بویوک آنادیر
دیلمی دایمدان چیغارسالاردا
گوی قارداش دردیمی دئییم باری بیل

نام جناس

مفتون کونلوم اوز دوندرمه سئوگیدن
هر زهرلی تیکانینا گول دئه سن
قوی قارا ساچینا سالسین سئوگی دن
سارسیماسسان سئوگیلینه گول دئه سن

ائله داوران احسن دئه سین هر عاقیل
آرزولا هر کسه بول روزی آغ ایل
تاپیلماز آجیخلی باشلاردا آغیل
سوز دیه نده آجیخلی یوخ گول دئه سن

بیر گون یخار ناحق آخان قان قالا
اینانما کی یئرده قیصاص قان قالا
بولبولسه نسه کونول وئرمه قانقالا
آختر گینن اینجه لیگی گولده سن

(شاوللی) حاخ سوزو سویله دریندن
قورخما گینن سویسالاردا دریندن
عاقیلر عارفلر کئچسین دریندن
خالقیندان آل چیچکده سن گولده سن.

بیزیمدیر

بیزه مقدسدير آنا یوردوموز
آذربایجان کیمین وطن بیزیمدیر
اولو بابک کیمی اصلان صیفتلی
دشمن کمینینده یاتان بیزیمدیر

آراز قیراقینین قیشیدا یاز تک
اوره کله ر قاینایر بوردا آراز تک
عاشیخلار دیاری او گرمه دوز تک
سازلا سوزله حاققا چاتان بیزیمدیر

حجت محمدی شاوللی دان شعیرلر

باشیمیز بلالی اوزوموز قارا
قلبیمیزده ده وار یارا آقارداش
آجیننان یاتیریح گون اورتویاجان
یوخدو جیبیمیزده پارا آقارداش

یوخسوللوخ هامینین سیخیر باغیرینی
یاشادیر جانیندا آجی آغیرینی
چکیر محکمیه اوغرو دوغرونو
بعضنده چکدیریر دارا آقارداش

باهالیخ زلی تک بسله یر جانین
ظلمونن سومورور ملتین قانین
بیزیم بو اولکده آنجاخ انسانین
سالیر گیزیلی دردین جارا آقارداش

ازلدن قایدادیر یالتاخ بشرده
اوز یئرین تانیمیار خئیرده شرده
یوخدو گوزلرین اوزونده پرده
آفات دوشوب ناموس عارا آقارداش

داسا چیخیب خالقین یاوان چوره گی
محو اولونوب صاف آرزوسو دیله گی
غم داغیدی(شاوللی)نین اوره گی
دردینی آپارسین هارا؟ آقارداش

الیزدن عومرونده مین گیلئی یازار
ائی منی ایلان تک چالان آرزولار

قارا باغ

سن تاریخین یاراسیسان
اورکلرین پاراسیسان
خان چوبانین ساراسیسان
سینن اوسته ظلم ایزی وار
گوزونده غم دنیزی وار

ائی وطنین ایلک نفسی
سندھ وار حیات هوسی
بومبا سسی سیلاح سسی
تیترتسه ده هر داغینی
سوندورنمز چیراغینی

دردین چوخذو یاران درین
نیسگیلیسن اورکلرین
شجاعت تک کلبجرین
حسرتینده سولانین وار
محبسلرده قالانین وار

تاپدالاندی ناموس آراین
تالان اولدو دولت وارین
لایلا سیندا آنالارین
حزین حزین گئدیر آدین
اورکلری دیدیر آدین

دردین یثتیب نهایته
کیمه گئدک شیکایته
خوخالیدا جنایته
معروض قالب قارا آغدا
پارام پارچا قارا باغدا

بیر بیره کومکدیر اهر کلئبیر
گول چیچک مکانی قانقاللی شئیوه ر
هر یئر بیزیم ائلین تعریفین دییه ر
دییه ر بس گون چیخان باتان بیزیمدیر

(شاواللی) فخر ائت کی قاراداغلیام
گرکده آراز تک جوشام چاغلیام
حاخ دانیشان قهرمانلار اوغلوپام
مظلوملار الینن توتان بیزیمدیر

آرزولار

حسرتینه قول ائیله دی کونلومو
ناکام اورگیمده قالان آرزولار
یولونا گوز تیکدیم سن قایدینجا
ائله دی عومرومو تالان آرزولار

ایزین اورگیمده ابدی قالدی
چگدیکجه دردینی عومروم آزالدی
دردلرین دوغروسون جانیماسالدی
آخیردادا اولدو یالان آرزولار

کونلومه بیر سئوگی سارایی قوردو
گئتدین اورگیمین تالاندی یوردو
گاه عرشه قالدیردی گاه یئرّه ووردو
هر ساهات بیر هاوا چالان آرزولار

بیر آندا کونلومو الیمین آلدی
سنین آیاقیوبین آلتینا سالدی
داها قایتارماقی ایللره قالدی
منیم منلیگیمی آلان آرزولار

(شاواللی) یاشادی غمیره بازاز
دیلینده ناله وار جانیندا آزار

سونرا يئنه يورولاق!
 سونرا بئزسك، گندهريك...
 گل، بير ده باتاق گوناها، سونرا تۆوبه ائدهريك!...
 سنى ساده جه گۆزل گولوشلرينه گۆره سئوه بيلهرم.
 و بلکه ده،
 سنى ساده جه گۆزل گولوشلرينه گۆره سئویرم...
 بيلمیرم.

سندن سونرا نه اولاجاق،
 دوشونمورم.
 سندن اۇنجه کيم وارسا اونوتموشام،
 اۇزوم ده ياددان چيخميشام، دوکتورا!
 اۇزوم ده اونودولموشام...
 من ايندى اوزگونم، روحوم پارام پارچادی
 ايندى او درين باخيشلارينين دولانباچيندا آزا بيلهرم.
 سنين اوياق قالدیغين، آغلادیغين بوتون گئجه لره،
 کئشیک چکه بيلهرم، دوکتورا!
 سنه شعر يازا بيلهرم...

بو گون آنلادیم کی، دوکتورا!
 منی بو سرسری عؤمرون سونونا، سن اؤتوره بیلرسن...
 هئچ واخت منیم اولمايان خوشبختلیبی،
 گتیره بیلرسن...

منه بير آز اومید وئر...بوخ، یاشاماق بوخ، یاشلانماق
 اوچون!...

بیرجه سؤزون بس ائدر-
 حیاتا برک-برک توتونماغا،
 بیرجه گولوشون بس ائدیر،
 هامینی سئومه به...

سنی سئودیم کی دیشیم،
 سئودیم کی، اومیدیم اولسون حیاتا باغلانماق اوچون...
 من سنی چوخ سئودیم، دوکتورا! چوخ...
 گل بیر ده باتاق گوناها، سونرا تۆوبه ائدهريك...
 @SheirOcagi

سن مظلومسان اوتن چاغدان
 کسیلبدیر سولون ساغدان
 (شاواللی) یام قارا داغدان
 قاراباغ دئییب آغلارام
 یاس توتوب قارا باغلارام

"غزل"

منیمده بو جهان ایچره گول اوزلو بیر نیگاریم وار
 الیندن دوققوز آیلیق قیش اوچ آی سولقون باهاریم وار
 یئریشده آهو تک اولکه ر گولوشده گول له ره سرور
 یاناق آل لاله یه به نزه ر بویو سرویم چناریم وار

کونول هجرینده یاندیقجان اولور آرتیقدا مشتاقی
 نئیستان تک جانیمدا مین سیزیلتیم آه و زاریم وار

بیر آن گوردوکده بیر عمر اولموشام عشقین گرفتاری
 طبیب لر قالمیش عاجز درمانیندان بیر آزاریم وار

تار اولموش گوزلریم بیر آن یغیشماز یوللاریندان هئچ
 قایتماز بیر داها اونان نه یئرسیز اینتظاریم وار

باخیرسان ظاهیری اینسان ولی اصلینده بیر داشدیر
 گوره ن ظن ائتمه سین بس دیل بیلن اینصافلی یاریم وار

(شاواللی) بیر آئین دردین بیر ایل چکمکده ماهیردی
 یوز ایللر چکمگه بوندان بئله غمدن زوماریم وار

جلیل جاوانشیر

دوکتور

ایکیمیز ده گیللی بیگ، طالعدن، سئوگیدن، آداملاردان.
 بیر داها باتاق گوناها، سونرا تۆوبه ائدهريك!

اینسانلار اونوتقان سا، بیز نییه روحدان دوشک؟
 گل، یئنیدن آغلاياق، عذاب چکک!

گل، بیر داها آلداناق، دوکتورا!

بو سونسوز دىنيزىن بطنىدىن ايندى،
بئلهجه دوغولور، اؤلور آرزولار.

باياغى نغمه لىر قوشوب اوخويور،
باشىمى قاتماغا نغمه كار دىنيز.
شكله نىب گور نچىه بالىق قولاغى،
سسىمى ائشىتمىر اما كار دىنيز.

بو نه واهىمه دىر، بو نه تىلاطوم؟!
دالغالار ائله بىل دورور قىدىمه.
دىنيزى چاشدىرىب اوغرو گور كىمىم،
كۆپك بالىقلارى هورور اوستومه.

ايندى بو واهىمه، قورخو ايچىندى،
بىر اومىد دوغولور هر آدىم باشى.
هاچانسا منى ده خاطرلاياچاق،
بىر سو پرىسىنىن بالىق يادداشى...

جمال ثريا

بىلىرىم سىنه گئدىن يوللار قاپالى،
اوستىلىك سىن ده هئچ بىر زامان سئومه دىن منى.

نه قدر ياخىندان... و آرادا اوچوروم!
اينسانلار، ائولر آرامىزدا دووارلار كىمى.

اوياندىم، اوياندىم، هپ سىنى دوشوندوم،
يالىز سىنى، يالىز سىنى گوزلرلىنى.

سىن بايان نىهايت، سىن اولوموم، قالىمىم.
من آرتىق آدام اولمام بو درده دوشىلى.

ايندى لىر ده بىر كۆپك كىمى قاچىرام اوردان اورايا،
بوخسا غورورلو بىر آدامام اصلىندى... اينان كى!

خليل رضا اولونور ك

اينانماق اىستردىم معجزه يه من.

هئچ يىردى، هئچ زامان، بارى بىر دفعه،
من اينانمامىشام موعجزه لىر.
آنچاق بو گون ائوه يولا دوشركن،
اينانماق اىستردىم موعجزه يه من.

اىستردىم اوشاقلار منى گورن تك،
موشتولوغا قاچىب قىشقىرىشاندا-
چىيىنىدە همنكى سىرىقلى پىنجك،
او، يئنه دورايدى همن ائواندا.

باخايدىم اوزونه ائله ساكىتجه،
بونو من دئمىرم، دئىن اوركدىر.
اونون هئچ نه يى بوخ، منى تك بىرجه-
قونور* گوزونده كى گولوش گركدىر.

گوزلر، دوغما گوزلر، آتا گوزلر!
سىزه حسرت قالىدىم هاچاندىن برى.
بىرىنچى دفعه دىر ائوه گندركن،
اينانماق اىستردىم موعجزه يه من...

خزر سلیمانلی

تنهالىق

بو دىنيز عومرومون قوم ساحىلىنه،
آخىر كى منى ده آتدى تنهالىق.
بوخسول طالعىمه، كاسىب بختىمه،
باخىب گولومسه بىر بىر قىزىل بالىق.

كۆهنه خاطرلر لپه لىندىكجه،
گوزومون ياشىنا قارىشىر سولار.

باش آچاغاغیمیش کۆهنه بیر یارا
 قانادی یولونموش بیر آرزو منده
 چیرپاجاق مییش اؤزون، درهدیوارا
 حسرتی حسرته قوناق اولان من
 نه بیله یدیم بئله گون وار قاباق دا
 گوندوزله گئدن چاغ ایشیق گونشده،
 غنیمت مییش دئمه ایشیق چیراق دا
 گۆبه لک دئییل کی اینسان ایلاهی
 دوغالدیر آختارام گزهم آنامی
 بو داریخما سنه آجیق گلهمه سین
 امرینجه سئویردیم گۆزل آتامی

سنه قوووشماغی درد دئییل منه
 آتامین اؤزوسن اینجیمه دئسه م
 اینجیمه گۆرنده آنا یوخلوغون
 داریخماسین چکیب، غمینی یئسه م

آناسیز آتامین قولاقلا ریندا
 نه بیلیم نه وه ده بیر تیلیر پرده
 آتام سئوینجیمی آغیر ائشیدیر
 بوتون درده اولور بو درد سرکرده

بارماقلاریمدا کی اوزو کلریمی
 آپاریب ساتیرام اؤز خیالیما
 آلیب گتیریرم بیر گوجلو سمعک
 یالواریب قالیرام، (گئتمه قاللا) یمدا

تانییم بو نه اوره کا! وئربسن منه
 گۆرمه دیم درد ده منه درد اولور
 هر گون آنام اؤلور، یادیم گلمیر
 آنجاق آتام، آتاللام!.. سارالیر سولور

خاطیرلامیرام یاری دولو بیر بارداقدان سو ایچدییمی،
 و ایچیم گۆتورمز، کناریندان کسيلمیش چۆره یی.

نئجه دفعه سنه اوزاقدان باخدیم ۵,۴۵ گمی سینده،
 هانکی شارقینی ائشیتسم، بیزیمچون سؤیلنمیش سانکی.

تک یانلی عشق، آدمی نئجه آبطال لاشدیریر!
 نئجه اونوتموشام سنین بیر باشقاسینی سئویدیینی!

اوشاقجا و سنی اوزن گیریشمه لریم اولدو،
 باغیشلا! بیر داها تکرارلانماز هئچ بیر ی!

راستلاشماق اوچون الیمدن گلنی ائده رم.
 بو بئله چوخ دا قولای دئییل گرچی...

آلیشیرام، سنی یالنیز خیاللاردا اوخشاماغا،
 بونون وئردییی خوشبختلیک ده، آز دئییل کی!

چیخیب گئده رم بو شهردن داها اولمازسا،
 سنسیزلییین، بیر آدی اولور؛ بیر آنلامی اولور بلکی.

اینان بللی ائتمم، سنی هئچ راحتسیز ائتمم،
 سون ایسته ییمی ده سؤیله یه بیله رم ایندی:

بیر گئجه یاریسی یازیرام بو مکتوبو،
 یالواریرام اونو اوخوما چرشنه گونلری!...

حکیمه بابا کشی زاده «نغمه»

آناملیق دئییلیمش اؤلوم سن دئمه
 اوسته لیک آتام دا اؤله جه ییمیش

یوخو (YOXU) گئرچییمیش، واری خام خیال
 کابوسلار رؤیا یا گوله جه ییمیش

قارسیداجاغیمیش آلوو اوره یی

حمیده

بهار ایزلری

سوئيله ندن دانیشمیرسان؟
کوسگون گئزيب باریشمیرسان
هیچ ایشیمه قاریشمیرسان
گونش کوسوب یئل اینجیب
دای سسیمدن ائل اینجیب

ویئرما منسیز داراغ باشا
قوربان اولوم قلم قاشا
گوزدن یاشیم داشا داشا
یاناغیمدا سئل اینجیب
دای سسیمدن ائل اینجیب

قارا خالین قوشا.قوشا
بندیرم یواسیز قوشا
قورخورام عمروم سووشا
شانه سینیب تئل اینجیب
دای سسیمدن ائل اینجیب

حمیده یم. یازا. یازا
دردیمی دئیرم سازا
جانیم یئغلیب بوغازا
سوسوب اینجه بئل اینجیب
دای سسیمدن ائل اینجیب

قنداب سادیق

QƏNDAB SADIQ

گوندوزلر ده قارانلیق گؤرورسن اگر
نه بو طولمتی آختار، نه دکى بیر نور.
گؤز یومماق اوچون سبب یوخدورسا مگر
قالدیغین یئر دار گه لر، سورعتلیجه دور.

ناشوکور دئییلیم اینجیمه تانریم
وئردیبین خیصلتدیر، شئعیر یازیرام
سن شاهیدسن درددن بیر دئییرمه
مین درده اوره کده قبیر قازیرام.
ناشوکور دئییلیم، اینجیمه تانریم...

رضامحمدزاده

شیطانی صفت

اوز ائوینده ، ئوزگه حسابین گئدن
راحت اولماز هر وقت غم ییر ، ییر
پاخیللیغین ، آشکار ایلر اعمالی
قونشونون یوزونه ، مین دییر ، دییر

آدام واردی ساتیب هیچ زادا وقتین
عمرو باده گدیب یازیق ، بد بختین
آدام وار چکنمیر دوستون پیشرفتین
یوکونون کشیننه داش دویر ، دویر

الله ایکی قولاق وئریب ، بیر آغیز
ایکی ایشید ، بیرجه دانیش دایان ، دوز
دیل یاراسی، تهمت، بیرده یامان سوز
هامینین قلبینه تز دیر ، دیر

بو محمدزاده ، حق سوزو یازار
حقدن غافیل اولان ، یولوندان آزار
بخیل ، نامرد ، بیره او مردم آزار
هر زمان شیطانا باش آیر ، ایر

Toy evi məzarlıq, qərənfil bala,
Sevgisi əbədi oldu İlhamın.
Fərizə duyanda düşdü nə hala,
Yıxıldı dünyası, uçurtdu damın.

Neçə ailəyə verdi bu əzab
Hələ də gəməyib onlar özünə.
Axı kim verəcək buna bir hesab?!
Ümid qalmayıbdır heç bir sözüne.

Gedəni geriyyə qaytarmaq olmur,
Azadlıq rəmzini qurdu şəhidlər.
Zirvədəki yeri heç kimlə dolmur,
Əbədi pillədə durdu şəhidlər.

QƏNDAB SADIQ 20.01.22
Bakı şəhəri

Səyyad Ziyadpur

Eyni boyadadır göylə gözlərin
Mavi gözlərindən gözlüyü götür!
pərdəsiz seyr etsin söylə gözlərin
Mavi gözlərindən gözlüyü götür!

Göz mavi, göy mavi, dəniz mavidir
Toxtaqlıq rəmzidir, təmiz mavidir
Mavi baxsın baxış kı səmavidir
Mavi gözlərindən gözlüyü götür!

İlham qaynağıdır şair könlümün
Bax ! Baxış payını ayır könlümün
Nə olar gözünü doyur könlümün
Mavi gözlərindən gözlüyü götür!

ne خیالین قاریشسین، نه فلک چاشسین
نه جیسمین هاوالانسین، نه روحون آشسین.
ائله قم دریاسینا بات بیردغه لیک
بیر کؤنولده سئل کیمی زهرلر داشسین.

حیاتین اویونو بو گویا بیلمیریک،
باغلایبب آغزیمیزی قصدله دینمیریک.
نجه کور ایمیشیکسه اوچوب سمایا
گؤیون یئددی قاتیندان یئره ائنمیریک.

خیاللار قوراندا بیز حیاتا آتیب،
ورق کیمی بورولوب خولیا یا قاتیب.
دیله دیگین آرزولار وئریب چوخ قوربان
هئج دیرچله بیلمه ییب دریایا باتیب.

بو دفعه ان اینجه تئل برک سیزیلداییر،
وظیفه ن بیتیر یاواش، " گئت " میزیلداییر.
آه-ناله سیندن باتیب چیخماییر سسی
بیر آز دا قال دئمکچون چوخ خیریلداییر.

Az görməyib xalqım müsibətləri
Tarixə yazılan bu qara yanvar.
Sınmadı onların dəyanətləri
Fəqət azad günün çox bədəli var.

Yaşandı o zaman qara faciə,
Qırdılar günahsız bizim camaatı
Gülləyə rast gəldi hər bir saniyə
Hərəsi geyindi bəyaz xaladı.

Bürüdü al-qana vəhşi cəlladlar
Neçə cavan necə kamsız getdilər.
Qara daşda qalib təkə o adlar
Dünyanın dadını tamsız yedilər.

Baxırlar oradan, o çərçivədən
Gülüb üzümüzə "qalxın" deyirlər.
"Əşi, nə olacaq zərrə civədən?!"
Qüdrətinə xalqın "baxın" deyirlər.

Ağlayıb qərənfil bağı olub qan,
Düşüb mərmər üstə ah-nalə edir.
Görür analarda qalmayıbdır can,
Utanıb göz yaşı xəcalət çəkir.

قارانلیخ یوللاری آزاخ گلمیشم
 تللری توکوبسن یل قاباقیندا
 ایکی ال داریان داراخ گمیشم
 پیالم بوشالیب خومارام خومار
 دولدور ایچیم ایندی یالاخ گلمیشم
 ایلر بوی غریب غریب گزمیشم
 قوللاری بوینوا سالاخ گلمیشم
 درد وبلا بورویوبدی جانیمی
 قادا بالا دردی آلاخ گلمیشم
 من شیدایام قاراگونلر یولداسی
 قارا گونده گونش ساراخ گلمیشم

میرزا صادق ۲۰۰ سال پیش در کتاب یئتدی نامه
 ی خود شعر عارف و فیلسوف نامی آذربایجان
 شیخ شهاب الدین سهروردی (قارقوشلو) ملقب
 به شیخ اشراق را چنین می آورد :

شیخ اشراق دن ائشیت

ائشیت بو قصه نی ای یار مشتاق
 کی صاحب قصه دیر اول شیخ اشراق
 قارقوش اولدو مولد اول جنابه
 دیل آچدی حرفه گوز آچدی کتابه
 یازیرلار شهر قیدار نبی ده
 ظهور ائتمیش او شیخ پاکدامن
 قالب عقلم گینه اوندان عجب ده
 کسیدلی باشی زندان حلب ده
 عربی ، تورکونی ، هم فارسیاتی

Əzaların şahı bircə cüt gözdür
 Şahı hallandıran şeyirdir sözdür
 Söz uman gözləri üsümə süzdür
 Mavi gözlərindən gözlüyü götür!

İsitmir dünyanın yemən_tüməni_
 Təkləyimə ayid olan küməni
 Bir yalqız adamam təltif et məni
 Mavi gözlərindən gözlüyü götür!

Başqa fikirləri yığ başından at
 Saralmış rəngimə bir az mavi qat
 Duyğumu səməni kimi yaşillat
 Mavi gözlərindən gözlüyü götür!

Hərə bir açıdan baxır səyyada.
 Baxış var hədədir baxış var əda
 Baxışına qurban ya öldür ya da_
 Mavi gözlərindən gözlüyü götür!

عباس انزابی (شیدا)

من سیزه قوناقم قوناخ گلمیشم
 یانا یانا یانیب یاناخ گلمیشم
 قویما آیریللا اوت یانان جانیمدان
 یانان دردی یازدیم یازاخ گلمیشم
 سنیخ ساز آل میشام اله سیزیلدیر
 سیزا سیزا چالیب سازاخ گلمیشم
 یولومی ایتیردیم گلنده یولدا

مهدی سر بازی علمداری اوگئی شهر

بو دوغما شهرین هر شئی اؤگئی،
کوچه‌سی، دوواری تانیمیر منی.
یورغون خیاوانین قولقلاری کئی،
دویماق ایسته‌مه‌ییر تانیش-اؤزگه‌نی.

بلکه بو شهرین یادی دیشیب،
بلکه ایستک‌لی‌سی کؤچوب دونندن.
بلکه ده آغزینین دادی دیشیب،
سئوگینین تندیری جادی دؤنندن.

کؤله سالیب اله، هیجران-سئوگینی،
اسکی سئوگیلی‌ر، بو گون یاسلی‌دیر.
نه مرامی بللی، نه سؤز، نه دینی،
ووصال قاپ- باجاسی، چو خدان پاسلی‌دیر.

آغلا ییر غریب‌جه توتقون بولودو،
گؤینه‌ییر، یاراسی قایساق‌لی شهر.
گونشه، چیچه‌یه وورغون بولودو،
داملاسی باغیریر، دالاندا سحر.

نه بیز اسکی بیزیک، نه حال اسکی حال،
دوراق ییغیشدیراق، چولو- پالازی!
شهر قهر ایچره، بوتون قالماقال،
آرتیق اوتانماسین شهر ان آزی!

یارپاغی سارالمیش آغاجلارینین،
بئینینده قاریمیش قیزین سسی وار.
دردی درد اوسته‌دیر بو گون- یارینین،
باهاری پاییزدیر، پاییزی هاوار...

ائدیب داخل سوزون ده چوخ نکاتی
قیلیب اسرار حقّی چون عیانی
وئریب جانین اولوبدور جاودانی
قالیب دیر ییرمی دن آرتیق کتابی
ائدیب دیر شهره اول عالی جنابی
رضا اولسون بو گون خواننده بیزدن
گتیردیم یئئدی بیتی اول عزیزدن
بو یئئدی بیتی شیخ اشراق دن سان
آتام نقل ائيله میش اوز استادیندان

اقول لجارتی والدّمع جاری

و لی عزم الرحیل الی الدیاری
کیمینسه مقصده قاصد دوشوبدور
گرک گئتسین بونو اونا ائشیتدور

مسافر راهی ایستر مقصد ایچون
دایانماز راه ده بیر مقصد ایچون
دایانسا مقصدی هرگز بولونماز

قولاغینا چکین بو حرفی بیر آز
اگر صوفی ایسن صوفینی آتگیل

بیر ایکی سای گیلان مقصوده چاتگیل
فقط آماجینا باخ یولا باخما

ساغین هئچ یئرده ساغه سولا باخما

کیمی صوفی ، کیمی درویش ، کیمی آج

گرگ یول لاردا اولسون ، اولدو یلواج

اکثر لغاتی که شیخ اشراق در این شعر تورکی خود به کار
برده امروزه چندان کاربرد نداشته اما در آثار ادبیات
شاعران آن زمان آذربایجان به وفور قابل رؤیت است مثلا
لغت تورکی یلواج را تقریبا در همان سالها در اشعار حسان
العجم حکیم خاقانی شروانی الرحمه که یکی از شعرای
طراز اول ادبیات بود از وی میبینیم :

ترک عجمی ولی دری گوی

یلواج شناس تنگری گوی

یا مثلا :

خسرو ذوالجلالتین از ملکی و سلطنت

مستحق الخلاقیتین از یلواج و تنگری

راميز عبدالله يئو

Ramiz Abdullayev
SƏN EY VƏTƏN

سن ای وطن!

بو گون، وطن، سنين اوچون حياتيمدان كئچرم، من،
اؤبوب سنين تورباغيني، گؤزلريمه چكرم، من،
سنی آزاد ائتمك اوچون سون قانيمي، تۇكرم، من
آرزوم بودور، سن اول آزاد، شهيد اولوم، يولوندا من
تكی ياشا، آذربايجان، اودلار يوردو، سن ائی وطن!

بسليه رك قوجاغيندا، بول نعمت، بخش ائتدين بيزه،
شيلتاقليغا سن دؤزه رك، نه ايسته ديك وئردين بيزه،
غئيرت، ناموس، وطن عشقى، -بونو سن اؤيرتدين بيزه،
آرزوم بودور، سن اول آزاد، شهيد اولوم، يولوندا من
تكی ياشا، آذربايجان، اودلار يوردو، سن ائی وطن!

بو گون سنين اوزرينی، بوروموش سويوق كولكلر،
گونشین اوزو تیتقوندو، چاخیر گؤیده ده، شیمشکلر،
وطن اوغلو، گل بیرلشک، قوووشسون آرزو، ديلکلر،
آرزوم بودور، سن اول آزاد، شهيد اولوم، يولوندا من
تكی ياشا، آذربايجان، اودلار يوردو، سن ائی وطن!

حکيم ملامحمد فضولى

«کوهکن»، «شيرين»ه اؤز نقشين چکيب وئرميش فريب،
گؤر نه جاهل دير، يونار داشدان اؤزويچون بير رقيب!

قاشلارين يايی، بير اوخ لطف ائيله ميش هر عاشقه،
من هم اوندان ائيلرم بير اوخ تمنا، يا نصيب!

توتياي خاک پايين فيضينه يول بولماسام،
نور چشميم، عيب قيلما! «کور اولور - دئرلر - غريب»

مضطرب دير چاره ي درديمده، وه! کيم بيلمه ييب،
بير دواسيز درده اوغراتميش اؤزون مسکين طبيب.

برق آهيمدان، ائويم هر گوشه بولموش رخنه لر،
گل گؤر ائی گول! کيم گرفتار قفس دير عندليب.

ای منه «صبر ائت!» دئین، حال دليمدن بی خبر!
عشق اولان يئرده نئدر آرام، يا نئیلر شکيب؟

ای «فضولی!» اينجيمه سندن تغافل قيلسا يار!
رسم دير کيم، گؤستره احبابه استغنا حبيب...